

Zofia Kostka-Bieńkowska

**HONOROWI OBYWATELE
JAROSŁAWIA 1857-2003**

RF-8137

020-0008964--00

HONOROWI
OBYWATELE
JAROSŁAWIA
1857-2003

Tekst:

Zofia Kostka-Bieńkowska

Zdjęcia współczesnego Jarosławia:

Janusz Iwaszek, Ryszard Michno

(Jarosławskie Towarzystwo Fotograficzne Atest 2000)

Zdjęcia archiwalne:

Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich,

Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej (portret J.I. Kraszewskiego),

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie (portret K. Badeniego).

Reprodukcje i fotografie:

Henryk Górecki

Korekta:

Mirosław Lotycz

ISBN 978-83-60483-02-2

Jarosław 2009, wydanie I

RF-8137

8964

Wydano na zlecenie

Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia:

Oficyna Wydawnicza MERCATOR

www.wydawnictwo-mercator.pl

SPIS TREŚCI:

Wstęp.....	5
1. Jarosław – miasto okazałe.....	7
2. Honorowe Obywatelstwo Miejskie.....	18
3. Sylwetki Honorowych Obywateli Miasta Jarosławia:	
- okres galicyjski	27
- II Rzeczpospolita	55
- Polska Ludowa	61
- III Rzeczpospolita	67
4. Bibliografia.....	102
5. Indeks osób.....	103

Wstęp

Honorowe obywatelstwo to rodzaj miejskiego „klejnotu” pozwalającego nobilitować osoby szczególnie zasłużone dla miasta i kraju. Jarosławscy radni z poprzedniego stulecia określali ten zaszczyt najcenniejszym darem, który posiadali. W latach 1857-2003 złożono go na ręce 35 znakomitych osobistości: Polaków i cudzoziemców, Jarosławian z urodzenia, zamieszkania, czy tylko z nobilitacji, ale zawsze z działania, walki i wielkiej pracy dla miasta i dla Polski.

To byli i są wizjonerzy, ludzie o szerokich horyzontach intelektualnych i umiejętnościach organizacyjnych, wielkiej odwadze i mądrości politycznej. Dzięki swoistej charyzmie potrafili porwać innych do walki i do pracy oraz zaszczyć wiarę w sens takich działań. Niektórzy z nich, pracując poza Jarosławiem zawsze pamiętali o swojej „małej Ojczyźnie” i budowali na miarę możliwości jej pomyślność i dobrobyt.

Wielu działało w szczególnie trudnych warunkach politycznych, braku własnego państwa, walcząc o niepodległość i suwerenność w parlamencie wiedeńskim, na polach walki, w akowskiej i solidarnościowej konspiracji.

Pierwsi honorowi obywatele, lokalni działacze samorządowi, są zupełnie zapomniani. Pozostali uhonorowani Jarosławianie, wielkie postacie z historii Polski i Jarosławia, są bardziej znani specjalistom i miłośnikom historii niż mieszkańcom Jarosławia.

Praca niniejsza powstała z inicjatywy Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia, a w szczególności prezes Józefy Frendo. To najstarsze w Jarosławiu Stowarzyszenie, niejako symbol miasta, podobnie jak kamienica Orsettich, przypomina i propaguje historię Jarosławia i ludzi, którzy ją tworzyli.

Naszą lokalną tożsamość możemy budować tylko w oparciu o znajomość własnych dziejów, czasami heroicznymi, a kiedy indziej zwyczajnymi, pospolitymi. Biografie honorowych obywateli Jarosławia, ludzi niewątpliwie niezwykłych, ale nie pozbawionych przywar i ułomności, działających czasami w skrajnie trudnych warunkach historycznych, ukazują współczesnym złożoność procesów historycznych i rolę w nich wybitnych jednostek.

Z drugiej strony te nominacje, historyczne i współczesne, budziły kontrowersje. Ludzi wybitnych i zasłużonych dla Jarosławia było i jest dużo więcej. Zatem wybór honorowych obywateli Jarosławia wiele mówi o nas samych, a także o kondycji, preferencjach i polityce władz miejskich.

Rynek. Zachodnia fasada ratusza i kamienice wschodniej pierzei.

Jarosław należy teraz i tak było w przeszłości do najpiękniejszych i niezwykle interesujących miast polskich. Interesujących poprzez swoje położenie, historię polityczną i gospodarczą oraz architekturę. Najcelniejszy opis Jarosławia jest dziełem księcia poetów, biskupa Ignacego Krasickiego. Tenże w lapidarnej formie przedstawił charakterystyczne przymioty i swoiste piękno Jarosławia:

Sławny panami w których ręku bywał
 Tam dziedzic z Sprowy zacny odpoczywał
 Tam, które ciąga potomność pamięta
 Miały siedlisko, Ostrogskie książęta
 W buncie niewinnych, co szukał pomocy,
 Tam przytulenie chciał znaleźć Rakocy (...)
 Domy najpierwsze. Miasto okazałe
 Gmachy poważne, świątynie wspaniałe.

Zanim Jarosław został miastem prywatnym był królewsczyną na ziemi ruskiej, przyłączonej do Polski przez Kazimierza Wielkiego. Wcześniej na tym terenie ścierały się wpływy polskie, ruskie, węgierskie i czeskie. Długo Jarosław należał do Rusi Halicko – Wołoskiej. Z kroniki ruskiej, spisanej około połowy XII wieku pochodzi pierwsza pisana wzmianka o Jarosławiu. W 1245 roku, w czasie bitwy o Jarosław między książętami ruskimi:

Jarosław – miasto okazałe

Danielem i Rościławem, wspieranym przez Polaków, zaśpiewano po raz pierwszy Bogurodzicę.

Ówczesny Jarosław był usytuowany na wzgórzu św. Mikołaja czyli tam, gdzie znajduje się dzisiaj, zbudowany na początku XVII wieku kościół i klasztor panien benedyktynek. Jeszcze wtedy, w XVII wieku, istniał stary kościół, dawna fara jarosławska pod wezwaniem św. Mikołaja, przy której było „miasto wybudowane”, jak zanotowano w wizytacji biskupa Sierakowskiego.

W 1375 roku książę Władysław Opolczyk lokował Jarosław na prawie magdeburskim, ale już na nowym obecnym miejscu. O translokacji zdecydowały prawdopodobnie względy ekonomiczne, ponieważ ograniczony kształt przestrzenny wzgórza św. Mikołaja hamował dalszy rozwój miasta. Nowa lokalizacja, także na wzgórzu, przed zamkiem Opolczyka, powstała na bazie rozwiniętej osady targowej.

Plan Jarosławia z 1704 roku, tzw. szwedzki.

Od 1387 roku do połowy XIX wieku Jarosław był miastem prywatnym. Wśród około 40 właścicieli są królowie polscy i najprzedniejsi magnaci. Wystarczy wymienić: Leliwitów jarosławskich, w tym kasztelana krakowskiego – Spytka Jarosławskiego, ostatnią Piastównę – księżną Annę Mazowiecką i jej męża Stanisława Odrowąża, Zofię Tarnowską Kostkową, księżną Annę Ostrogską; jej córkę Annę Alojzję zamężną za hetmanem Janem Karolem Chodkiewiczem. Następnie rodziny Lubomirskich i Zamojskich, dzięki którym Jarosław znalazł się w rękach królów polskich: Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Jana III Sobieskiego, którego żona, słynna Marysienka była wdową po Janie „Sobiepanie” Zamojskim, a dalej Elżbieta Sieniawska „ta królowa bez korony” i wreszcie wspomniany przez Krasickiego książę Siedmiogrodu Franciszek II Rakoczy, który wspierany przez Polaków walczył o niepodległość Węgier i na końcu rodzina Czartoryskich.

Były to niepospolite osobowości, wytrawni politycy wpływający na losy Rzeczypospolitej, a jednocześnie właściciele oddani miastu, dbający o jego rozwój i dochody. Tym bardziej, że

do 1635 roku Jarosław był miastem rezydencjonalnym.

Właściciele dzięki przemyślanej i skutecznej polityce gospodarczej, polegającej między innymi na uzyskiwaniu przywilejów królewskich, zwolnień od podatków, ale i własnym decyzjom o znamionach protekcyjnych, uczynili z Jarosławia międzynarodowy ośrodek handlowy, poczynając od XV do początku XVIII wieku. Sprzyjało im położenie geograficzne Jarosławia, nad Sanem, na przecięciu szlaków handlowych łączących Wschód z Zachodem oraz na styku trzech obszarów gospodarczych: lwowskiego, lubelskiego i krakowskiego.

W XV wieku miasto, otoczone drewniano – ziemnymi obwarowaniami posiadało mury ratusz, kościół parafialny pod wezwaniem Wszystkich Świętych w zachodniej pierzei Rynku, zamek, drewniano – murowane domy mieszczkańskie, kościół szpitalny pod wezwaniem Ducha Świętego na przedmieściu Wola, a jeszcze dalej kościół Najświętszej Marii Panny, tak zwany „polny”.

W Jarosławiu odbywały się cztery jarmarki powiązane ściśle z jarmarkami we Lwowie, Krakowie i Lublinie oraz innymi miastami polskimi i europejskimi. Najślawniejszy jarmark

Ulica Grodzka. Widok w kierunku Rynku.

jarosławski, tak zwany wielki, zaczynał się w dzień Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, czyli 15 sierpnia i trwał cztery tygodnie. Do Jarosławia przyjeżdżali kupcy z Polski, Niemiec, Rosji, Węgier, Czech, Mołdawii, Grecji, Turcji, Persji. Bywali Duńczycy, Fryzowie, Francuzi, Szwedzi, Norwegowie, Włosi, Hiszpanie, Anglicy, Portugalczycy i Arabowie. Handlowano dosłownie wszystkim: skórami i futrami, sukniem, płótnem, jedwabiem, kobiercami, dywanami, chustami. Innym ważnym towarem było zboże i żywność: mięso, ryby, tłuszcze, nabiał, warzywa, owoce, towar korzenny: pieprz, cynamon, goździki, imbir, szafran, bakalie (w które Jarosław zaopatrywał całe Niemcy) oraz wina, miód, воск, towar żelazny, saletra, sól, metale szlachetne i jubilerskie, ale i książki, papier, lekarstwa, tytoń, zabawki.

Jak niewyobrażalna była skala tego handlu i wartość zawieranych transakcji świadczy chociażby towar należący do jednego kupca, i tak w 1645 roku Daniel Michałowicz z Moskwy przwiózł do Jarosławia 120 tysięcy futer: popielice, kuny, lisy, sobole, a Jakub de Lima z Amsterdamu sprzedął na jednym jarmarku klejnoty wartości 600 tysięcy złotych.

Handlowano na Rynku, w budach wielkich i małych, na wozach, w podcieniach i w sieniach. A później, z braku miejsca, na tak zwanej nowej kolonii (dzisiaj Mały Rynek) i za bramą krakowską. Handlowano także wołami na łąkach nad Sanem, w kierunku Pełkiń. W tej dziedzinie handlu Jarosław dzierżył palmę pierwszeństwa w Europie. Na jarmark sierpniowy spędzano około 30 tysięcy sztuk bydła i około 7 tysięcy koni.

Ponieważ na jarosławskim jarmarku wypadało bywać, to najbardziej przezorni kupcy wynajmowali kwatery z wyprzedzeniem i płacili czynsz na kilka lat z góry. Pochodzący z Włoch, kupcy krakowscy, Orsetti i Attavanti kupili w tym celu kamienice w Jarosławiu. Każdy jarmark był rodzajem spektaklu, wielkim kolorowym widowiskiem przyciągającym amatorów niecodziennych widoków. Nawet król Władysław IV w 1646 roku oglądał jarosławski jarmark.

Jarmarki stymulowały rozwój miejscowego handlu i rzemiosła, przysparzały bogactwa właścicielom miasta i mieszkańcom Jarosławia oraz wpłynęły decydująco na kształt zabudowy miejskiej. W wyniku długiej ewolucji, jak pisze Adam Miłobędzki, wykształcił się specyficzny

Widok na ulicę Sobieskiego i cerkiew Przemienienia Pańskiego.

typ jarosławskiej kamienicy z wiatą, o skomplikowanym i rozszerzonym programie dostosowanym do wielkich zjazdów kupieckich. W XVII wieku zakończył się proces integracji całej zabudowy działki w olbrzymią wielotraktową kamienicę. W jej środku znalazły się pozostałości podwórza, przemianowanego na wysokie wnętrze, tzw. wiatę, które oświetlano oknami, wyprowadzonej ponad dach nadbudowy. Do tego trzeba dodać kilkukondygnacyjne piwnice.

Swój udział w tym procesie miała najwybitniejsza właścicielka Jarosławia księżna Anna Ostrogska, która po wielkim pożarze miasta w 1625 roku, wdrożyła przepisy urbanistyczne – budowlane regulujące prawidłowe rozmieszczenie działek, dobór materiału, sposób budowania i gabaryty zabudowy. Forsowała krótkie terminy odbudowy, wkraczała zdecydowanie przy sprawach spornych zwłaszcza własnościowych, stosowała ulgi budowlane.

Dzięki jej osobistej decyzji Orsetti kupił zrujnowaną i obciążoną długami kamienicę Smiszowicza i odbudował na jej wyraźne żąda-

nie „ku ozdobie miasta”, trzeba dodać ku ozdobie miasta po dzień dzisiejszy. Na początku XX wieku Jan Sas Zubrzycki określił kamienicę Orsettich, zresztą błędnie, starym zamkiem ze względu na bryłę, układ przestrzenny i fasadę „uderzającą, piękną i fantastyczną”.

Jak wyglądało miasto w XVII wieku wiemy z jedyne, zachowanego do dzisiaj widoku Jarosławia. Przedstawia on panoramę charakterystyczną dla miasta obronnego, o lokacji średniowiecznej, położonego na wzniesieniu, które narzucało określoną kompozycję przestrzenną. Spośród niższej zabudowy mieszkalnej wyrastają dominanty wysokościowe, na czele z kolegiatą zwieńczoną 60 m. wieżą z posągami Michała Archanioła na szczycie. Na przeciwnych cyplach wzgórza znajdował się zamek i kolegium jezuitów (dzisiejsza kolegiata), w środku renesansowy ratusz, a na przedmieściach klasztor benedyktynek, kościół pod wezwaniem Ducha Świętego i św. Zofii.

W wyniku I rozbioru Jarosław znalazł się w zaborze austriackim. Miastem stołecznym został Lwów, ale brano pod uwagę również Jarosław, który liczył 10 tysięcy mieszkańców, a Lwów był wtedy miastem siedemnastotysięcznym. Austriacy podróżnicy i urzędnicy pod-

Procesja Bożego Ciała przy wschodniej pierzei Rynku i ulicy Sobieskiego, początek XX wieku.

kreślali jego walory krajobrazowe, klimatyczne i lecznicze oraz dogodne położenie nad spławną rzeką. Austriacka administracja, biorąc pod uwagę potencjał gospodarczy i perspektywy rozwojowe, zaliczyła Jarosław obok Lwowa, Brodów, Tarnowa, Przemyśla, Zamościa i Krosna do znaczniejszych, godnych poparcia miast galicyjskich.

W zakresie urbanistyki nastąpiły istotne zmiany wynikające z polityki kościelnej cesarza Józefa II. W 1782 roku zniesiono zakon benedyktynek, a klasztor przekazano wojsku. W 1788 roku zamknięto kościół franciszkanów przy ulicy Franciszkańskiej i św. Zofii przy ulicy Przemyskiej, a następnie je zburzono. Skonfiskowany kościół szpitalny ocalał, ponieważ kupili go ewangelicy i przeznaczyli na zbór.

Wraz z likwidacją kościołów nastąpił nieuchronny proces zmian w sylwecie urbanistycznej Jarosławia. W 1808 roku przestała istnieć główna dominanta wysokościowa – kolegiata pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Równocześnie rozebrano wikarówkę, mansjonarię i podkustodię usytuowane na terenie dzisiejszej hali targowej. Zlikwidowano również cmentarz przy kolegiacie i resztki murów obronnych.

Nowy rozdział w historii Jarosławia łączy się z uzyskaniem praw autonomicznych przez Galicję. Jarosław został miastem powiatowym, a samorządowi burmistrzowie uczynili z niego nowoczesny ośrodek miejski.

Niezwykle ważnym czynnikiem miastotwórczym była linia kolejowa imienia Karola Ludwika łącząca Kraków z Lwowem, która w 1860 roku dotarła do Jarosławia. Podobne znaczenie dla rozwoju miasta miała decyzja Wiednia o budowie przyczółków mostowych na Sanie w Jarosławiu i w Sieniawie. W latach 1887–1888 wzniesiono 6 fortów ziemnych, 3 baterie i fosę, a przede wszystkim rozbudowano jarosławski garnizon, który był czwartym co do wielkości w Galicji. Część austriackich wojskowych wysunęła nawet projekt budowy twierdzy jarosławskiej zamiast przemyskiej. Miasto budowało koszary i wynajmowało wojsku za wysokim czynszem. Dzięki rozbudowie garnizonu nastąpił dynamiczny przyrost ludności, od 12 422 w 1880 roku, poprzez 18 065 w 1890 roku, do 22 600 w 1900 roku i szybki rozwój miasta. Korpus oficerski i żołnierze garnizonu byli konsumentami wielu dóbr, usług i towarów. Rozwinęła się sieć sklepów, hoteli, restauracji

Widok na ratusz i zachodnią pierzeję Rynku sprzed 1909 roku.

i zakładów rzemieślniczych. Kupowano i wynajmowano mieszkania, powstało wiele nowych budynków.

Drugi „złoty okres” w dziejach Jarosławia po okresie rządów księżnej Anny Ostrojskiej łączy się z osobą burmistrza Adolfa Dietziusa – lekarza, który sprawował tę funkcję przez 28 lat, od 1891 roku i uczynił z Jarosławia nowoczesne miasto, w nowych granicach administracyjnych. Nastąpił dynamiczny rozwój zachodniej części Jarosławia, między traktem krakowsko – lwowskim i dworcem kolejowym oraz wokół kompleksów koszarowych. O sukcesie zadecydowała przemyślana strategia rozwojowa i mądra polityka finansowa, dla której Dietzius umiał pozyskać większość Rady Miejskiej.

Okres dobrobytu i względnej swobody politycznej sprzyjał aktywności społecznej. Powstało wiele towarzystw społeczno – kulturalnych i zawodowych: polskich, ale także żydowskich i ukraińskich. Jarosław od stuleci był miastem wielowyznaniowym i wielokulturowym. W 1900 roku na 22 660 mieszkańców było 12 231 katolików obrządku łacińskiego, 4 457 obrządku greckiego, 5 705 żydów, 242 ewangelików i 25 innych. Poszczególne nacje posiadały swoje

świątynie, cmentarze, gmachy użyteczności publicznej. Istniejąca do dziś synagoga przy placu Bóźnic została zbudowana w 1809 roku. Z XVIII wieku pochodzi cmentarz żydowski na Kruhelu Pawłosiowskim. Cmentarz ruski był usytuowany przy ulicy Kraszewskiego, wokół zachowanej częściowo cerkwi (obecnie park imienia Baški Puzon). Nekropolia ewangelicka czynna do I wojny światowej znajdowała się przy ulicy 3 Maja (teren osiedla Mikołaja Kopernika).

W wyniku I wojny światowej doszło do załamania, a w konsekwencji do zahamowania na długie lata świetnie rozwijającej się gospodarki miejskiej Jarosławia. Miasto zubożało. W czasie walk frontowych na terenie jarosławskich przedmieść zginęło tysiące żołnierzy, których pochowano na nowoutworzonym cmentarzu przy ulicy Pruchnickiej. Zniszczeniu uległo wiele budynków.

Dopiero reforma walutowa Władysława Grabskiego z 1924 roku i ustawa o sanacji finansów miejskich, stworzyły solidne podstawy dla rozwoju miasta. Jarosław w latach dwudziestych stał się na powrót miastem garnizonowym, z trzema pułkami piechoty i dowództwem 24 dywizji piechoty, którą zwyczajowo dowodził

Kamienice południowej pierzei Rynku i ulicy Grodzkiej z gmachem hali targowej.

wojskowy w stopniu generała. W latach 1926 – 1935 był to generał Waclaw Wiczorkiewicz – pierwszy prezes Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia, organizacji wielce zasłużonej dla ochrony i ratowania zabytków.

To dzięki ich inicjatywie nawiązała się współpraca z lwowskim konserwatorem Józefem Piotrowskim, który kilkakrotnie wizytował Jarosław. Remontowano kościół benedyktynek, interesowano się kamienicą Orsettich i zdołano przekonać Radę Miejską do badań archeologicznych na terenie dawnej kolegiaty, które przeprowadzono w 1938 roku.

Burmistrzem Jarosławia był wtedy inżynier budownictwa Stanisław Sierankiewicz (1924-1936). Uchodził za profesjonalistę, mądry, prężny, podejmujący odważne decyzje aby odrobić wcześniejsze zaniedbania. Miał doświadczenie w prowadzeniu firmy budowlanej i w projektowaniu. W Radzie Miasta umiejętnie godził interesy radnych chrześcijańskich i żydowskich. Doprowadził do zrównoważenia finansów miejskich. Rozumiał i rozwijał oświatę i kulturę. W 1924 roku oddano do użytku halę targową, w której urządzono kilkadziesiąt sklepów i kramów. Na zakupy do Jarosławia przyjeżdżali kupcy ze Śląska i Zagłębia.

W latach 1928-1930 wybudowano elektrownię miejską. Powstały nowe dzielnice mieszkaniowe, tak zwana Lachmanówka i osiedle oficerskie. Miasto zbudowało tam infrastrukturę drogową i kanalizacyjną. W 1925 roku dzięki osobistemu zaangażowaniu burmistrza utworzono Szkołę Handlową w dawnej strażnicy miejskiej. W tym samym roku uroczystie otwarto Muzeum Miejskie w budynku ratusza, a także bibliotekę i archiwum.

Ogólny kryzys ekonomiczny i kredyt zaciągnięty na budowę elektrowni doprowadziły do deficytu budżetowego. Jarosław został objęty w 1936 roku akcją oddłużeniową. Nowy burmistrz – lekarz Stanisław Siara przyjął strategię przetrwania. Przygotowywano studium urbanistyczne, projekty instalacji wodociągowej, kanalizacji oraz elektryfikacji. Ale na realizację tych zadań potrzebne były pożyczki. Wybuch II wojny światowej przyniósł miastu diametralnie inne wyzwania i problemy.

Jarosław przez pięć lat był pod okupacją niemiecką. Jego potencjał gospodarczy służył potrzebom niemieckiej armii. Miasto ubożało i stopniowo zmniejszała się liczba ludności. We

Kościół i klasztor jezuitów NMP, obecnie Bazylika Matki Bożej Bolesnej ojców dominikanów – widok od strony południowej.

wrzeźniu 1939 roku wyruszyły na wojnę oddziały Garnizonu Jarosław: 3 pułk piechoty Legionów, 39 pułk piechoty Strzelców Lwowskich, 24 pułk artylerii lekkiej i 6 batalion telegraficzny. W nierównej walce poniosły ogromne straty i większość wycofała się na Wschód. 17 września 1939 roku polskie wojsko znalazło się na terenach zajętych przez ZSRR. Wielu oficerów jarosławskiego Garnizonu zostało zamordowanych w Katyniu, Ostaszkowie i Miednoje.

We wrześniu 1939 roku wypędzono za San dużą grupę jarosławskich Żydów. Pozostałych w latach 1940-1942 wywieziono do Bełżca i Pełkiń. W jednej chwili przestała istnieć duża społeczność zamieszkała w Jarosławiu i budująca jego pomyślność, od końca XVI wieku. Klasztor benedyktynek zamieniono na więzienie. Na jego dziedzińcu rozstrzeliwano bohaterów Ruchu Oporu, żołnierzy Armii Krajowej, Narodowej Organizacji Wojskowej, Batalionów Chłopskich i innych oddziałów.

W Jarosławiu prężnie działało tajne nauczanie skupiające nauczycieli wszystkich typów szkół. Konspiracyjna młodzież jarosławska znalazła się w pierwszym transporcie do Oświęcimia. Jarosławianie byli także na wszystkich

frontach II wojny światowej i na „niehumanitarnej ziemi”.

Koniec wojny przyniósł ogromne straty w majątku komunalnym. Niemcy zniszczyli elektrownię, dworzec kolejowy, Dom Żołnierza, pocztę, koszarę przy ulicy Krakowskiej i Poniatowskiego. Wiele budynków zostało częściowo spalonych. 27 lipca 1944 roku Jarosław został wyzwolony przez oddziały Armii Czerwonej. Dla Polski i Jarosławia rozpoczął się okres zmian ustrojowych narzuconych przez Związek Radziecki. W następstwie walk polsko-ukraińskich, w ramach akcji „Wisła”, przesiedlono jarosławskich Ukraińców do ZSRR i na Ziemię Odzyskaną.

Jarosław w wyniku II wojny światowej utracił ponad czwartą część ludności, z 28 300 mieszkańców w 1938 roku do 19 376 w 1946 roku. Stan sprzed wojny został osiągnięty dopiero w latach sześćdziesiątych XX wieku. W Jarosławiu zamieszkali repatrianci ze Wschodu i stopniowo, w miarę rozwoju przemysłu, usług i handlu, napływała ludność z okolicznych wiosek.

Brama główna i fasada wschodnia kościoła Matki Bożej Bolesnej.

Znacznej degradacji uległa, nieremontowana od lat, zabytkowa zabudowa jarosławskiego śródmieścia. W latach pięćdziesiątych nastąpiła awaria kamienic wschodniej pierzei Rynku posiadających kilkukondygnacyjne piwnice. Wkrótce zarysowały się niebezpiecznie kamienice u zbiegu ulicy Grodzkiej i Lubelskiej. Rozpoczęły się trwające aż do lat siedemdziesiątych, prace zabezpieczające jarosławskie podziemia. Odkryto i poddano konserwacji fragmenty bramy krakowskiej i muru miejskiego, remontowano wnętrza i elewacje kamienic, odnowiono synagogi przy ulicy Opolskiej.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych nastąpił okres ożywienia gospodarczego. Rozbudowano zakłady cukiernicze „San” i oddano do użytku zakłady zbożowe. Zapadły polityczne decyzje o budowie wielkich fabryk: Zakładów Dziewiarskich „Jarlan” i Huty Szkła „Jarosław”. Rozbudowano zakłady mięsne i gazownicze. „Jarlan”, jeden z największych zakładów przemysłowych w województwie rzeszowskim, oddano do użytku w 1972 roku, a Hutę Szkła w 1974 roku. W szczytowym okresie rozwoju zatrudniały one około pięciu tysięcy osób.

Inwestycjom przemysłowym towarzyszyła rozbudowa infrastruktury komunalnej i transportowej. Budowano osiedla mieszkaniowe, szkoły, przedszkola i w końcowym okresie trwania PRL-u również kościoły. Jarosław na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych przeżywał okres prosperity.

Ogólny kryzys ekonomiczny, wynikający z niewydolności planowej gospodarki socjalistycznej, wywołał w 1980 roku falę strajków i protestów. W wyniku negocjacji między stroną rządową i strajkującymi robotnikami w Stoczni Gdańskiej i Szczecińskiej, podpisano słynne Porozumienia Sierpniowe. Uprzedmiotowane dotąd społeczeństwo domagało się wolności słowa, suwerenności, niezależnych związków zawodowych, wolnej prasy i godziwej płacy.

W 1981 roku powstał NSZZ „Solidarność”, w 1989 roku na czele pierwszego demokratycznie powołanego rządu stanął Tadeusz Mazowiecki. Zaczęła się III Rzeczpospolita.

W rzeczywistości rozpoczęła się trudna przebudowa systemu społeczno – ekonomicznego czyli transformacja ustrojowa trwająca do

dzisiaj. W Jarosławiu sprywatyzowano większą część dużych zakładów przemysłowych, zwolniono tysiące pracowników. Przeszedł istnieć „Jarlan” i różne małe firmy. Pojawiło się znaczne bezrobocie i emigracja zarobkowa. Nowe prywatne zakłady, sklepy i punkty usługowe nie były w stanie wchłonąć tak dużej liczby bezrobotnych.

Wielką szansą dla Jarosławia okazała się Wyższa Szkoła Zawodowa utworzona w 1998 roku. Kształci ona około ośmiu tysięcy studentów. Na jej potrzeby zaadaptowano wiele, dotychczas opustoszałych budynków i kompleks zabudowań koszarowych przy ulicy Czarnieckiego. Miasto i prywatni inwestorzy remontują zabytkowe kamienice. Zbudowano miejski basen i przyszkolne hale sportowe. Odnowiono kościół i klasztor benedyktynek, starostwo, gmachy szkolne i użyteczności publicznej. W nowej, demokratycznej rzeczywistości Jarosław wciąż czeka na swoją wielką szansę rozwojową.

Ludność podług religii.
 Rzymsko kat. . . 66.165
 Grecko kat. . . 56.035
 Izraelici . . . 13.994
 Ewangelicy . . . 344
 Rozmaita . . . 35
 Razem 136.573

Ludność podług stop. wykształcenia.
 Umiejąca czytać i pisać . . . 47.300
 Umiejąca tylko czytać . . . 6.068
 Analfabeci . . . 83.205
 Razem 136.573

Gościniec rządowy
 Jarosław—Przemysł
 Jarosław—Lwów

Droga krajowa
 Jarosław—Bełzec

Droga powiatowa
 Jarosław—Pruchnik—Hucisko 35 km

Drogi gminne l. kl. całkiem zbudowane
 Jarosław—Kańczuga 14-0
 Jarosław—Sieniawa 19-4
 Przemysł—Pruchnik 13-6
 Kidałowice—Horatyn 6-0
 Bystrowice—Przeworsk 10-9

Drogi gminne l. kl. częściowo zbudowane
 Pruchnik—Kańczuga
 Węgierka—Krzyweca
 Sieniawa—Majdan
 Sobiecin—Wysocko
 Ostrów—Ryszkowa wola
 Łazy—Nowa Grobla
 Pawłosław—Mokra

Powiat JAROSŁAWSKI

Skala 1:300.000
 1 0 1 2 3 4 5 10 kilometrów
 wykonał Inżynier S. KORNMAN
 1906.

Powierzchnia, ludność i ilość domów, powiatu.

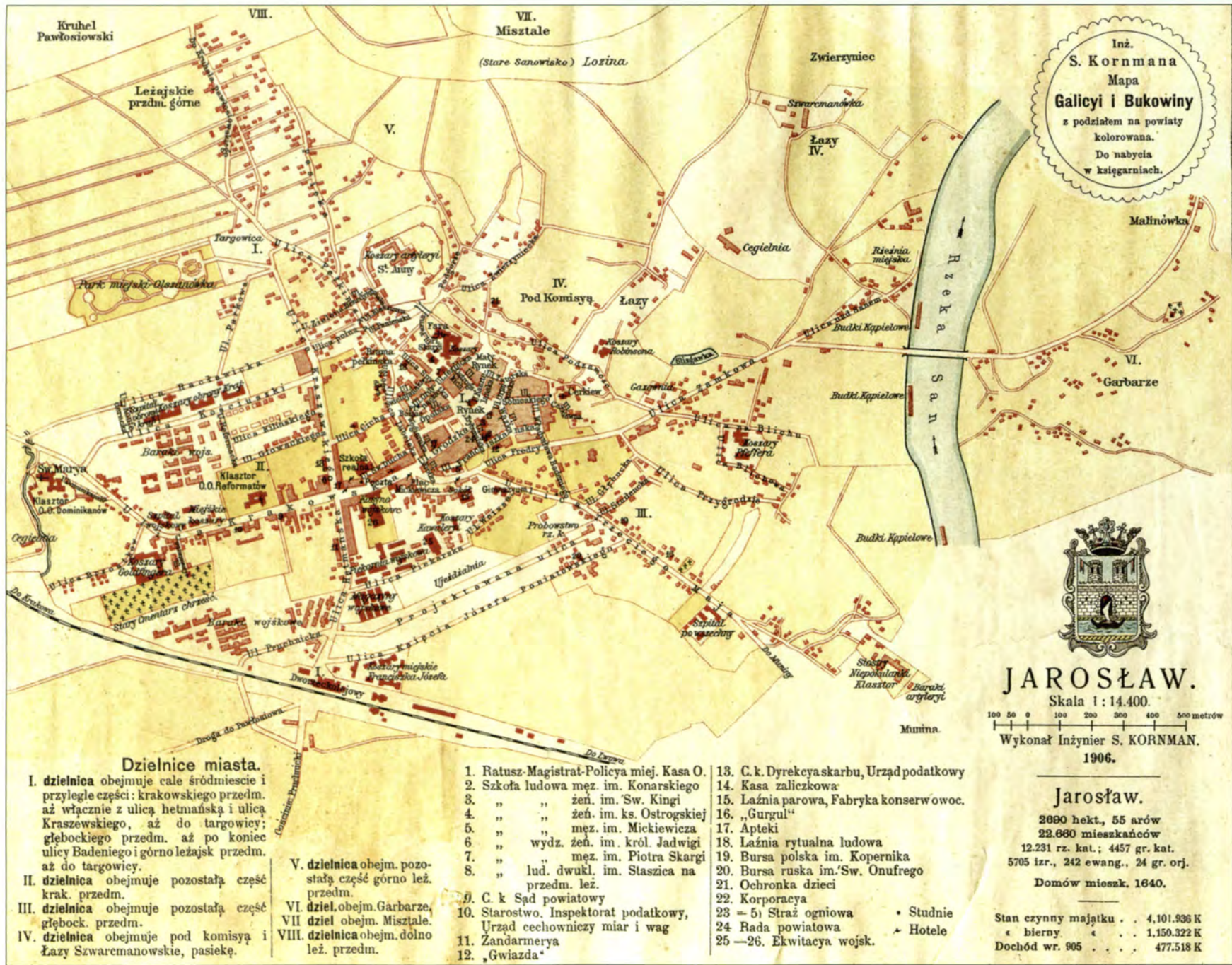
Okręg sądowy	Gmin	Hektary	Ludność	Domy
Jarosław	33	31.117	50.799	6330
Pruchnik	19	18.443	19.452	3230
Radymno	31	33.207	31.703	5337
Sieniawa	26	50.336	34.619	5871
Razem	109	133.103	136.573	20.768

Drogi gminne l. kl. niezabudowane

	km.
Boratyn—Trójcyce	8-5
Ryszkowawola—Motodycz	10-2
Wysocko—Moszczany	3-2
Sieniawa—Leżajsk	11-2
Sieniawa—Oleszyce	21-0
Wiązownica—Zaradawa	15-0
Jarosław—Leżachów	13-5
Michałówka—Stubno	5-4
Radymno—Sośnica	8-0
Munina—Lowce	8-2
Manasterz—Dobra	7-8
Mokra—Tulligłowy	8-1
Pruchnik—Ruszelczyce	7-0
Radymno—Kaszycy	8-0
Cieplice—Czerków	12-6

Objaśnienie znaków:
 Żandarmerya
 Pocztę
 Telegraf
 Szkoła
 Kościół
 Cerkiew
 Prom
 Δ 211 p. tryang.

Inż.
S. Kornmana
Mapa
Galicyi i Bukowiny
z podziałem na powiaty
kolorowana.
Do nabycia
w księgarniach.

JAROSŁAW.

Skala 1 : 14.400.
0 50 0 100 200 300 400 500 metrów

Wykonał Inżynier S. KORNMAN.
1906.

Jarosław.

2690 hekt., 55 arów
22.680 mieszkańców
12.231 rz. kat.; 4457 gr. kat.
5705 izr., 242 ewang., 24 gr. orj.
Domów mieszk. 1640.

Stan czynny majątku . . . 4.101.936 K
" bierny " . . . 1.150.322 K
Dochód wr. 905 . . . 477.518 K

Dzielnice miasta.

- I. dzielnica obejmuje całe śródmieście i przyległe części: krakowskiego przedm. aż włącznie z ulicą hetmańską i ulicą Kraszewskiego, aż do targowicy; głębokiego przedm. aż po koniec ulicy Badeniego i górną leżajską przedm. aż do targowicy.
- II. dzielnica obejmuje pozostałą część krak. przedm.
- III. dzielnica obejmuje pozostałą część głębok. przedm.
- IV. dzielnica obejmuje pod komisyją i Łazy Szwarcmanowskie, pasiekę.

- V. dzielnica obejm. pozostałą część górną leż. przedm.
- VI. dziel. obejm. Garbarze, VII. dziel. obejm. Misztale.
- VIII. dzielnica obejm. dolną leż. przedm.

- 1. Ratusz-Magistrat-Policja miej. Kasa O.
- 2. Szkoła ludowa męz. im. Konarskiego
- 3. " " żeń. im. Sw. Kingi
- 4. " " żeń. im. ks. Ostrogskiej
- 5. " męz. im. Mickiewicza
- 6. " wydz. żeń. im. król. Jadwigi
- 7. " męz. im. Piotra Skargi
- 8. " lud. dwukl. im. Staszica na przedm. leż.
- 9. C. k. Sąd powiatowy
- 10. Starostwo, Inspektorat podatkowy, Urząd cechowniczy miar i wag
- 11. Zandarmerya
- 12. „Gwiazda“
- 13. C. k. Dyrekcya skarbu, Urząd podatkowy
- 14. Kasa zaliczkowa
- 15. Łaźnia parowa, Fabryka konserw owoc.
- 16. „Gurgul“
- 17. Apteki
- 18. Łaźnia rytualna ludowa
- 19. Bursa polska im. Kopernika
- 20. Bursa ruska im. Sw. Onufrego
- 21. Ochronka dzieci
- 22. Korporacya
- 23 = 5) Straż ogniowa
- 24 Rada powiatowa
- 25 — 26. Ekwitacya wojsk.

- Studnie
- Hotele

Honorowe Obywatelstwo

Miejskie

Honorowe obywatelstwo miejskie to najwyższa godność w hierarchii tytułów nadawanych przez miasto. Rodzaj szczególnego wyróżnienia za działalność publiczną. Zgodnie z nazwą jest to tytuł honorowy, bardzo prestiżowy, nie związany z gratyfikacjami finansowymi. Stanowi on wyraz hołdu, podziękowania i najwyższego uznania dla obdarowanej osoby. Honorowe obywatelstwo jest także szczególnym wynagrodzeniem za podjęte starania, zabiegi i konkretne decyzje na rzecz dobra publicznego i pomyślności obywateli.

Zwyczaj nadawania tytułu honorowego obywatela upowszechnił się w Galicji, w II połowie XIX wieku i trwa do dzisiaj. Każde miasto i miasteczko korzystało z tego uprawnienia. W Jarosławiu, po raz pierwszy, nadano ten tytuł w 1857 roku, a w Rzeszowie już w 1849 roku.

W Jarosławiu, do 1918 roku dyplomy honorowego obywatelstwa wręczono 13 osobom, podczas gdy w Rzeszowie aż 26 osobom. Zatem jarosławska Rada Miejska działała dosyć roztropnie i ostrożnie, nie szafowała zbyt hojnie tytułem honorowym.

Miasta galicyjskie, w walce o swoją pozycję i dobrobyt, nie zaniechały żadnych, nawet czyisto spektakularnych działań. Prześcigały się wręcz w składaniu hołdów i adresów. Agenor Gołuchowski posiadał 42 tytuły honorowego obywatelstwa, Adam Sapieha co najmniej 30, niewiele mniej Józef Ignacy Kraszewski i Kazimierz Badeni. Ten ostatni był także honorowym obywatelem Rzeszowa.

W Galicji ten tytuł nadawano osobom mającym obywatelstwo austriackie, na ogół czynnym zawodowo, sprawującym najwyższe funkcje na różnych szczeblach władzy. Czasami wyróżniano wybitnych pisarzy, a dzisiaj również osoby duchowne, artystów, naukowców i sportowców. Niezależnie od czasów i ustrojów politycznych ten zaszczyt nie jest całkowicie bezinteresowny. Liczyło się także,

a może przede wszystkim zdobycie przychylności, wstawiennictwo, czy podjęcie konkretnych decyzji służących rozwojowi miasta. Jednym słowem Rady Miejskie starały się na wszelkie możliwe sposoby o zaskarwienie łask najwyższych urzędników, polityków i dostojników. Niejednokrotnie, poprzez nadanie tego tytułu popierano kierunek działalności politycznej uhonorowanej osoby i niejako wzmacniano jej pozycję i popularność.

Wśród jarosławskich odznaczonych byli w połowie lokalni działacze i urzędnicy: Henryk de Saar, Wawrzyniec de Pressen, Władysław Badeni, Ernest Gaberle, Karol Bartoszewski, Władysław Jahl i Adolf Dietzius. Dużą grupę stanowili najwybitniejsi politycy galicyjscy, sprawujący najwyższe funkcje w parlamencie i aparacie państwowym Austro – Węgier: Agenor Gołuchowski, Florian Ziemiałkowski, Kazimierz Badeni, Adam Sapieha. Wyróżniono także austriackiego premiera Fryderyka Beusta, twórcę dualistycznej monarchii i wielkiego polskiego pisarza Józefa Ignacego Kraszewskiego. Ta ostatnia nominacja stanowiła, między wiernopoddańczymi adresami i delegacjami do cesarza, ukłon Rady Miejskiej w stronę sprawy narodowej.

Uroczystość nadania tytułu honorowego obywatelstwa Jarosławia gen. W. Wieczorkiewiczowi. Dyplom wręczają radni (od lewej): Józef Mołoń, Zygmunt Kurek i Jan Koprowicz. Stoją (od lewej) burmistrz Stanisław Siara i Tadeusz Broniewski, 1937.

Rada Miasta Jarosławia i zaproszeni goście w dniu wręczenia honorowego obywatelstwa gen. W. Wieczorkiewiczowi. W środku siedzą generał Wacław Wieczorkiewicz z żoną, 1937.

W sprawach honorowego obywatelstwa głosowano w Radzie jednomyślnie. Prawdopodobnie wcześniej sondowano nastroje, fachowo przygotowywano wnioski, a burmistrzowie mieli odpowiednie zaplecze w Radzie Miejskiej. Najwięcej tytułów aż 6, rozdała Rada za rządów Weissa, za Dietziusa było ich 4, Jan Londoński jest podpisany pod 2 dyplomami, a Bartoszewski tylko pod adresem dla Kraszewskiego.

Nominacje dotyczące galicyjskich i austriackich osobistości miały charakter stricte polityczny. Działał zbiorowy nacisk kół politycznych i opiniotwórczych Galicji oraz asekurantwo miejscowych decydentów. Goluchowski, Ziemiałkowski i Sapieha nie byli w żaden sposób związani z Jarosławiem. Z powodu braku źródeł trudno określić ich ewentualny udział w popieraniu jarosławskich wniosków w Namiestnictwie czy w ministerstwach. Co najmniej raz zatrzymali się w Jarosławiu Ziemiałkowski i Kraszewski, Sapieha, właściciel Krasieczyna też pewnie znał Jarosław. W każdym razie w kurtuazyjnych listach do Rady Miejskiej, zawierających podziękowanie za tytuł, o tym nie wspominali. Niewątpliwie był w Jarosławiu premier Badeni, właściciel pobliskiego Surochowa.

Honorowi obywatele byli wpisywani do specjalnej księgi, oprawionej w czerwony aksamit, z tłoczonym tytułem na obwolucie. Pełny tytuł, „Księga honorowych obywateli powiatowego,

królewskiego, wolnego handlowego miasta Jarosławia w obwodzie Przemyskim, w królestwach Galicji i Lodomeryi”, umieszczono wewnątrz na drugiej stronie. Księgę założono w 1857 roku wraz z pierwszą nominacją. Zawiera ona 12 wpisów, brak adresu Sapiehy. Zapewne osoba odpowiedzialna nie dopełniła obowiązków. Każdy tekst kaligrafowano ręcznie, czarnym lub niebieskim atramentem i zdobiono zgodnie z ówczesną modą ornamentem roślinnym lub geometrycznym. W zakresie formy i treści obowiązywał schemat zatwierdzony przez radnych.

Zarówno wpis w księdze, jak i dyplom wręczany uhonorowanej osobie, składał się z dedykacji, uzasadnienia i podpisów. Dedykacja zawierała imię i nazwisko, zwroty grzecznościowe, rodowe tytuły, pełnione funkcje i nazwy odznaczeń państwowych. Dedykację pisano literami drukowanymi, a zasadniczą treść dyplomu kursywą. W tej części wymieniano dokonania, zasługi i szczególne przymioty charakteru honorowych obywateli. W zakończeniu dyplomu proszono o przyjęcie godności, wstawiano datę i podpisy wszystkich członków Rady Miejskiej wraz z burmistrzem. Na sąsiedniej stronie Księgi honorowych obywateli znajdują się wpisy osób wyróżnionych. Niektóre są dłuższe, inne zdawkowe, albo zawierają tylko podpis. W księdze brak jest wpisów Sapiehy, Dietziusa i Jahla.

Każdy honorowy obywatel otrzymywał ozdobny dyplom. Do dnia dzisiejszego zachowały się tylko dwa dyplomy należące do Ernesta Gaberle i Adolfa Dietziusa. Ten pierwszy umieszczony w metalowej tubie przechowuje rodzina Gaberle. Dyplom i kaseteta burmistrza Dietziusa znajdują się w Muzeum w Jarosławiu. Kaseteta została wykonana, podobnie jak dla Kazimierza Badeniego przez mistrza introligatorskiego – Ludwika Wierzbickiego. Były to swoiste dzieła sztuki, ale bardzo tradycyjne w rysunku i ornamentyce. Dyplom Dietziusa, pisany na pergaminie, różni się od tekstu zamieszczonego w księdze. Na pierwszej stronie zawiera rycinę jarosławskiego Rynku z ratuszem. Do dyplomu był dołączony list gratulacyjny od pracowników Magistratu.

Rada Miejska udzielała kredytu na prace introligatorskie, w 1894 roku, w kwocie 350 złotych reńskich. Ponadto wybierała deputację, która wręczała dyplom w miejscu zamieszkania lub urzędowania uhonorowanej osoby. Kazimierz Badeni otrzymał dyplom z rąk Dietziusa, Jahla i Henryka Strisowera we Lwowie. Koszt delegacji, 20 złotych reńskich na osobę, pokrywała Gmina. Radni doktor Aureli Plech i profesor Ignacy Rychlik pojechali na własny koszt. Adam Sapieha otrzymał równocześnie 30 dyplomów w jednej kasecie, od 30 najbogatszych miast Galicji, w tym Jarosławia. Uroczystość przekazania dyplomów odbyła się we Lwowie, z udziałem 30 burmistrzów.

10 lipca 1857 roku Wydział miasta Jarosławia, czyli ówczesna Rada, na czele z naczelnikiem Londońskim przyznała obywatelstwo honorowe komisarzowi obwodu przemyskiego i staroście Henrykowi de Saar. Adres podpisali także asesory: Gustaw Adolf Weiss i Franciszek Rutkowski oraz sekretarz Ludwik Filasiewicz i 12 radnych. Dwa lata później Wydział w tym samym składzie uchwalił honorowy tytuł dla naczelnika powiatu jarosławskiego Wawrzyńca de Pressen. Obydwaj uhonorowani wpisali się do Księgi w języku niemieckim.

8 czerwca 1863 roku honorowe obywatelstwo Jarosławia podpisane przez burmistrza Weissa i Wydział miasta Jarosławia, otrzymał Władysław Badeni. Hrabia Badeni napisał, że odnowienie jarosławskiej fary jest dziełem wspólnym wszystkich obywateli, a za swoją wyłączną zasługę uważa zdobycie przyjaźni mieszkańców Jarosławia. Badeni uznał dyplom za pamiątkę, którą przekaże dzieciom.

Kolejny dyplom przyznała 14 maja 1867 roku, pochodząca w całości z wyboru Rada Miasta Jarosławia. Ten zaszczyt spotkał adwokata Ernesta Gaberle, współtwórcę miejscowych autonomicznych urzędów i samorządu. Gaberle napisał w Radymnie, że nigdy nie stanie „w szeregach nieprzyjaciół i wrogów” miasta Jarosławia. Saar, Pressen i Gaberle, urzędnicy średniego szczebla są dzisiaj zupełnie zapomniani, prawie nie występują w opracowaniach na temat historii Jarosławia.

W tym samym roku, ale na październikowym posiedzeniu Rady Miasta uchwalono honorowe obywatelstwo dla Gołuchowskiego,

w 1870 roku dla Beusta, a w 1873 roku dla Ziemiałkowskiego. Były to nominacje czysto polityczne, częściowo odgórnie sterowane. W 1879 roku honorowym obywatelem Jarosławia, także w wyniku ogólnogalicyskiej akcji został Kraśzewski. W 1894 roku wyróżniono Kazimierza Badeniego i Sapiehę. Z miejscowych przebił się tylko burmistrz Karol Bartoszewski.

W adresie do Gołuchowskiego podkreślano jego patriotyzm i działania na rzecz reformy kraju, mimo niechęci obcych. Ziemiałkowskiego wynagrodzono za obronę prawa i zasługi dla Galicji. Beust, nazwany w adresie „Naszym” został odznaczony za wielkie dzieło pokojowego przekształcenia Austrii. Wprawdzie nie zachował się adres do Sapiehy, ale z uchwały Rady Miasta wiemy, że został uhonorowany za urządzenie Wystawy Krajowej we Lwowie. Wszyscy wyżej wymienieni poza Sapiehą wpisali się do Księgi honorowych obywateli.

W okresie galicyjskim dwa ostatnie tytuły uchwalono na posiedzeniu Rady Miasta z 22 października 1901 roku. Otrzymali je urzędujący burmistrz Dietzius i jego zastępca Jahl za działania na rzecz rozwoju Jarosławia i zapewnienia mu „poszanowania i przodowniczego stanowiska w kraju”. W Księdze brak wpisów ostatnich honorowych obywateli Jarosławia.

W okresie międzywojennym Rada Miasta nadała tylko dwa tytuły honorowego obywatelstwa, w 1928 roku marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu, a w 1936 roku generałowi Wacławowi Wieczorkiewiczowi, dowódcy 24 dywizji piechoty i Garnizonu Jarosław.

Piłsudskiemu przyznano honorową godność 10 listopada 1928 roku, na specjalnie zwołanym, uroczystym posiedzeniu Rady Miejskiej z udziałem publiczności. Salę narad ratusza udekorowano kilimami i kwiatami. Okolicznościowe przemówienie wygłosił burmistrz Sierankiewicz, a następnie przegłosowano jednomyślnie uchwałę przy okrzykach i aplauzie zebranych. W ten sposób radni miejscy uczcili 10. rocznicę odzyskania niepodległości, zasługi polskiego żołnierza i wielki wkład w to dzieło marszałka Piłsudskiego. Na tym posiedzeniu uchwalono także nadanie imienia Józefa Piłsudskiego ulicy łączącej Plac Mickiewicza z ulicą Poniatowskiego.

Dyplom honorowego obywatela Jarosławia wręczono Piłsudskiemu dopiero 20 stycznia 1930 roku. Aktu tego dokonała delegacja w osobach burmistrza Sierankiewicza, wiceburmistrza Oskara Friesera i generała Wieczorkiewicza, na specjalnej, kilkuminutowej audiencji w Belwederze. Marszałek według „Ekspresu Jarosławskiego” wykazał duże zainteresowanie sprawami Jarosławia. Sposób wykonania dyplomu skrytykował ostro, urodzony w Jarosławiu, a mieszkający w Krakowie, artysta malarz Zygmunt Milli. Określił go artystycznym kiczem, dziełem laika, który nie ma pojęcia o heraldyce, stylach i rysowaniu. Milli uznał wręczenie tego dyplomu za wielki afront wobec Piłsudskiego i Jarosławia.

W ostatnim roku sprawowania urzędu przez Sierankiewicza – 17 lipca 1936 roku, Rada Miejska uchwaliła wniosek o przyznanie tytułu honorowego obywatela Jarosławia generałowi Wieczorkiewiczowi. Uchwałę podjęto jednogłośnie na zwyczajnym posiedzeniu Rady przy dużej absencji radnych, co można odczytać jako demonstrację i protest przeciwko tej nominacji. Tytuł przyznano „za zasługi położone koło rozwoju miasta, szczególną i gorącą opiekę nad jego zabytkami.” Uroczystość wręczenia dyplomu odbyła się dopiero 23 czerwca 1937 roku w sali narad ratusza z udziałem starosty Alfreda Kocóła, dowódców wszystkich pułków stacjonujących w Jarosławiu, duchowieństwa i dyrektorów instytucji miejskich. Przemówienie powitalne wygłosił burmistrz Stanisław Siara, a laudację profesor Tadeusz Broniewski. Radni Zygmunt Kurek, Józef Mołoń i Jan Koprowicz wręczyli generałowi dyplom. Wieczorkiewicz podziękował za zaszczyt i obiecał służyć miastu, przed którym rysują się szanse rozwoju ze względu na dogodne położenie, sąsiedztwo Centralnego Okręgu Przemysłowego i walory turystyczne.

Po II wojnie światowej, dopiero w latach siedemdziesiątych nadano pierwsze tytuły honorowe. Przypadły one znanym osobistościom, związanym z Jarosławiem poprzez urodzenie i edukację, a następnie po osiągnięciu wysokiej pozycji naukowej, zawodowej i partyjnej, działających na rzecz rozwoju miasta. W 1973 roku honorowym obywatelem Jarosławia został Edward Perykasz, dyrektor naczelny Okręgo-

wych Kolei Państwowych w Krakowie, w 1977 roku profesor Adam Gruca – znany polski ortopeda, a w 1985 roku Józef Krajnik dyrektor Rzeszowskiego Wydawnictwa Prasowego RSW „Prasa-Książka-Ruch”.

W III Rzeczypospolitej, w latach 1991-2003, uhonorowano 17 osób. Są wśród nich duchowni, na czele z Ojcem Świętym Janem Pawłem II, premier, ministrowie, dyplomaci, posłowie do Sejmu, żołnierze – bohaterowie Ruchu Oporu, działacze polityczni i związkowi, sławny sportowiec. Po raz pierwszy uhonorowano kobietę Izabelę Fechter-Czacką.

W wolnej Polsce pierwszym honorowym obywatelem Jarosławia został major Wojciech Szczepański, komendant jarosławskiego Obwodu Armii Krajowej. W latach 1993-1994 uhonorowano działaczy NSZZ „Solidarność” oraz Komitetów Obywatelskich Kazimierza Ziobrę i Bronisława Niemkiewicza. W 1995 roku honorowe obywatelstwo Jarosławia otrzymał arcybiskup Ignacy Tokarczuk, ordynariusz diecezji przemyskiej. W 1997 roku nadano ten tytuł Izabeli Fechter-Czackiej, jarosławskiej harcerce, działaczce Ruchu Oporu. Kolejne osoby odznaczone honorową godnością to profesor Jan

Kaseta z dyplomem honorowego obywatelstwa Adolfa Dietziusa.

Haftek, wybitny neurochirurg, Roman Koba żołnierz Armii Krajowej, działacz polonijny w Szwecji oraz dyplomaci, konsulowie Republiki Czeskiej w Katowicach Józef Byrtus i Milan Peprnik. W 1999 roku Rada Miasta uchwaliła nadanie tytułu honorowego Jerzemu Buzkowi premierowi RP, Mirosławowi Handke ministrowi Edukacji Narodowej, Jerzemu Zdradzie podsekretarzowi stanu w Ministerstwie Edukacji, a także księdzu dziekanowi Władysławowi Drewniakowi. Kolejne tysiąclecie otwiera nominacja dla Ojca Świętego Jana Pawła II i wicemarszałka Sejmu Stanisława Zająca. W 2002 roku podarowano tytuł honorowego obywatela konsulowi generalnemu Republiki Węgierskiej w Krakowie Istvánowi Kovácsowi, a w 2003 roku wybitnemu chodźarzowi, olimpijczykowi Robertowi Korzeniowskiemu.

Honorowi obywatele miasta Jarosławia dzisiaj to obywatele Polski i cudzoziemcy, osobistości na miarę światową, ogólnopolską i lokalną. Wszyscy są zasłużeni dla kraju i miasta Jarosławia. Budują na różne sposoby jego pozycję polityczną, społeczną i ekonomiczną. Służą miastu swoją wiedzą, fachowymi umiejętnościami i koneksjami. Są najlepszymi ambasadorami Jarosławia.

Współcześni honorowi obywatele otrzymują skromne dyplomy i medale z przedstawieniem ratusza. W ostatnich latach również dyplomy są ozdobione rysunkiem ratusza i oprawione w ramki. Wręczenie dyplomów odbywa się na sesjach Rady Miasta, czasami nadzwyczajnych albo w miejscu pracy i urzędowania uhonorowanych osób. Arcybiskup Ignacy Tokarczuk otrzymał dyplom z rąk burmistrza Jerzego Matusza, wiceburmistrza Andrzeja Tadeusza Mazurkiewicza, przewodniczącego Rady Miasta Jarosława Pagacza i sekretarza miasta Barbary Bąk, w klasztorze niepokalanek w Jarosławiu.

3 kwietnia 2000 roku, na uroczystej sesji miejskiej w sali widowiskowej Miejskiego Ośrodka Kultury z udziałem wszystkich środowisk miasta i powiatu nadano honorowy tytuł Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II oraz wręczono dyplom honorowego obywatela księdzu dziekanowi Drewniakowi. W imieniu Rady Miejskiej dyplom przekazali przewodniczący Rady Janusz Szkodny, wiceprzewodniczący Stanisław Sobocki i Witold Garczyński.

25 października 2000 roku w Rzymie, na placu św. Piotra wręczono tytuł honorowego obywatela miasta Jarosławia Janowi Pawłowi II. W uroczystości uczestniczyła delegacja Rady Miasta i proboszcz kolegiaty Bożego Ciała ksiądz Aleksander Kustra. Dyplom wręczali burmistrz Jan Gilowski, wiceburmistrz Robert Wiśniewski, Jarosław Pagacz, członek zarządu Zenon Wajda, Barbara Bąk i Zofia Krzanowska, redaktor Biuletynu Informacyjnego Rady i Zarządu miasta Jarosławia. Przekazanie tytułu honorowego obywatela miasta Jarosławia premierowi Buzkowi odbyło się na audyencji, w salach Rady Ministrów, z udziałem burmistrza Jana Gilowskiego, wiceburmistrza Zbigniewa Piskorza i Witolda Garczyńskiego.

KOSZARY IM. FRANCISZKA JÓZEFA
(NA GERGONCIE)

Koszary piechoty przy ulicy Poniatowskiego – rejon dworca kolejowego, zburzone w czasie II wojny światowej; początek XX wieku.

Rynek. Kamienice zachodniej i północnej pierzei. U wylotu ulicy Spytka nieistniejąca kamienica Modrzejewskich; początek XX wieku.

SYLWETKI
HONOROWYCH
OBYWATELI MIASTA
JAROSŁAWIA

OKRES
GALICYJSKI

Henryk de Saar

Henryk de Saar, komisarz obwodu przemyskiego i starosta przemyski, kawaler orderu Franciszka Józefa.

Co najmniej od 1840 pracował w administracji rządowej. Wspierał w sposób znaczący organizację gminy miejskiej w Jarosławiu, utworzoną na podstawie ustawy z 1855 roku. Przyczynił się do rozwoju jarosławskich jarmarków ustanowionych mocą decyzji cesarza Ferdynanda w 1836 roku. Cztery doroczne jarmarki odbywały się w następujących terminach: 19 marca, 13 czerwca, 15 sierpnia i 8 września. Miały one charakter lokalny. Handlowano przede wszystkim zbożem, płótnem, przędzą i woskiem. Dużą popularność zdobyły sobie, odbywane po żniwach, jarmarki sierpniowy i wrześniowy.

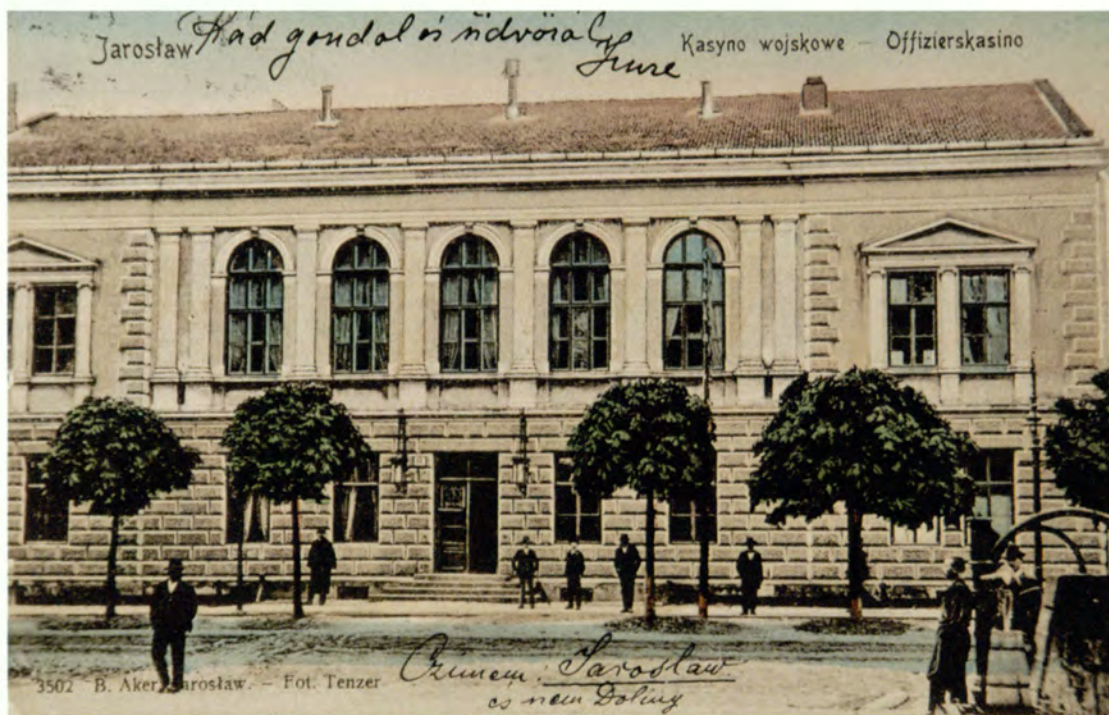
Saar był przede wszystkim lojalnym urzędnikiem austriackim. Organizował między innymi przemarsz wojsk rosyjskich przez Galicję na pomoc Habsburgom, walczącym z powstaniem węgierskim (1848-1849). Rosjanie kwaterowali

Gmach Starostwa przy ulicy Krakowskiej – początek XX wieku.

krótko w Jarosławiu. Niektórzy mieszkańcy, w tym asesor Gustaw Adolf Weiss, późniejszy burmistrz, otrzymali od Saara szczególne podziękowanie za pomoc w organizacji przemarszu rosyjskich żołnierzy.

Kasyno garnizonowe przy ulicy Grunwaldzkiej – początek XX wieku.

Wielmożnemu Panu Wawrzeńcowi
DE PRESSEN

c. k. Naczelnikowi powiatowemu

Przychylność Twoją *Excellency* *Excellency* którą zaraz przy zajęciu stanowis-
ka Twojego jako Naczelnik powiatu mieszkańców miasta Jarostawia zaszczyt-
czytę, przynosi zarównó chlubę sercu Twojemu jako i urzędowi, który
z nieprzewyższoną gorliwością piastujesz.

Tę przychylności zawdzięcza Tobie *Excellency* *Excellency* miasto Jarostaw lic-
nie dowody. By tylko najznakomitsze wymienić, winniśmy Tobie silne
poparcie prawa propinacyi naszego miasta, które w ostatnim czasie
nieco zachwiane zostało, tudzież staranność najgorętszą względem przy-
bliżenia dworca kolei żelaznej ku miastu, celem podniesienia tegoż i
polepszenia stanu materialnego mieszkańców, nakoniec przychyl-
ność Twoją do urzędu naszego miasta okazała się w nieodmawianiu
oniemuc w potrzebnych rzeczach Twojej pomocy i dobrej rady, nawet w
godzinach do odpoczynku jedynie wolnych.

Rada gminna w uznaniu tak znakomitych około dobra gminy potożorych
zasług, chcąc wynagrodzić takowe - ofiaruje i nadaje Tobie niniejszemu,
co posiada najdroższego: *Przebiegiem* *Przebiegiem* wolnego
królewskiego handlowego miasta Jarostawia, i składa tem samem
część i podziękę w imieniu wszystkich Tobie *Excellency* *Excellency* przychyl.

Wawrzyniec de Pressen

Wawrzyniec de Pressen, naczelnik powiatu jarosławskiego.

Pressen został pierwszym naczelnikiem nowoutworzonego w 1855 roku powiatu jarosławskiego, podlegającego obwodowi w Przemyślu. Był to mały i słaby powiat, jeden ze 176 w Galicji. Po raz pierwszy od rozbiorów Jarosław stał się siedzibą samodzielnej jednostki administracyjnej szczebla rządowego. Wcześniej należał do cyrkułu przemyskiego. Pressen zorganizował biura urzędu powiatowego, któremu podlegały gminy wiejskie i miejskie w Jarosławiu, Radymnie i Sieniawie.

Rada Miejska Jarosławia wysoko oceniła fachowość, skuteczność polityczną i talenty koncyliacyjne pierwszego naczelnika powiatu. Podkreślano zwłaszcza wzorową współpracę z miastem oraz służenie radą i to często poza godzinami pracy. Dzięki zabiegom Pressena Jarosław uzyskał prawo propinacji i przede wszystkim decyzję o lokalizacji stacji kolejowej na głównej galicyjskiej trasie łączącej Kraków z Lwowem.

Rynek. Kamienice Orsetti i Mucharskich, początek XX wieku.

W tym czasie propinacja czyli produkcja oraz szynkowanie trunków – stanowiła główne źródło dochodów miejskich. Zbudowana w latach 1857-1861 linia kolejowa imienia księcia Karola Ludwika była ważnym czynnikiem miastotwórczym. Otwierała nowe możliwości dla handlu i zbytu towarów, umożliwiała szybką dyslokację wojska stacjonującego w Jarosławiu, a także podróże w interesach i w celach prywatnych. Przyczyniła się do rozwoju urbanistycznego miasta, zwłaszcza między traktem drogowym Kraków-Lwów, a dworcem kolejowym.

Dworzec kolejowy, widok sprzed 1918 roku.

Tasnie Wielmożnemu Panu
WŁADYSŁAWOWI HRABIEMU
BADENIEMU,

Je^{go} Ces. król. Apostolskiej Mości rzeczywistemu Podkomorzemu,
dziedzicznemu Panu dóbr Surochowa i wielu innych.

Edy w roku zeszłym miasto Jarostan zgorzeniu kościoła swego parafialnego ciężko dotknięte zostało, Ty Tasnie Wielmożny! Hrabiö! dajesz miastu dowody przychylności, przynosząc chlubię Twójemu Cxi. godny! Mężu! dobremu sercu i znakomitemu imieniu.

Dowód przychylności tej, którą Ci Tasnie Wielmożny! Hrabiö! miasto nasze zarządza, upatruje w tém, że w celu niezawodnego odbudowania kościoła nie tylko byłeś powodem do zarządzenia się Komitetu, zbierającego składki dobrowolne, które sam znacznym datkiem rozpoczęłeś, ale nadto powagą swą i wymową, na obywateli i włościan do parafii należących skutecznie wpłynąłeś, iż na dostarczenie znacznych funduszy do odbudowania kościoła potrzebnych, jednogodnie przystali, a co najważniejsza, iż do Twóego wniosku przystąpili, aby zarząd temi funduszami powierzyć Komitetowi obywatelskiemu i włościańskiemu, na ten cel wybranemu.

Kierownictwo tegoż Komitetu na siebie przyjąwszy, oględnością swą, i doświadczeniem znacznie się do tego przyczyniłeś, iż budowa kościoła parafialnego w naszym mieście Jarostanuu, jakkolwiek oszczędnie, wszakże szybko i okazale postępuje.

Rada miasta

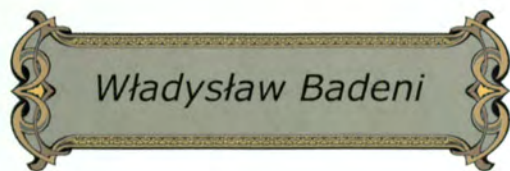
Władysław Badeni (1819-1888), hrabia, herbu Bończa, poseł do Sejmu Krajowego, członek Rady Państwa.

Urodził się w Boryniczach w Galicji, w rodzinie Kazimierza, krajczego koronnego i Felicjy Ufniarskiej. Ukończył z odznaczeniem studia prawnicze. W latach 1839-1844 pracował w służbie administracyjnej w Przemyślu i Lwowie. Od 1844 roku członek stanów galicyjskich, współwłaściciel Borynicza i Drohowycza koło Bóbrki, a po śmierci ojca również Surochowa i Koniaczowa koło Jarosławia.

Zwolennik uwłaszczenia chłopów, w 1847 roku podpisał w tej sprawie petycję do Wiednia. W latach 1866-1888 był posłem do Sejmu Krajowego z okręgu Jarosław. W sejmie wybrany najpierw zastępcą, a następnie członkiem Wydziału Krajowego. W trakcie walk parlamentarnych o przekształcenie Austrii w federację był przeciwnikiem wysłania posłów polskich do Rady Państwa. W 1870 roku został wybrany posłem do Rady Państwa z okręgu Drohobycz, Jarosław, Przemyśl i Sambor. W 1872 roku złożył mandat. Pracował w komisji drogowej. Przyczynił się do budowy sieci dróg, w tym również w powiecie jarosławskim prowadzących do linii kolejowej imienia Karola Ludwika.

Szczególnie zasłużony przy odbudowie spalonego w 1862 roku kościoła farnego pod wez-

waniem Bożego Ciała. Stał na czele komitetu gromadzącego fundusze na ten cel i sam zasilł go znacznym datkiem. W 1867 roku został wybrany marszałkiem pierwszej, pochodzącej z wyborów Rady Powiatowej w Jarosławiu. Dwa lata później wziął udział w deputacji do Wiednia, która czyniła starania o pozostawienie warsztatów Komisji Mundurowej, wtedy największego bo zatrudniającego około 700 osób przedsiębiorstwa w Jarosławiu. Komisję szyjącą mundury dla wojska wkrótce zniesiono, ale zgodnie z obietnicą powiększono jarosławski garnizon.

W 1844 roku Badeni poślubił Cecylię z Miarów. Mieli dwóch synów: Kazimierza namiestnika Galicji i premiera Austro-Węgier oraz Stanisława marszałka Sejmu Krajowego. Władysław Badeni zmarł w Gleichenbergu, a pochowany został w Busku w powiecie Kamionka Strumiłowa.

Od końca XIX wieku aż do 1948 roku obecna ulica Przemyska w Jarosławiu nosiła jego imię. W prezbiterium kolegiaty jarosławskiej znajduje się tablica poświęcona Badeniemu i pozostałym członkom komitetu odbudowy fary, ufundowana przez proboszcza Antoniego Żelaznego.

Kościół jezuitski św. Jana, od 1804 roku fara pw. Bożego Ciała.

Ernest Gaberle

Ernest Gaberle (1822-1896) doktor praw, adwokat, radny miejski.

Urodził się 17 marca 1822 roku we Lwowie. Był synem Franciszka (1771-1847) c.k. kontrolera poczty i Karoliny Sertz de Ottensheim. Jego dziadek ze strony matki Gottfried Sertz przybył do Galicji po I rozbiórce Polski i objął funkcję komisarza wojskowego. We Lwowie ożenił się z panną Nos von Nossberg. Prawdopodobnie w tym samym czasie trafił do Lwowa wraz z pierwszą falą urzędników austriackich Eustachy Gaberle (1743-1800), ojciec Franciszka.

Franciszek i Karolina Gaberle mieli czworo dzieci: Jana, Ernesta, Franciszkę zamężną Welz i Antoninę po mężu Leśniewicz. Ernest Gottfried Ludwik Gaberle został ochrzczony w lwowskiej katedrze, a rodzicami chrzestnymi byli Ernest Noss de Nossberg inspektor skarbowy i Franciszka de Raüchmüller wdowa po dyrektorzurzędurzędu wodnego.

Ernest Gaberle studiował prawo na uniwersytecie lwowskim. W roku akademickim 1837/1838 figuruje wśród studentów wydziału filozofii. Brał czynny udział w wydarzeniach Wiosny Ludów. Był członkiem VIII kompanii I Legii Gwardii Narodowej we Lwowie. W 1850 roku pracował w Brzeżanach jako asesor Magistratu. Tam 22 stycznia 1850 roku poślubił w kościele parafialnym obrządku greckokatolickiego Elżbietę Ilewicz, córkę Michała sekretarza dominium i Marii Michaliny Domkowicz. W latach 1852- 1853 pracował jako asesor Magistratu w Sokalu. Stamtąd został przeniesiony do Jarosławia.

Ponad 40 lat mieszkał i pracował w Jarosławiu, łącząc pracę społeczną z urzędniczą. W okresie przedautonomicznym pełnił funkcję pierwszego asesora i syndyka czyli opiekuna prawnego w podporządkowanym władzy zaborczej Magistracie miasta Jarosławia. Pracował jako adiunkt w sądzie powiatowym w Jarosławiu, a następnie prowadził praktykę adwokacką. W 1854 roku szczególnie zaangażowany w tworzenie urzędu miejskiego i powiatowego. Nowy podział terytorialny, wprowadzający powiaty zamiast cyrkułów był szczególnie ważny dla zdegradowanego administracyjnie

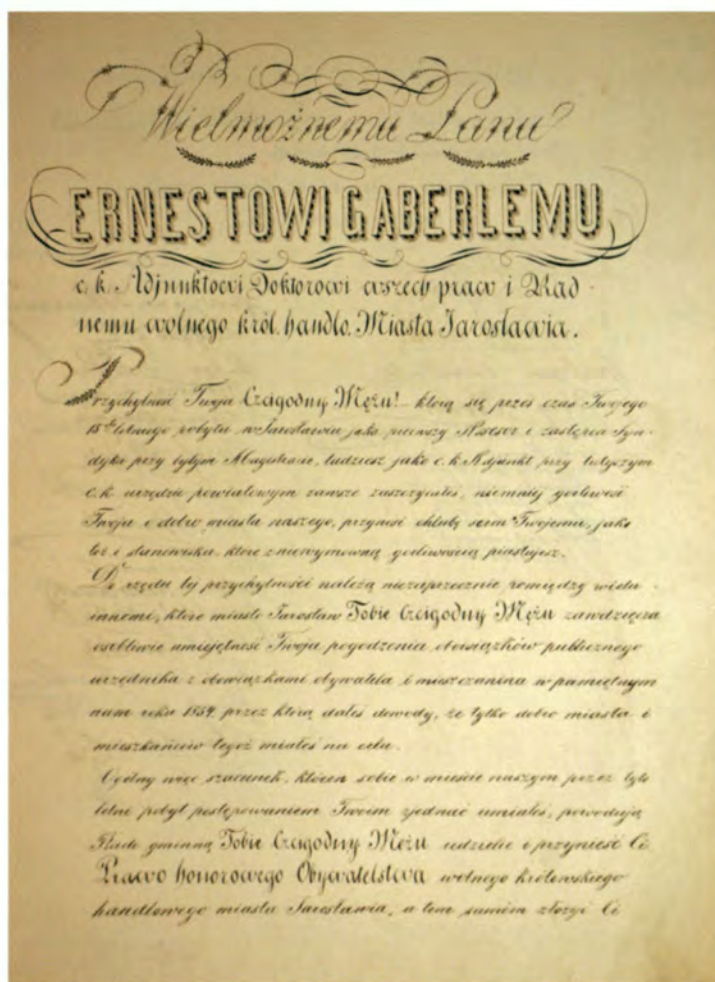

Jarosławia, kiedyś przewidywanego na stolicę Galicji. Reforma z 1855 roku stała się punktem wyjścia dla organizacji urzędów miejskich i powiatowych doby autonomicznej.

Gaberle był radnym miejskim i asesorem w latach 1867-1870 i 1873-1876. Współpracował z burmistrzem Gustawem Adolfem Weissem i Karolem Bartoszewskim. Ceniono jego profesjonalizm, umiejętność łączenia obowiązków zawodowych i społecznych, gorliwość, bezinteresowność i przychylność dla mieszkańców Jarosławia. Zmarł 8 stycznia 1896 roku w Jarosławiu i został pochowany na Starym Cmentarzu.

Pozostawił czworo dzieci: Emila, Ernestynę, Józefę i Marię po mężu Smutny. W tym samym roku przed Sądem Powiatowym w Jarosławiu odbyła się rozprawa spadkowa z powództwa Emila Gaberle, starszego radcy przy Dyrekcji Poczty i Telegrafów we Lwowie. Akta spadko-

we przygotował notariusz Karol Bartoszewski. Emil Gaberle i Maria Smutny zrzekli się spadku na rzecz Ernestyny i Józefy. Emil Gaberle był w latach 1899-1902 radnym Lwowa. Ernestyna została nauczycielką i pracowała w Jarosławiu. Maria Smutny mieszkała w Niżankowicach. Zmarła w 1930 roku i została pochowana w Przemyślu. O Józefie nie posiadamy żadnych informacji. Emil Gaberle miał dwóch synów Eustachego i Kazimierza. Eustachy pozostawił także dwóch synów Wacława (ur.1934) i Andrzeja (1937). Obydwaj mieszkają w Krakowie. Wacław jest bibliotekarzem i gromadzi rodzinne pamiątki, a Andrzej jest profesorem prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Jego Excellencyi
Jasnie Wielmożnemu
Ażenorowi hrabiemu

COŁUCHOWSKIEMU

Jego Ces. król. Apostolskiej Mości rzeczywiste-
mu Radcy i Podkomorzemu, Namieśnikowi
w królestwie Galicyi i Lodomerji, w Wielkiem
księstwie Krakowskiem, Kawalerowi orderu zła-
znej korony 1. klasy, orderu św. Szezepana, w szlach-
praw Doktorowi, honorowemu Obywatelowi wielu
miast w Galicyi i Lodomerji etc. etc.

Excellencyo!

*W chwili dla Państwa i kraju naszego stanowczą - powo-
tany zostaliś Excellencyo, ufnością Monarchy i ziomków do*

Agenor Gołuchowski

Agenor Gołuchowski (1812-1875), doktor praw, namiestnik Galicji, minister stanu Austrii.

Był synem Zofii z Czyżów i Wojciecha Gołuchowskiego właścicieli majątku Skała w powiecie czortkowskim. Po rozbiorach Gołuchowscy zostali obdarzeni tytułem hrabiowskim. Uczył się u jezuitów w Tarnopolu. W 1839 roku ukończył prawo na uniwersytecie lwowskim i rozpoczął karierę urzędniczą w Gubernium i cyrkule lwowskim. W 1839 roku sprawował bezpłatnie urząd komisarza powiatowego w Rzeszowie, gdzie odznaczył się tropieniem i wydawaniem władzom rosyjskim powstańców 1830 roku. Od czasów młodości miał opinię „Austriaka”.

W 1842 roku po raz pierwszy wybrany do Sejmu Stanowego. Był wielokrotnie posłem do Sejmu Krajowego i jako ordynat dziedzicznym posłem do Rady Państwa. W 1848 roku wybrany burmistrzem Lwowa, zwalczał ruch rewolucyjny. W 1849 roku objął urząd namiestnika Galicji i sprawował tę funkcję do 1859 roku, a następnie w latach 1866-1868 i 1871-1875.

Uważany za jednego z najwybitniejszych polityków galicyjskich, niezwykle popularny reprezentował konserwatywne ziemiaństwo, tzw. podolaków, którzy byli zwolennikami autonomii Galicji, uprzywilejowania Polaków wobec Ukraińców i częściowych reform na wsi. Gołuchowski doskonale rozumiał, że ziemiaństwo polskie zachowa swoją pozycję dzięki współpracy z zaborcą. W urzędach protegował średnie ziemiaństwo, zdystansowany wobec starej arystokracji. Ostrożny w inwestowaniu, celem wzmocnienia swojej pozycji wołał odprowadzać nadwyżki finansowe do Wiednia.

W 1859 roku Austria po przegranej wojnie z Piemontem, aby przetrwać musiała rozpocząć przebudowę absolutnej monarchii w federację. Do tego dzieła byli potrzebni nowi ludzie. Franciszek Józef sięgnął po Gołuchowskiego, który jako namiestnik Galicji umiał nawiązać kontakty ze sferami rządowymi i z cesarzem. Powierzył mu fotel ministra spraw wewnętrznych, a następnie ministra stanu czyli de facto

premiera. W 1860 roku Gołuchowski ogłosił „dyplom październikowy” zapowiadający powołanie Rady Państwa i sejmów krajowych, w których decydującą rolę miało odegrać miejscowe ziemiaństwo. Przeciwno tej koncepcji wystąpili Węgrzy i austriaccy liberałowie. Gołuchowski musiał odejść.

W tym momencie rozpoczęła się ostra walka polityczna Węgrów, Czechów i Polaków o pozycję swego kraju w Monarchii. Większość polityków galicyjskich, w tym Gołuchowski widzieli możliwość odrodzenia Polski tylko przy pomocy Austrii. Z tego powodu zrezygnowali z popierania Czechów i zgodzili się na dualistyczną monarchię i autonomię Galicji czyli na polską administrację, szkolnictwo i sądownictwo. Gołuchowski jako namiestnik Galicji, w ciągu 1866 roku usunął niemieckich urzędników i zastąpił ich Polakami. 10 grudnia 1866 roku Sejm Krajowy wystosował do cesarza Franciszka Józefa II słynny, wiernopoddańczy adres, zakończony słowami: „Przy Tobie Najjaśniejszy Panie stoimy i stać chcemy”.

Gołuchowski był inicjatorem powstania szkoły rolniczej w Dublanach, Akademii Umiejętności w Krakowie i Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Popierał budowę pierwszej kolei żelaznej. Wprowadził w życie ustawę szkolną, drogową, wodną i hodowlaną. Przyczynił się do rozwoju szkolnictwa ludowego, bronił w sejmie budżetu Rady Szkolnej Krajowej.

Był żonaty z Marią Baworowską. Mieli trzech synów: Agenora – ministra spraw zagranicznych Austro-Węgier, Adama – marszałka krajowego i Józefa oraz dwie córki: Zofię za Łosiem i Marię za Drohojowskim.

Fryderyk F. Beust

Fryderyk Ferdynand Beust (1809-1886), polityk saski i austriacki, premier Saksonii i Austrii.

Urodził się w Dreźnie i tam ukończył gimnazjum. Studiował w Getyndze i w Lipsku. Karierę zawodową rozpoczął w dyplomacji jako saski ambasador w Londynie. W 1849 roku został ministrem spraw zagranicznych Saksonii, a następnie ministrem spraw wewnętrznych i premierem. Przeciwnik Bismarcka, zwolennik wielkiej Rzeszy niemieckiej z udziałem Austrii.

W 1866 roku po zwycięstwie Prus nad Austrią został zwolniony ze stanowiska. Przeszedł na służbę Austrii i został mianowany ministrem spraw zagranicznych, z misją odwetu na Prusach. W celu uratowania mocarstwowej pozycji Austrii doprowadził do ugody z Węgrami i powstania dualistycznej monarchii austro-węgierskiej. W nagrodę cesarz Franciszek Józef mianował Beusta premierem. Był on przeciwnikiem federalizacji Austrii, o którą walczyli Czesi, Polacy i inne narody słowiańskie.

W 1867 roku, za jego rządów Rada Państwa przyjęła tzw. konstytucję grudniową, która określała zakres autonomii dla krajów

koronnych, w tym Galicji. Umiał zbudować większość sejmową i pozyskać Polaków dla idei dualistycznej monarchii, obiecując ustawę o języku polskim w szkołach ludowych i średnich, statut dla Rady Szkolnej Krajowej i utworzenie Najwyższego Trybunału Sprawiedliwości. Polscy posłowie głosowali za konstytucją, licząc również na pomoc Austrii w rozwiązaniu sprawy polskiej wobec zbliżającej się wojny francusko-pruskiej. Postarał się także o powołanie Ziemiałkowskiego na drugiego wiceprezidenta Izby Posłów w Radzie Państwa, a później na prezesa Koła Polskiego. Dzięki niemu Polacy uzyskali decydujący głos w Radzie Szkolnej Krajowej, wbrew dążeniom Ukraińców. Mieli również znaczący wpływ na organizację szkolnictwa, programy nauczania i powoływanie nauczycieli.

Franciszek Józef obdarzył Beusta tytułem kanclerza i hrabiego. Premier zmarł w 1886 roku w Altenburgu pod Wiedniem.

Brama wjazdowa na wystawę przemysłowo-rolniczą, 1908.

Sejgo Excelencji
JASNIE WIELMOŻNEMU
Fryderykowi Ferdynandowi

HRABIEMU
BEULSOM

*C. K. r. c. k. yw. istemu tajnemu Radcy, C. K. Mini-
strowi Cesarzkiego Domu i Spraw zagranicznych,
Ces. K. S. Kanclerzowi Państwa,*

*Kawalerowi wielkiego krzyża orderu Św. S. Stefana i Ces. austri. orde-
ru Leopolda, kr. Saskiego domowego orderu korony rautowej, król. saskiego
orderu zastugi, ces. rosyjskiego orderu św. Anny i z brylan-
tami, kawalerowi wielkiego krzyża francuskiego orderu legii hono-
rowej, król. pruskiego orderu czerwonego Orła, kr. portugalskiego or-
deru wierności i miłości i z brylantami, król. hiszpańskiego orderu Ka-
rola III, król. bawarskiego orderu zastugi cywilnej, król. hanowerskie-
go orderu Jerzego, wielko-książęcego heskiego orderu Ludwika, król.
belgijskiego orderu Leopolda, król. sycylijskiego orderu Januarego,
król. włoskiego orderu św. Maurycyego i Łazarza, król. greckiego
ord. Abawiciela, wielko-ks. tokańskiego orderu Józefa, wielko-ks. sasko-
wejmarskiego orderu białego sokota, sasko-ernestyńskiego orderu domowe-
go, tureckiego orderu Medwidzja, ces. meksykańskiego orderu Orła, król.
Niderlandzkiego orderu zastugi cywilnej Lwa, i kr. bawar. ord. Huberta.*

Florian Ziemiałkowski

Florian Ziemiałkowski (1817-1900), doktor praw, działacz polityczny, konspirator, demokrat a następnie konserwatysta, prezes Koła Polskiego w Radzie Państwa, prezydent Lwowa.

Urodził się w Berezowicy Małej koło Zbaraża w wielodzietnej rodzinie dworskiego kucharza Michała Ziemiałkowskiego i Anny Łotockiej. Ukończył gimnazjum w Tarnopolu i z bardzo dobrymi wynikami studia prawnicze we Lwowie (1840). Pracował jako guwerner u Kriegshaberów koło Wiednia, a od 1841 roku jako adiunkt na wydziale prawa Uniwersytetu we Lwowie. Uczestnik spisków niepodległościowych; konspirował w gimnazjum i na studiach. W latach 1836-1841 działacz Stowarzyszenia Ludu Polskiego przygotowującego powstanie narodowe i głoszącego potrzebę uwłaszczenia chłopów, a dalej Młodej Sarmacji i Sprzysiężenia Demokratów Polskich. Wielokrotnie więziony i internowany. W 1845 roku skazany na karę śmierci, później uwolniony w wyniku

amnestii. Pozbawiony tytułu doktora pracował w kancelarii adwokackiej Maurycego Kabata. W wydarzeniach 1846 roku nie uczestniczył.

Czynnie zaangażowany w okresie Wiosny Ludów we Lwowie i Wiedniu. Wraz z Franciszkiem Smolką przewodził silnemu ośrodkowi demokratycznemu, który przygotował adres do cesarza. Lwowscy działacze domagali się odbudowy niepodległego państwa polskiego, przekształcenia Austrii w federację, wolności słowa, równości wobec prawa, języka polskiego w szkołach i urzędach oraz zniesienia pańszczyzny.

Ziemiałkowski wziął udział w deputacji do Wiednia z adresem do cesarza. Delegacja podróżowała pociągiem przez Gródek, Przemysł, Jarosław, Rzeszów, Sędziszów, Dębicę, Tarnów do Krakowa i stamtąd do Wiednia. Na każdej stacji zbierano podpisy pod adresem, rozdawano ulotki i agitowano na rzecz tworzenia komitetów. W 1848 roku wybrany został posłem do parlamentu austriackiego. Stał na czele Klubu Polskiego i okazał się utalentowanym zakulisowym negocjatorem, skłonny do rozmów i kompromisu, świetnym mówcą. Miał dobre kontakty z liberałami niemieckimi, złe z Czechami i Rusinami. Był przeciwnikiem austrosławizmu, który głosili Czesi, popierał Węgrów, a dla Polaków chciał niepodległości i na razie zadowalał się autonomią.

W 1849 roku został internowany we Lwowie i wywieziony do Merano. W następnym roku uwolniony, pracował w kancelarii Franciszka Smolki, a od 1860 roku jako radca prawny w Zakładzie Kredytowym dla Handlu i Przemysłu. W czasie Wiosny Ludów zmienił przekonania polityczne, z rewolucjonisty stał się oportunistą i zwolennikiem ugody z dynastią, z federalistą – autonomistą.

Mocno zaangażowany, trochę wbrew sobie w działania wspierające powstanie styczniowe. Uważał, że powstanie zbrojne to szaleństwo, ale należy przejąć inicjatywę, aby nie dopuścić do rewolucji społecznej. Działał w Komitecie Galicji Wschodniej, który zbierał fundusze, kupował broń i werbował ochotników do oddziałów idących na pomoc powstańcom w zaborze rosyjskim. W 1863 roku aresztowany, a następnie zwolniony na mocy amnestii w 1865 roku.

W 1866 roku został wybrany do Sejmu Krajowego i stanął na czele prądowego stronnictwa, uznającego dualistyczną monarchię i walczącego o autonomię Galicji. Austria była dla niego gwarantem przetrwania narodu polskiego. W przeciwnym razie, według Ziemiałkowskiego, Polaków na próżno by szukano nad brzegami Wisły i u stóp Karpat, byłiby u stóp Altaju. Działal na rzecz wysłania posłów polskich do Rady Państwa, mimo oporu części konserwatystów krakowskich, ze Stanisławem Tarnowskim i Adamem Potockim, którzy prowadzili rozmowy z Czechami. Ci ostatni byli zwolennikami federalizacji Austrii. Na znak protestu przeciwko powstaniu Austro-Węgier zastosowali bierny opór i do 1879 roku nie wysyłali swoich posłów do Wiednia. W tej sytuacji nieobecność Polaków groziła paraliżem prac parlamentarnych.

Dzięki posłuszeństwu i karności stronnictwa sejmowego kierowanego przez Ziemiałkowskiego i Gołuchowskiego, stąd ich nazwa mamelucy, Polacy do Wiednia pojechali. Ziemiałkowski został wybrany prezesem Koła Polskiego w parlamencie i wynegocjował kształt ustaw autonomicznych dla Galicji. W celu pozyskania Polaków, cesarz mianował w 1870 roku Alfreda Potockiego premierem rządu, a w 1871

roku utworzono ministerstwo do spraw Galicji. W 1871 roku Ziemiałkowski został pierwszym prezydentem Lwowa z wyboru. W latach 1873-1888 piastował stanowisko ministra do spraw Galicji.

Ziemiałkowski był człowiekiem z awansu, który zrobił oszałamiającą karierę i należał do najwybitniejszych polityków polskich w Galicji. Z konspiratora, „czerwonego adwokata”, stał się utylitarystą i legalistą, wytrawnym gabinetowym politykiem i parlamentarzystą. Zmieniał poglądy i metody walki, był politykiem skutecznym, zasłużonym dla sprawy polskiej w Wiedniu.

W 1858 roku Ziemiałkowski poślubił Helenę Dylewską. Nie mieli dzieci. W 1876 roku nabyli Dębowiec koło Jasła. W latach 1888-1900 mieszkali w Wiedniu, tam zmarli i zostali pochowani.

Południowa pierzeja Rynku. Kamienice Orsetich, Attavantich i Gruszewiczowska; początek XX wieku.

Jego Ekscelencyi
Klaryanowi Kieciałkowskiemu
Ministrowi Cesarzskiego domu, Członkowi najwyższ
szego Trybunału Łaistwa, Posłowi Sejmowi krajowe
go królestwa Galicyi i Łodomeryi i Włok Krakowskie
go i okręgu wyborczego Białego Żywiec, Dyrektorowi i
referentowi kasy oszczędności we Lwowie ..

Ekscelencyo!

Kraj nasz skolatany tylu nieszczęściami i klęskami poniesione
mi w zapasach i zryniętami kryhającemi na jego rządy, potrzebowat
już od dawna męża, któryby swą wiedzą i charakterem był zdolnym
bronić skutecznie jego praw.

Doczekaliśmy się owej tak gorąco pożądanej chwili i dla tego
tak prawdziwą przeżyliśmy się radością, na wiadomość, że Jego Ces.
i król. Apostolska Mość wolą swą powodowany w swej niewyczer
panej mądrości i miłości do naszego kraju, uwzględniając jego położenie
raczył powołać Waszą Excellencyę do swej rady i że Wasza
Excellencyo pomimo trudności położenia idąc za wolą Monarchy
Najjaśniejszego i najmiłosierdziej nam rządzącego Pana i głosu kra
ju, - niewahając się przyjąć na siebie ten nader trudny a zatem tak
ważny obowiązek.

Przymioty Waszej Excellencyi a mianowicie położone już

Karol Bartoszewski

Karol Bartoszewski (1837-1901), notariusz, burmistrz Jarosławia, poseł do Sejmu Krajowego i Rady Państwa.

Bartoszewski urodził się w zubożalej rodzinie szlacheckiej. Ukończył studia prawnicze. W Jarosławiu prowadził notariat. W latach 1870-1901 był radnym miejskim. Już w 1873 roku został zastępcą Gustawa Adolfa Weissa, pierwszego samorządowego burmistrza Jarosławia. W tym samym roku wybrany do Sejmu Krajowego z okręgu Jarosław – Rzeszów i do Rady Państwa.

W 1876 roku mianowany, a następnie wybrany burmistrzem w miejsce odwołanego z urzędu Weissa. Funkcję burmistrza sprawował do 1889 roku. Należał, obok Dietziusa, do burmistrzów najdłużej sprawujących ten urząd. Prowadził śmiałą i dalekowzroczną politykę inwestycyjną, która zakończyła się jego osobistą klęską, ale zmieniła oblicze Jarosławia. To on wytyczył główne kierunki rozwoju miasta, w następnych latach twórczo rozwinięte przez Dietziusa.

Bartoszewski postawił na wojsko, szkolnictwo i infrastrukturę drogową. Miejski budżet wyraźnie podreperowały opłaty z czynszów propinacyjnych, ponieważ Jarosław odkupił prawo propinacji na Kruhelu, Muninie i Olszanówce od hrabiego Wilhelma Siemieńskiego-Lewickiego. Na budowę koszar Obrony Krajowej przy ul. Krakowskiej (1883) i piechoty na Gergoncie, przy ul. Poniatowskiego (1888), zaciągnięto dogodne kredyty, gdyż z wynajmu tych budynków wojsku, miasto czerpało poważne zyski.

Trudno przecenić osobisty wkład Bartoszewskiego dla rozwoju jarosławskiego szkolnictwa. Zbudowano gmachy szkolne na placu Bursy (obecnie plac ks. Piotra Skargi) i na przedmieściu Dolnoleżajskim. Utworzono szkołę koszykarską i szkołę przemysłową, rozpoczęto proces przekształcania szkoły realnej w gimnazjum, a jej finansowanie przejął budżet państwa. Wykupiono od rządu i wyremontowano po-

jezuicki budynek dla szkoły żeńskiej (obecnie Gimnazjum nr 3). Rada Miasta ufundowała dla wyróżniającej się młodzieży stypendia imienia Franciszka Józefa i arcyksięcia Rudolfa.

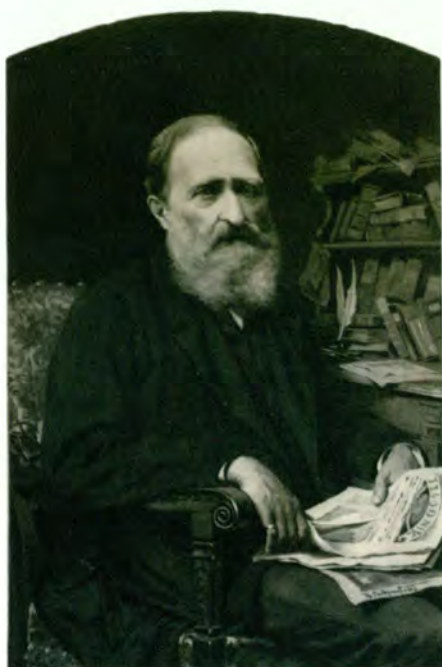
Za Bartoszewskiego uregulowano, utwardzono i zbudowano chodniki na ulicach Kraszewskiego, Kolejowej (ul. Słowackiego), Poniatowskiego i Badeniego. Przebudowano most na Sanie i oddano do użytku gościniec Jarosław – Sieniawa. Stacja Jarosław została uznana za wyjściową na trasie do Sokala.

Bartoszewski był osobistością dużego formatu, bardzo znaną i cenioną. Liberalny demokrat, niezależny finansowo, z rozległymi kontaktami we Lwowie i Wiedniu. Ceniono jego obiektywizm w zakresie przetargów na roboty i dostawy miejskie. Odważna polityka gospodarcza przy braku klarownych zasad budżetowych i utrzymywaniu systemu zaliczek na prace miejskie spowodowała deficyt finansowy i odwołanie burmistrza.

Bartoszewski był żonaty z Anielą z Przeszelskich. Z małżeństwa pozostali synowie. Burmistrz zmarł 12 października 1901 roku w Jarosławiu i został pochowany na Starym Cmentarzu.

Józef I. Kraszewski

Józef Ignacy Kraszewski, pseudonim B. Bolesławita (1812-1887), powieściopisarz, poeta, publicysta, historyk, wydawca, działacz społeczny, rysownik, kolekcjoner.

Urodził się w Warszawie jako syn Jana chorążego prużańskiego, właściciela wsi Dolhe w guberni grodzieńskiej i Zofii z Malskich. Kraszewscy wywodzili się z Mazowsza i pieczętowali herbem Jastrzębiec. Ojciec pisarza miał talent gawędziarski, przyjaźnił się z Franciszkiem Karpińskim. Nie podzielał zainteresowań literackich syna, chciał by zajął się gospodarstwem. Kraszewski wychowywał się w domu dziadków Błażeja i Anny Malskich w Romanowie koło Włodawy. Największy wpływ na pisarza miała prababka Konstancja Nowomiejska. Uczęszczał do szkoły w Białej Podlaskiej i Lublinie. W 1829 roku zdał maturę w Świsłoczy. Studiował w Wilnie, najpierw medycynę, a potem literaturę. Działał w tajnych organizacjach niepodległościowych, za co został skazany na więzienie (1831-1832).

Po wyjściu na wolność przebywał w Horodcu na Wołyniu u znanego kolekcjonera dzieł sztuki Antoniego Urbanowskiego. Pracował tam naukowo nad katalogiem bibliotecznym i historią Wilna. Przekonał się też do zajęć gospodarskich ponieważ dzierżawił wieś Omelno. Wkrótce kupił Gródek koło Łucka, a potem pobliski Hubin. W pewnym momencie te zajęcia kolidowały z jego pracą literacką więc sprzedał majątki lub wydzierżawił i przeniósł się w 1853 roku do Żytomierza. Tam zatrzymał się na dłużej, aż do 1860 roku. W Żytomierzu udzielał się społecznie, angażował w spory polityczne i wiele podróżował. Zwiedził Austrię, Włochy, Francję, Belgię i Niemcy. Przez cały czas, od matury pisał powieści, uprawiał publicystykę i inne formy dziennikarskie. Współpracował z „Tygodnikiem Petersburskim”, a w 1841 roku założył własne pismo „Athenaeum”. Od 1873 roku jego powieści i artykuły drukowano w piśmie całego kraju. Kraszewski był zwolennikiem idei liberalno-demokratycznych. Głosił hasła uwłaszczenia chłopów i był prekursorem pozytywizmu.

W 1860 roku przeniósł się do Warszawy i objął redakcję „Gazety Codziennej”. Na jej łamach popularyzował idee przebudowy gospodarczej i społecznej, angażował się w działalność opozycyjną, chociaż był przeciwny zbrojnemu powstaniu, do czasu uwłaszczenia chłopów i rewolucji w Rosji. 3 lutego 1863 roku pod naciskiem Wielopolskiego wyjechał z Warszawy. Wkrótce odebrano mu rosyjski paszport.

Kraszewski osiadł w Dreźnie i walczył piórem z prorosyjskimi poglądami na tematy polskie, pomagał emigrantom, wiele podróżował. W 1866 roku uzyskał obywatelstwo austriackie i mógł swobodnie jeździć po Galicji. Nie powiodły się próby osiedlenia we Lwowie. Pisarz odwiedził Kraków, Krynicy i Zakopane. Podróżował do Poznania, Gdańska i Malborka.

W 1879 roku w Krakowie odbyły się wielkie uroczystości z okazji 50-lecia pracy twórczej pisarza. Kraszewski otrzymał doktoraty honoris causa uniwersytetów w Krakowie i we Lwowie, wiele odznaczeń i zaszczytów, między innymi tytuły honorowego obywatela miast polskich. Jubileuszowe uroczystości były wielką patriotyczną demonstracją i zobowiązaniem do działania na rzecz utworzenia Muzeum Narodowe-

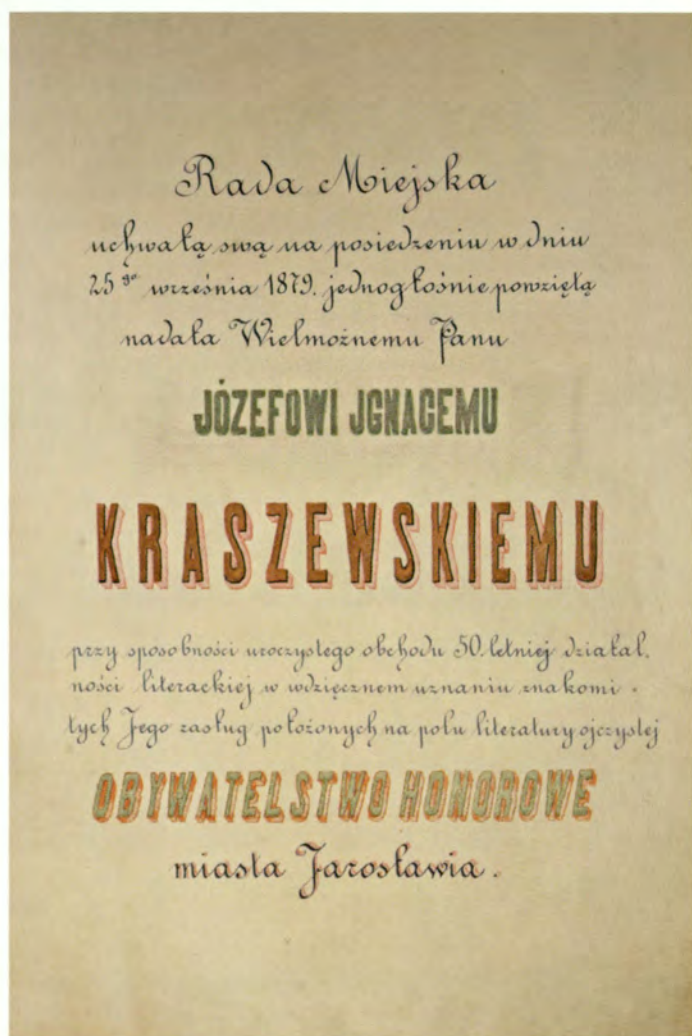
go w Krakowie, budowy pomnika Mickiewicza i sprowadzenia prochów poety na Wawel. W 1882 roku z inicjatywy Kraszewskiego i przy jego finansowym wsparciu powstała Macierz Polska.

W 1883 roku pisarz został aresztowany w Berlinie i osadzony w Moabicie, a potem w Magdeburgu. Zarzucono mu współpracę z wojskowym wywiadem francuskim. W 1885 roku zwolniony za kaucją, udał się do San Remo. Podróżował jeszcze po Szwajcarii i Włoszech.

Uznany za „człowieka – instytucję”, wszechstronnie uzdolniony, niezwykle płodny pisarz, autor około 600 utworów, ponadto rycin, rysunków i kompozycji muzycznych. Jego powieści historyczne oparte na materiałach źródłowych, starannie oddają realia epoki i opisują autentyczne postacie historyczne. „Stara baśń”

najlepsza powieść historyczna Kraszewskiego należy do największych osiągnięć w zakresie powieści historycznych XIX wieku. Kraszewski pisał też powieści współczesne i ludowe. W tej ostatniej grupie wielkie uznanie zdobyła „Ułana”, demaskatorski utwór na tematy obyczajowe wsi polskiej. Kraszewski dużo rysował, między innymi miejscowości, które odwiedzał. Zachowała się jego grafika przedstawiająca kościół i klasztor dominikanów w Jarosławiu. W 1879 roku Rada Miasta Jarosławia uświetniając jubileusz pisarza nazwała jego imieniem jedną z głównych ulic miasta.

Pisarz był żonaty z Zofią Woroniczówną, bratanicą prymasa. Mieli czworo dzieci: Konstancję, Jana, Franciszka i Augustę. Kraszewski zmarł w Genewie. Został pochowany na Skałce w Krakowie. Po jego śmierci żona wstąpiła do klasztoru kanoniczek w Warszawie.

Do

JEGO EKSCELENCYI

Taśnie Wielmożnego

KAZIMIERZA

hr. BADENIEGO

C. K. Namiestnika Galicyi

*Ces. i król. rada Tajnego Rady i podkomorzego, D^r pr. kaw.
ord. wielk. krzyża ces. Leopolda, komand. ord. Fr. J. z gwiazdą,
kaw. ord. ziel. kor. III. klasy i wielk. krzyża pap. św. Sze-
gorza, Prezydenta c. k. kraj. Dyrekcyi Skarbu i c. k.
gal. Dyrekcyi dóbr państwowych, Posła na Sejm krajo-
wy, hon. obyw. miast Żółkwi, Brodów, Gródka, Droho-
bycza, Jasła i Jarosławia.*

Kazimierz Badeni

Kazimierz Badeni (1846-1909), hrabia, herbu Bończa, doktor praw, namiestnik Galicji, premier Austro-Węgier.

Urodził się w Surochowie koło Jarosławia, jako syn Władysława i Cecylii z Mierów. W Surochowie jego nauczycielem był znany powieściopisarz – Jan Zachariasiewicz z Radymna. W latach 1853-1854 zdawał egzaminy z zakresu II i III klasy w jarosławskiej szkole głównej (późniejsza szkoła męska im. ks. Piotra Skargi).

W Krakowie ukończył gimnazjum św. Anny i prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim (1867). Pracę zawodową rozpoczął w delegaturze Namiestnictwa w Krakowie, a następnie w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Wiedniu. Był starostą w Żółkwi (1871-1873) i w Rzeszowie (1873-1879), skąd powrócił do Namiestnictwa w Krakowie. Żonaty z Marią Skrzyńską. Po Mierach odziedziczył rozległe dobra, w tym Busko koło Złoczowa. Miał też Surochów. Związany z konserwatystami krakowskimi, zwłaszcza z Julianem Dunajewskim, w latach 1880-1891 ministrem finansów w rządzie austriackim.

Z jego poręki mianowany namiestnikiem Galicji (1888-1895). Otwarty wobec przeciwników politycznych, ostro zwalczał socjalistów i ludowców, a zwłaszcza księdza Stojałowskiego, twardy negocjator, skłonny do rokowań i kompromisu, dobry administrator, kontrowersyjny polityk. W Austrii mocno krytykowany, w Galicji ceniony, honorowany i bardzo popularny. Już na początku kariery wykazał się osobistą odwagą składając wraz z marszałkiem Janem Tarnowskim dymisję z urzędu, aby doprowadzić do uroczystego pochowania Mickiewicza na Wawelu.

W 1890 roku podpisał polsko-ukraińskie porozumienie zwane ugodą badeniowską. Na jego mocy powołano gimnazjum ukraińskie w Kołomyi i klasy ukraińskie w gimnazjum przemyskim, finansowano towarzystwa oświatowe i gospodarcze, np. Proświtę. Utworzono katedrę ukraińską na Uniwersytecie Lwowskim. Obydwie nacje popierały się przez jakiś

czas w wyborach do sejmu. Do wielkich zasług Badeniego należy zaliczyć reformę szkolnictwa ludowego. Badeni wspierał organizację wystawy krajowej we Lwowie. Zapewne wtedy cesarz nabrał zaufania do namiestnika Galicji i 29 września 1895 roku powierzył mu misję utworzenia rządu, wyrażając nadzieję na współpracę aż do swojej śmierci.

Rząd Badeniego, zwany polskim rządem, przetrwał tylko do 1897 roku z powodu konfliktów narodowościowych. W gabinecie Badeniego ministrem spraw zagranicznych był Agenor Gołuchowski junior, ministrem skarbu Leon Biliński, a ministrem do spraw Galicji Edward Rittner. W 1896 roku rząd Badeniego przeprowadził reformę prawa wyborczego. Utworzono piątą kurię dla wszystkich uprawnionych, w której bezpośrednio wybierano posłów do parlamentu. Nadal działały cztery dotychczasowe kurie wyborcze: wielkiej własności, miast, izb handlowych i gmin wiejskich.

Badeni próbował zmierzyć się z trudnym problemem równouprawnienia języka czeskiego z niemieckim. Ustawa językowa spotkała się z ostrym sprzeciwem posłów niemieckich.

Zastosowano obstrukcję parlamentarną, doszło do nagannej szermierki słownej, siłą usuwano posłów z Izby. Poseł Wolf stwierdził: „że to nowe łajdactwo Badeniego”. Odbył się pojedynek, w którym premier został na szczęście, ku zadowoleniu cesarza, tylko lekko ranny. Sejmowe potyczki przeniosły się na ulice Wiednia. W tej sytuacji Franciszek Józef zdymisjonował Badeniego. Były premier osiadł w Busku. Nadal był posłem do Sejmu Krajowego i przewodniczącym komisji budżetowej. Zmarł w 1909 roku. Został pochowany w Busku.

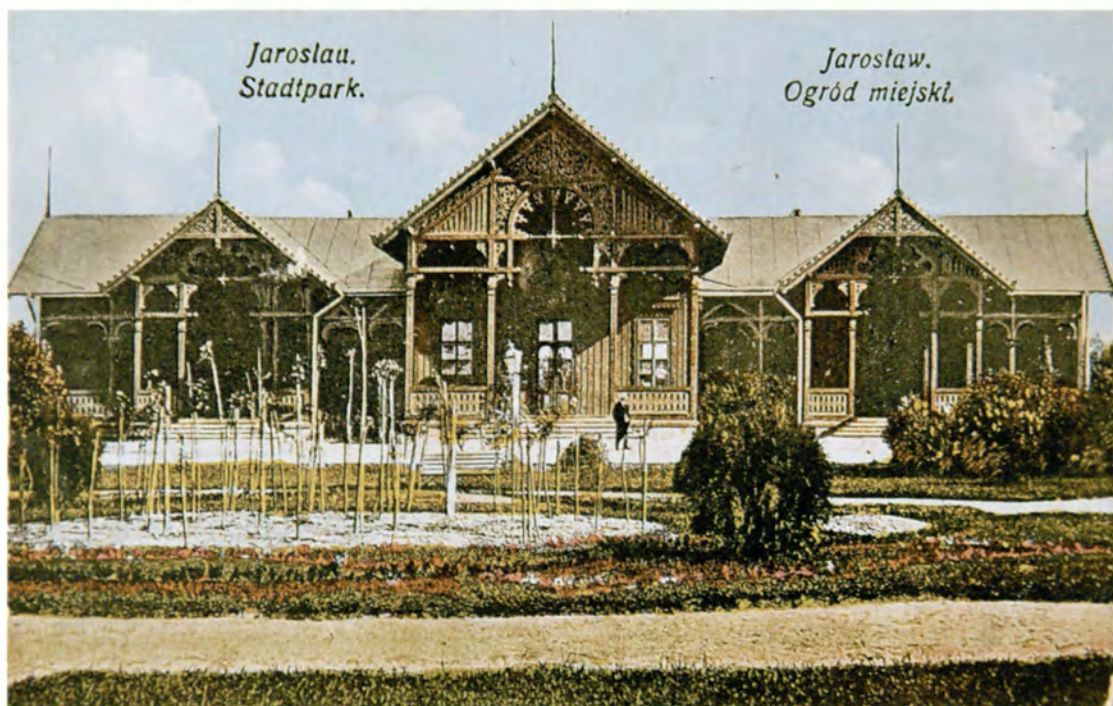

Ogród miejski i gmach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, 1901.

Cerkiew Zaśnięcia NMP i cmentarz przy ul. Kraszewskiego, sprzed 1939.

Pawilon w parku miejskim przy ulicy Kraszewskiego, 1909.

Adam S. Sapieha

Adam Stanisław Sapieha (1828-1903), książę herbu Lis, polityk o orientacji centrowej, konspirator, przedsiębiorca, poseł na Sejm Krajowy i do Rady Państwa.

Urodził się w Warszawie i był synem Leona i Jadwigi z Zamoyskich. Ukończył gimnazjum we Lwowie, studiował w Londynie, wiele podróżował po Europie.

W 1849 roku osiadł w Krasieczynie i wkrótce objął po ojcu zarząd rodzinnych dóbr. W Galicji większe posiadłości mieli tylko Potoccy i Badeni. Ostentacyjnie manifestował postawę patriotyczną nosząc strój narodowy. Przez całe życie zajmował się polityką, konspirował, sprawę narodową wspierał finansowo i działał na niwie gospodarczej. Na początku związany z Hotelem Lambert, w 1860 roku włączył się w walkę polityczną na rzecz autonomii Galicji. Założył w tym celu pismo „Głos”. W 1861 roku wybrany został do Sejmu Krajowego z Przemyśla. Mocno zaangażowany w akcję pomocy powstaniu 1863 roku, przywódca Białych w Galicji, działacz Komitetu Galicji Wschodniej zwanego sapieżyńskim, który wspierał powstanie materialnie i organizował oddziały zbrojne. Aresztowany i więziony „u Karmelitów” we Lwowie. Uwolniony został podczas brawurowej akcji 18 lutego 1864 roku. Następnie udał się do Bukaresztu, Paryża i Drezna, działając jako komisarz pełnomocny Rządu Narodowego.

W 1866 roku amnestionowany w Galicji, wrócił do Krasieczyna i włączył się w działalność polityczną i parlamentarną. W 1868 roku wybrany do Sejmu Krajowego, przeciwnik federacji i autonomii, niepoprawny orędownik niepodległości Polski. Założył w Krakowie dziennik „Kraj”, w którym zatrudniał powstańców styczniowych, podobnie w swoim przedsiębiorstwie budowy kolei Lwów – Brody. Stąd nazywany „czerwonym księciem”. Od 1872 roku w Radzie Państwa, po śmierci ojca w 1879 roku, dożywotnio w Izbie Panów. Aktywnie działał także w przemyskiej Radzie Powiatowej.

W czasie wojny rosyjsko – tureckiej stanął na czele „Rządu Narodowego” na emigracji (1877). W tym samym roku kupił lwowski „Dziennik Polski”, który był trybuną myśli demokratycznej. Zorganizował dwie masowe pielgrzymki do Rzymu w 1881 i 1888 roku, nadając im charakter narodowy.

W Sejmie Krajowym założył ugrupowanie centrowe „Klub rewolucjonistów”. Dla ziemiaństwa był zbyt radykalny, a dla demokratów pozostał magnatem. Z tego samego powodu, mimo zabiegów Ziemiałkowskiego, nie otrzymał godności marszałka Sejmu Krajowego.

Przez całe życie aktywny na niwie gospodarczej. Był prezesem Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego i założycielem Banku Kredytowego. Remontował, spalony w 1852 roku zamek w Krasieczynie, powiększył księgozbiór.

Posiadał udziały w spółce akcyjnej kolei żelaznej Karola Ludwika. Na pierwszej Wystawie Krajowej we Lwowie (1877) miał swój pawilon. W latach 1892-1894 był prezesem kolejnej Wystawy Krajowej we Lwowie. Urządzona z wielkim rozmachem, masowo odwiedzana w tym również przez Franciszka Józefa, przyniosła mu ogromną popularność. Według Sapiehy „chcieliśmy pokazać światu, że jesteśmy i wykreślić się nie damy”.

W 1852 roku ożenił się z Jadwigą Sanguszkówną, córką Władysława. Mieli siedmioro dzieci, pięciu synów: Władysława Leona, Leona Pawła, Pawła, Jana i Adama Stefana (metropolitę krakowskiego) oraz dwie córki Marię Jadwigę i Helenę. Adam Sapieha zmarł w Reichenhallu w Bawarii, a pochowany został w kaplicy zamkowej w Krasieczynie.

Adolf Dietzius

Adolf Dietzius (1852-1920), lekarz, burmistrz Jarosławia, poseł do Rady Państwa.

Urodził się w Jarosławiu w wielodzietnej rodzinie miejskiego kasjera Karola Dietziusa i Józefy Hawel. Szkołę średnią ukończył w Przemyślu. Medycynę studiował w Wiedniu. W Jarosławiu pracował jako lekarz kolejowy i miejski. Leczył okoliczne ziemianstwo, między innymi Czartoryskich z Pełkiń. Cieszył się opinią najlepszego fachowca w mieście.

W latach 1883-1919 zasiadał w Radzie Miejskiej. W 1891 roku został wybrany burmistrzem i pełnił tę funkcję do 1919 roku. Był to „złoty” okres w dziejach Jarosławia, porównywalny tylko z rządami Anny Ostrogskiej w I połowie XVII wieku. Dietzius miał łatwiejszy start niż jego poprzednicy, działał bowiem w oparciu o nową ustawę samorządową z 1889 roku. Zagwarantowała ona miastom stałe źródła dochodów i prawo pokrywania niedoborów finansowych z dodatków do podatków bezpośrednich. W celu uniknięcia korupcji pozbawiono biernego prawa wyborczego urzędników miejskich, dzierżawców dochodów miejskich i dyrektorów przedsiębiorstw miejskich. Trzeba dodać, że Dietzius maksymalnie wykorzystał wszystkie możliwości, jakie dawała nowa ustawa, zaciągał także kredyty. Część ówczesnej klasy politycznej, w tym znany jarosławski historyk i działacz

narodowy Andrzej Wondaś, uważała, że można było zdziałać jeszcze więcej.

Zrównoważony budżet pozwalał na realizację kolejnych inwestycji. Nastąpił przemyślny, harmonijny rozwój Jarosławia w dziedzinie gospodarczej, urbanistycznej, kulturalnej i demograficznej. W 1890 roku Jarosław liczył 18 065 mieszkańców, a w 1900 roku liczba ludności wzrosła do 22 600 osób.

Dietzius miał wielką klasę, autorytet i dobrą „rękę” do wykształconych i światłych współpracowników. Jego zastępcami byli adwokaci Władysław Jahl i Władysław Grabowski, przełożony gminy żydowskiej – Juliusz Strisower, aptekarz Józef Rohm. Wspólnie zbudowali nowoczesne miasto, w nowych granicach administracyjnych, z przebudowaną siecią ulic i terenów zielonych, z licznymi gmachami szkolnymi i użyteczności publicznej, zakładami przemysłowymi i okazałymi kamienicami czynszowymi.

W 1892 roku przyłączono do miasta przedmieścia i podzielono Jarosław na cztery dzielnice: Śródmieście, Krakowską, Głębocką, Leżajską i trzy rejony budowlane: zwartej zabudowy piętrowej, wolnostojących domów piętrowych oraz willi i zabudowy parterowej. Założono park miejski (1902) i targowicę na Olszanówce oraz Nowy Cmentarz (1904). Zbudowano Gazownię przy ulicy Zamkowej, oświetlono główne ulice miejskie, wykonano instalację kanalizacyjną i budowano również studnie, ponieważ Jarosław nie miał wodociągów. W 1906 roku przebudowano rzeźnię. Na placu świętego Michała, po dawnej kolegiacie wzniesiono drewniany bazar (1899), w którym odbywał się drobny handel, a w 1913 roku rozpoczęto budowę hali targowej.

Lokalizacja koszar Obrony Krajowej przy ul. Kościuszki (1901), miała decydujący wpływ na urbanizację tej części Jarosławia. W 1906 roku wytyczono ulice: Raclawicką, Konfederacką, Kilińskiego, Głowackiego, Reformacką

i Parkową. Stały przy nich domy parterowe oraz wille. Jednocześnie miasto nabyło i rozparcelowało grunty należące do Weissów i Kosturkiewiczów między ulicami 3 Maja oraz Poniatowskiego. Wytyczono ulice Weissa (ob. Lisińskiego) i Królowej Jadwigi, przy których budowano domy prywatne i gmachy państwowe.

Za kadencji Dietziusa wzniesiono kilka nowych budynków szkolnych. Przy ulicy Kraszewskiego powstał gmach dla szkół ludowych: męskiej i żeńskiej (1900). Gimnazjum realne usytuowano przy ulicy św. Ducha (1901), a szkołę wydziałową żeńską Królowej Jadwigi przy ulicy 3 Maja (1911). Nieco dalej, przy ulicy Poniatowskiego zbudowano szkołę przemysłową (1912-1913). Miasto ofiarowało parcele budowlane pod budynki Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i stowarzyszenia rzemieślniczego „Gwiazda”. Wybudowano gmach

Powiatowej Dyrekcji Skarbu przy ulicy Kraszewskiego (1894), remontowano ratusz, kamienicę miejską, dzisiaj Attavantich i cerkiew.

Zwieńczeniem wielkich osiągnięć miasta i powiatu w dobie samorządowej była wystawa przemysłowo-rolnicza zorganizowana w 1908 roku, w parku miejskim przy ulicy Kraszewskiego. Wyrazem uznania dla osiągnięć Dietziusa na stanowisku burmistrza był wybór na wiceprzewodniczącego Rady Powiatowej i do Rady Państwa (1907-1911).

Dietzius był dwukrotnie żonaty z Eugenią Ossolińską (zmarła w 1915 roku) i Jadwigą Kopystyńską; nie mieli dzieci. W testamencie zapisał kamienicę i dom przy ulicy Grunwaldzkiej na przytulisko dla starców, kalek i sierot. Dietzius zmarł w Jarosławiu i został pochowany na Nowym Cmentarzu. W 1920 roku Rada Miasta nazwała jego imieniem ulicę Krakowską (dzisiaj Jana Pawła II).

Wielmożnemu Panu

WŁADYSŁAWOWI JAHŁOWI

Doktorowi praw obojga, Zastępcy Burmistrza król. wolno-
handlow. miasta Jarosławia, posłowi na sejm krajowy, ad-
wokatowi krajowemu, członkowi Wydziału Rady powiatow-
wej w Jarosławiu, członkowi Dyrekcji miejskiej kasy oszczęd-
ności w Jarosławiu, członkowi c.k. Rady szkolnej okręgowej
w Jarosławiu, Przewodniczącemu Rady szkolnej miejscowej
w Jarosławiu etc. etc.

Wielmożny Panie!

Starożytny gród królewski Jarosław, widząc, że pa-
miętny cnot naszych Djców, masz Wielmożny Panie
niezamącone nowymi prądami pojęcie patriotyzmu,
że czysty w umyśle słuchasz tętna krwi płynącej w
żyłach narodu i jesteś ostoją ducha i myśli jego, że pod-
sycasz zniech narodowy, że nie oszczędzisz krudów, wysi-
len pracy i ofiar, aby tylko dźwignąć miasto pod każ-
dym względem i zapewnić mu należne porządkowanie
i przewodnicze stanowisko w kraju, że wspierasz swą ma-
komitą zawodową umiejętnościami broniąc miasta i jego
ludność przed zataśkami nieżyjących i omiata stawisz
czoło wszelkim wtogim zapędom na samodzielność i sa-
moistność gminy, nadał Tobie Przewodny Panie jedno-
myślnie na posiedzeniu 22 października 1901 Obywa-
telstwo honorowe, bo pragnie choć w części wyrazić Ci

Władysław Jahl

Władysław Jahl (zm. 1925), doktor praw, adwokat, wiceburmistrz Jarosławia, poseł do Sejmu Krajowego i Rady Państwa.

Wszelkstronnie wykształcony, aktywny, pracowity, odważny wizjoner. Konstruktor polityki miejskiej w latach 1883-1904, jako zastępca Ferdynanda Pawlikowskiego i Adofa Dietziusa. Zawsze w cieniu, zawsze drugi, współautor wielkich sukcesów burmistrza Dietziusa. Znajomość spraw miejskich zawdzięczał wieloletniej pracy w Radzie Miasta (1883-1904). W 1891 roku, w setną rocznicę uchwalenia Konstytucji 3-go Maja, Rada Miejska Jarosławia, na wniosek Jahla nazwała tym mianem główną ulicę wylotową w kierunku wschodnim.

Wspólnie z Pawlikowskim doprowadził do zrównoważenia budżetu miejskiego poprzez likwidację zaliczek i nieściągalnych długów. W oparciu o nową ustawę samorządową dla 30 najlepiej rozwiniętych miast Galicji (1889)

zorganizowali wybory, które przyniosły zwycięstwo Dietziusowi. Z jego inicjatywy zbudowano w latach 1902-1903 szpital powszechny przy ulicy 3 Maja i nadano mu imię cesarza Franciszka Józefa. Jahl zrobił to, czego obawiali się inni. Na budowę i urządzenie szpitala, który był obiektem bardzo nowoczesnym, zaciągnięto pożyczkę. Wiceburmistrz umiał przekonać Dietziusa i Radę Miejską do śmiałego inwestowania, częściowo finansowanego kredytami i dodatkami do podatków bezpośrednich. Dzięki ich wspólnym staraniom Jarosław należał na początku XX wieku do najbogatszych miast Galicji.

Uwieńczeniem jego kariery zawodowej i politycznej był wybór do Sejmu Krajowego (1916), w którym został członkiem Wydziału Krajowego i do Rady Państwa w Wiedniu. Jahl należał w parlamencie do koła liberalnych demokratów. Zarówno we Lwowie jak i w Wiedniu działał na rzecz Jarosławia. W 1917 roku poparł rezolucję Koła Polskiego w sprawie niepodległości Polski.

Żonaty ze Stanisławą Miączyńską. Mieli co najmniej dwoje dzieci: Jarosława (ur. w 1887 we Lwowie) i Władysława Adama (ur. w 1886 w Jarosławiu) bardzo znanego malarza i grafika, który działał głównie za granicą i zmarł w 1953 roku w Paryżu.

W Jarosławiu Jahlowie mieszkali w kamienicy przy ulicy Kraszewskiego 12(14) zbudowanej w latach 1897-1898.

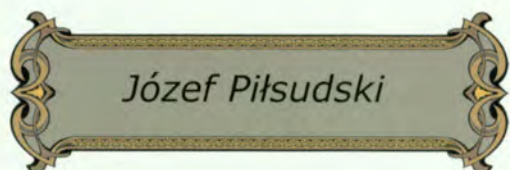
Szpital powiatowy przy ulicy 3 Maja; początek XX wieku.

OKRES
II RZECZYPOSPOLITEJ

Józef Piłsudski, portret namalowany przez M. Solowija, Jarosław, 2 ćw. XX wieku.

Józef Piłsudski

Józef Piłsudski (1867-1935), pseudonim Ziuk, Mieczysław, Wiktor, polityk, mąż stanu, Naczelnik Państwa, Marszałek Polski.

Urodził się 5 grudnia 1867 roku w Zułowie na Wileńszczyźnie. Był synem Józefa Wincentego i Marii z Billewiczów, właścicieli Zułowa. Ojciec walczył w Powstaniu Styczniowym. Gospodarzem był miernym i doprowadził do bankructwa rodzowego majątku. Piłsudscy przenieśli się do Wilna i żyli bardzo skromnie. Ogromny wpływ na postawę życiową syna miała matka.

Piłsudski ukończył gimnazjum w Wilnie i już wtedy konspirował. W 1885 roku wstąpił na medycynę w Charkowie, ale studia przerwał. Tam też nawiązał kontakt z rosyjskimi narodnikami. W 1887 roku został przypadkowo aresztowany i zesłany na Syberię. Tutaj zetknął się z ruchem socjalistycznym. W 1892 roku wrócił do Wilna i wstąpił do PPS. W partii zajmował się drukiem i redakcją pisma „Robotnik”. W 1894 roku stanął na czele PPS-u. Hasła socjalistyczne łączył z niepodległościowymi. Szansę na obalenie caratu widział w walce rewolucyjnej wszystkich narodów ujarzmionych przez Rosję. W 1900 roku aresztowany, uciekł z więzienia do Galicji i kontynuował działalność niepodległościową. Piłsudski uważał Rosję za głównego wroga Polski i dlatego zdecydował się na taktyczny sojusz z Austro-Węgrami.

W Japonii, w trakcie jej wojny z Rosją, zabiegał o poparcie zbrojnego powstania na ziemiach polskich. Otrzymał tylko pewną ilość broni i amunicji oraz pieniądze na akcje wywiadowczą i sabotażową. W PPS na tle sporu o sposoby walki z caratem, z tzw. „młodymi” został odsunięty od władzy. Zajmuje się wtedy tylko Organizacją Bojową PPS, która miała za zadanie tworzenie kadry wojskowej. W 1906 roku opuszcza partię i tworzy PPS-Frakcję Rewolucyjną.

W 1908 roku organizuje we Lwowie Związek Walki Czynnej, który ma szkolić oficerów i podoficerów na wypadek wojny europejskiej.

W latach 1910-1914 tworzy Związki Strzeleckie i zostaje ich komendantem głównym. Już wtedy skupia się wokół niego nieformalna grupa polityczna zwana później piłsudczykami.

Z chwilą wybuchu I wojny światowej wkroczył na czele I kompanii kadrowej na Kielecczynę w celu wywołania powstania i spotkał się z wielką obojętnością. Aby ratować strzelców, podporządkowuje się Naczelnemu Komitetowi Narodowemu i austriackim władzom wojskowym. Otrzymuje zgodę na utworzenie Legionów Polskich i obejmuje dowództwo 1 pułku, a następnie I Brygady. W sierpniu 1914 roku zakłada tajną Polską Organizację Wojskową dla prowadzenia wywiadu i dywersji na tyłach armii rosyjskiej. 15 listopada 1914 roku mianowany został przez Austriaków brygadierem. Walczył pod Łowczówkiem, nad Nidą, pod Konarami i Ożarowem. W lipcu 1916 roku, po zajęciu Kongresówki przez państwa centralne, odchodzi z Legionów z powodu braku decyzji w sprawie polskiej. W ten sposób zrywa ze swoją pierwotną koncepcją polityczną i staje się niezależnym politykiem. W lipcu 1917 roku doprowadza do „kryzysu przysięgowego”, czyli odmowy złożenia przysięgi dowództwu niemieckiemu. Zostaje aresztowany i osadzony w Magdeburgu.

18 listopada 1918 roku wraca do Warszawy i przejmuje władzę z rąk Rady Regencyjnej. Mianowany tymczasowo Naczelnikiem Państwa i dowódcą sił zbrojnych do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego. Buduje zręby polskiej państwowości, zacierając różnice stworzone przez zabory. Nie utożsamia się z żadnym obozem politycznym, nie startuje w wyborach parlamentarnych. W polityce zagranicznej forsuje program federacyjny w celu osłabienia Rosji, czyli powstanie państw narodowych Litwy, Białorusi i Ukrainy. Ta koncepcja staje się przyczyną wojny polsko-bolszewickiej (1919-1921) zakończonej klęską Rosji.

19 marca 1920 przyjął tytuł Marszałka Polski. Funkcję Naczelnika sprawował do wyborów prezydenckich, w których nie wystartował z powodu ograniczenia władzy prezydenta przez konstytucję marcową. W 1923 roku zrzekł się wszystkich funkcji i zamieszkał w Sulejówku. W tym czasie budował zaplecze polityczne w oparciu o środowisko kombatanckie i lewico-

we, wiele pisał. Zabierał głos w najważniejszych sprawach państwa, ostro krytykował system parlamentarny.

Ponownie zdobył władzę na drodze poza-parlamentarnej poprzez zamach majowy 1926 roku. Nie piastował najwyższych urzędów, został tylko ministrem do spraw wojskowych i Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych. W rzeczywistości decydował o składzie rządu, polityce zagranicznej i wewnętrznej. Stał ponad prawem, miał nieograniczone możliwości podejmowania decyzji i był jedyną instancją odwoławczą.

W latach 1926-1928 sprawował funkcję premiera. Z jego inicjatywy powstało stronnictwo rządowe Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (BBWR), który w wyborach 1928 roku zdobył największą liczbę głosów. W tym czasie bezpartidonowo krytykował Sejm. Był zwolennikiem silnego i sprawnego państwa. Dążył do zniwelowania roli partii politycznych i ograniczenia uprawnień ciał ustawodawczych. W sprawach gospodarczych zwolennik rewolucji bez rewolucyjnych konsekwencji. Ten program zwany sanacją był również stosowany jako nazwa obozu piłsudczyków.

25 sierpnia 1930 roku Piłsudski stanął ponownie na czele rządu, by rozwiązać Sejm i roz�isać nowe wybory. Wcześniej polecił aresztować najwybitniejszych przedstawicieli opozycji z Witosem na czele. Tak zwane wybory brzeskie przyniosły zwycięstwo sanacji. Piłsudski scedował wtedy władzę na najbliższych współpracowników, czyli na „grupę pułkowników”. Do końca miał wpływ na najważniejsze decyzje personalne. Zaakceptował uchwalenie

konstytucji kwietniowej, która wprowadziła w Polsce system prezydencki (1935).

Piłsudski to wielka, kontrowersyjna postać w dziejach Polski. Dla jednych bohater narodowy, charyzmatyczny wódz, twórca niepodległego państwa, dla innych dyktator i uzurpator. Piłsudski od początku umiejętnie budował swoją legendę w oparciu o środowisko legionowo-peowiackie i przez związanych z Legionami literatów Juliusza Kadena-Bandrowskiego, Wacława Sieroszewskiego i innych.

Był dwukrotnie żonaty z Marią z Poklewskich Juszkiewiczową i Aleksandrą Szczerbińską, z którą miał 2 córki: Wandę i Jadwigę zamężną Jaraczewską. Piłsudski zmarł 12 maja 1935 roku w Warszawie. Trumna ze zwłokami Marszałka złożona została w Krakowie na Wawelu.

W Jarosławiu był na pewno raz w 1915 roku. Odwiedził rannych legionistów w szpitalu u sióstr niepokalanek. W klasztornym archiwum zachował się odręczny list Piłsudskiego do sióstr pisany w polu 16 grudnia 1915 roku. Jego imieniem nazwano ulicę dzisiaj przemianowaną na Sikorskiego. Był patronem koszar 24 pułku artylerii lekkiej przy ulicy Poniatowskiego, od 1935 roku również Gimnazjum przy ulicy 3 Maja i Domu Żołnierza (dzisiaj kino Westerplatte). Na dziedzińcu koszar 39 pułku piechoty Strzelców Lwowskich przy ulicy Kościuszki (dzisiaj szpital psychiatryczny) odsłonięto w 1934 roku monument poświęcony jego pamięci.

Tytuł honorowego obywatela miasta Jarosławia otrzymał w 1928 roku, w dziesiątą rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę.

Klasztor niepokalanek przy ulicy Głębokiej. Widok od strony Sanu; początek XX wieku.

Wacław Wieczorkiewicz (1890-1969), pseudonim „Scewola”, generał brygady, dowódca 24 Dywizji Piechoty.

Urodził się 25 czerwca 1890 roku w Polanówce, w powiecie lubelskim. Kształcił się w Lublinie i Akademii Ziemiańskiej w Wiedniu (1910-1914). Działał tam w Związku Strzeleckim. W 1912 roku po odbyciu oficerskiego szkolenia wojskowego, mianowany został podporucznikiem. Od sierpnia 1914 roku w Legionach Polskich. Dowodził kompanią w 5 pułku piechoty. Szczególnie wyróżnił się w bitwie pod Konarami, co znalazło wyraz w rozkazie Piłsudskiego. Po kryzysie przysięgowym internowany w Beniaminowie. Był wśród organizatorów buntu przeciwko władzom obozowym. Za karę wywieziony w głąb Niemiec do twierdzy Werl. W 1918 roku wrócił do kraju i w listopadzie organizował w Lublinie ochotniczy oddział do walki o Lwów.

Od 15 sierpnia 1919 roku dowodził 9 pułkiem piechoty Legionów. W tymże roku awansowany do stopnia pułkownika. W wojnie polsko-bolszewickiej walczył na czele 9 pp Leg. W 1921 roku objął komendę 31 pułku piechoty. W latach 1923-1925 studiował w Wyższej Szkole Wojennej w Warszawie i Paryżu. Po przewrocie majowym skierowany do Jarosławia stanął na czele 24 Dywizji Piechoty i Garnizonu Jarosław. W 1927 roku mianowany generałem brygady. W Jarosławiu działał aktywnie na rzecz rozwoju kultury, ochrony zabytków i sportu. Stał na czele delegatury Ligi Morskiej i Kolonialnej. Był honorowym prezesem Wojskowego Klubu Sportowego „Ognisko” i patronował oddziałowi Związku Strzeleckiego „Strzelec”.

Najbardziej trwałym dziełem generała Wieczorkiewicza pozostaje Stowarzyszenie Miłośników Jarosławia. Był jego pierwszym prezesem i przewodniczącym sekcji konserwacji zabytków (1935-1939). Wspólnie z architektem majorem Mieczysławem Dobrzańskim zorganizował prace konserwatorskie na terenie Opactwa Benedyktynów. Wyremontowano mury, baszty i bramę główną. Rozpoczęto starania w sprawie remontu kamienic rynkowych, w tym kamienicy Orsettich. Sporządzono spis zabytków Jarosławia i okolicy.

W latach 1935-1939 pełnił funkcję dowódcy Okręgu Korpusu nr X w Przemyślu.

Wacław Wieczorkiewicz

W 1939 roku z ramienia Naczelnego Wodza przygotował obronę wschodniej granicy Polski, tak zwaną obronę Karpat. 17 września 1939 roku wobec wkroczenia wojsk radzieckich na wschodnie ziemie polskie, przekracza granicę i udaje się do Francji.

W latach 1939-1940 pracował w Inspektoracie Wyszkożenia Naczelnego Wodza w Paryżu. Wspomagał francuski Ruch Oporu. W 1943 roku osiedlił się w Szwajcarii. Działał w organizacjach polonijnych.

Odznaczony Srebrnym Krzyżem Orderu Virtuti Militari, Orderem Odrodzenia Polski „Polonia Restituta” III klasy, Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych (czterokrotnie) i Złotym Krzyżem Zasługi.

W 1992 roku jego imię otrzymała dotychczasowa ulica 8 Marca na Kolonii Oficerskiej. Synowie generała przekazali parafii jarosławskiej działkę budowlaną, na której stoi kościół Miłosierdzia Bożego.

Wieczorkiewicz poślubił 6 kwietnia 1929 roku w Warszawie Janinę Awenariusównę. Mieli dwóch synów. Generał rezydował w willi usytuowanej dzisiaj w kompleksie budynków Liceum Plastycznego przy ulicy Jezuickiej. Zmarł 7 grudnia 1969 roku w Genewie i został pochowany na cmentarzu świętego Józefa.

OKRES
POLSKI LUDOWEJ

Edward Perykasza (1923-1993), specjalista z zakresu transportu kolejowego, profesor nauk technicznych.

Urodził się 23 maja 1923 roku w Ujeznej. Ojciec, Jan Perykasza był kolejarzem i prowadził niewielkie gospodarstwo rolne. Matka Zofia z domu Cebulak zajmowała się domem i wychowywała dzieci. Edward Perykasza do szkoły podstawowej uczęszczał w Ujeznej, a następnie do gimnazjum w Jarosławiu.

W roku 1946 po ukończeniu odpowiedniego kursu pracował jako dyżurny ruchu w Żurawicy. W 1951 roku został zastępcą naczelnika Oddziału Eksploatacji Kolei Państwowych w Nowym Sączu. Rok później awansowany na stanowisko naczelnika wydziału w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Krakowie. Z tą firmą był związany do końca swojej pracy zawodowej. W latach 1955-1957 pracował jako dyrektor III stopnia służby ruchu, a od 1957 roku jako naczelnik oddziału parowozów.

W 1960 roku rozpoczął zaoczne studia na Wydziale Budownictwa Lądowego Politechniki Krakowskiej. Studia ukończył w 1964 roku z tytułem magistra inżyniera. W tym samym roku awansowany na stanowisko zastępcy dyrektora, a następnie dyrektora naczelnego Południowej Dyrekcji Okręgu Kolei Państwowych, którym pozostał aż do przejścia na emeryturę w 1981 roku.

Edward Perykasza

Pracę zawodową łączył z działalnością naukową. W 1968 roku obronił pracę doktorską, a w 1977 został mianowany profesorem nadzwyczajnym nauk technicznych. Na macierzystej uczelni rozwinął Instytut Transportu przekształcony później w Wydział Transportu. Jest autorem wielu prac naukowych i skryptów uczelnianych na temat transportu kolejowego. Prowadził badania naukowe dla Centralnego Ośrodka Badań i Rozwoju Kolejnictwa.

Aktywnie uczestniczył w rozwoju i modernizacji infrastruktury kolejowej w Polsce, w tym Dworca Centralnego w Warszawie. Wspierał lokalne inicjatywy w tym zakresie forsując budowę dworców kolejowych, przystanków i budynków zaplecza technicznego.

Perykasza był szczególnie zaangażowany w proces budowy dworca PKP i PKS w Jarosławiu. 2 marca 1973 roku Miejska Rada Narodowa w Jarosławiu postanowiła „wyrzucić uznanie dr Edwardowi Perykaszy, dyrektorowi Dyrekcji Okręgowych Kolei Państwowych w Krakowie za zasługi dla miasta i nadać mu tytuł honorowego obywatela miasta Jarosławia”. Na dyplomie podpisy złożyli Zygmunt Stenczak, przewodniczący MRN i Wojciech Fecko przewodniczący obrad MRN. W roku 1975 Perykasza został obdarzony dyplomem i pamiątkowym medalem z okazji 600. rocznicy lokacji Jarosławia. Kolejny pamiątkowy medal i stosowny dyplom otrzymał w związku z zakończeniem budowy dworca PKP i PKS.

Odnaczony Złotym Krzyżem Zasługi, złotą odznaką Zasłużonego Kolejarza, licznymi odznaczeniami resortowymi i uczelnianymi. Był żonaty z Janiną Pałys, mieli dwoje dzieci: Jadwigę i Janusza. Edward Perykasza zmarł w 1993 roku w Krakowie i tam został pochowany.

Adam Gruca (1893-1983), chirurg ortopeda, profesor Uniwersytetu Lwowskiego i Akademii Medycznej w Warszawie.

Urodził się 3 grudnia 1893 roku w Majdanie Sieniawskim w powiecie jarosławskim. Rodzice Kazimierz i Dorota Brzyska byli właścicielami gospodarstwa rolnego i pasieki. Adam był ich najstarszym synem, poza tym mieli jeszcze Dorotę (1900), Jana (1905) i Wincentego (1909). W 1911 roku zmarła matka Adama, a ojciec ożenił się powtórnie z wdową Katarzyną Szczur, która miała dwoje dzieci. Z tego małżeństwa urodzili się Stanisław (1915), Józef (1917) i Zofia (1919).

Szkołę ludową ukończył w Majdanie Sieniawskim. Tam zwrócił na siebie uwagę zdolnościami, pracowitością i ciekawością świata. Miejskowa nauczycielka Helena Czupa udzielała mu dodatkowych lekcji, podsuwała odpowiednie lektury i zachęcała do dalszej edukacji. Naukę kontynuował w gimnazjum w Jarosławiu przy ulicy 3 Maja (1906-1913). Przez cały ten okres mieszkał w bursie szkolnej.

Należał do drużyny skautów i działał w „Zarzewiu”. Między innymi redagował pismo uczniowskie „Ojczyzna, Nauka i Cnota”. W 1913 roku wstąpił na medycynę we Lwowie, którą przerwał w następnym roku z powodu wybuchu wojny. Pracował w różnych szpitalach polowych i walczył na froncie włoskim. Studia ukończył dopiero w 1922 roku.

Pracę zawodową rozpoczął w Klinice Chirurgicznej profesora Hilarego Schramma. W 1928 roku obronił rozprawę habilitacyjną. W latach 1931-1938 był ordynatorem chirurgii w Szpitalu Ubezpieczalni Społecznej we Lwowie. W 1938 roku mianowany profesorem Uniwersytetu Lwowskiego. W następnym roku objął stanowisko naczelnego chirurga Szpitala Wojennego we Lwowie, a po jego likwidacji został ordynatorem chirurgii dziecięcej i ortopedii w szpitalu świętej Zofii. W 1940 roku był równocześnie kierownikiem Katedry Chirurgii Ogólnej na Uniwersytecie Lwowskim. W 1943 roku z powodu zagrożenia ukraińskiego opuścił Lwów i ukrywał się w okolicach Krakowa.

W maju 1945 roku został kierownikiem ambulatorium Polskiego Czerwonego Krzyża w Krakowie, a w czerwcu kierownikiem

Instytutu Chirurgii Urazowej w szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie. W tym samym roku został profesorem Uniwersytetu Warszawskiego i Akademii Medycznej. Dzięki jego staraniom i zabiegom Instytut przekształcił się w III Klinikę Chirurgiczną, a później Ortopedyczną. W 1954 roku przyjęty w poczet członków Polskiej Akademii Nauk. Na emeryturę przeszedł w 1964 roku.

Był wybitnym ortopedą, znakomitym teoretykiem i wynalazcą, twórcą nowych metod operacyjnych oraz narzędzi i aparatów ortopedycznych. Autor wielu artykułów i publikacji, a zwłaszcza monumentalnej „Chirurgii ortopedycznej”.

Interesował się sztuką rzeźbiarską, zbierał fajki. Część zbioru fajek подарował Muzeum w Jarosławiu. Od 1959 roku był członkiem Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia. W 1977 roku wziął udział w uroczystościach 75-lecia Szpitala Powiatowego w Jarosławiu. W 1985 roku jego imię nadano dawnej ulicy Jagiellonów, a 7 grudnia 2002 roku Centrum Rehabilitacji przy ulicy Słowackiego, gdzie odsłonięto też tablicę pamiątkową z płaskorzeźbą patrona.

Był żonaty z Heleną z Wojciechowskich, córką aptekarza Feliksa Wojciechowskiego z Jarosławia. Mieli dwie córki z jej pierwszego małżeństwa. Adam Gruca zmarł 3 czerwca 1983 roku w Warszawie i został pochowany na Powązkach.

Józef Krajnik

Józef Krajnik (1922-2005), prawnik, działacz partyjny i związkowy, dyrektor Rzeszowskiego Wydawnictwa Prasowego.

Urodził się 1 marca 1922 roku w Jarosławiu. Był jedynym synem Franciszka i Marii Kudłak pochodzących z Wierzbnej. Ukończył Szkołę Podstawową nr 3 w Jarosławiu (obecnie księdzka Piotra Skargi). Wykształcenie średnie zdobył w systemie zaocznym. W tym trybie studiował prawo na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, zakończone zdobyciem tytułu magistra.

W latach 1940-1944 pracował na Kolei Wschodniej „Ostbahn”, w parowozowni w Przeworsku. Po wyzwoleniu pozostał na kolei i był palaczem parowozu na terenie PKP Szczecin. W latach 1946-1947 zatrudniony w Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców, Oddział w Jarosławiu w charakterze konwojenta transportu. W 1948 roku był referentem w Urzędzie Gminy w Chłopicach. Od 1 stycznia 1949 roku skierowany przez Komitet Wojewódzki PZPR do Okręgowej Rady Związków Zawodowych w Rzeszowie. W latach 1953-1955 pełnił funkcję sekretarza w WKZZ.

Kolejno zatrudniony był w aparacie partyjnym na terenie województwa rzeszowskiego, przez długie lata jako sekretarz

Janusz Ważny i Józef Krajnik (z prawej) w Muzeum Kamienica Orsettich.

Pochód pierwszomajowy na ulicy Grunwaldzkiej i Świerczewskiego; około 1960 roku.

Komitetu Miejskiego PZPR w Rzeszowie (1955-1969). 1 lutego 1969 roku powołany został na stanowisko dyrektora Rzeszowskiego Wydawnictwa Prasowego. Pozostał nim aż do transformacji ustrojowej. 26 marca 1990 odwołany na własną prośbę, przeszedł na wcześniejszą emeryturę.

Należał do PPR i PZPR. W latach 1944-1945 walczył w grupach operacyjnych Służby Ochrony Kolei z ukraińskim podziemiem, sotniami „Kałynowicza”, „Tuczy” i „Kruka” na terenie Jarosławia, Muniny, Surochowa i Nowej Grobli. Przeszedł szkolenie wojskowe zakończone awansem na porucznika. Od 1960 roku należał do Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej (ORMO). Był radnym miejskim Rzeszowa. Zaangażowany w tworzenie wyższych uczelni na terenie Rzeszowa. Rozwinął i umocnił Rzeszowskie Wydawnictwo Prasowe będące częścią ogólnopolskiego koncernu Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch”, działającej pod kierownictwem KC PZPR.

Rzeszowskie Wydawnictwo Prasowe wydawało od 15 września 1949 roku dziennik „Nowiny Rzeszowskie” organ Komitetu Wojewódzkiego PZPR, tygodnik „Życie Podkarpackie” (1969) i miesięcznik „Profile”. Krajnik w latach 70. przyczynił się do powstania kolejnych tytułów prasowych: tygodnika „Podkarpacie” dla województwa krośnieńskiego, magazynu młodzieżowego „Prometej” i „Tygodnika Nadwiślańskiego” dla województwa tarnobrzeskiego (1981).

Na potrzeby wydawnictwa wyremontował zabytkowy dworek przy ulicy Hoffmanowej

3 (dzisiaj Unii Lubelskiej). Wydawnictwo dotowało budowę i remonty szkół w całym województwie rzeszowskim. W Kulnie koło Leżajska wybudowano ze składek czytelników Nowin, Szkołę Podstawową imienia Juliana Gosłara. Organizował kolonie i zimowiska dla dzieci. Nowiny patronowały akcji „O szczęście i uśmiech dla wszystkich dzieci”. W 1977 roku otrzymał Order Uśmiechu.

Dzięki jego staraniom RSW „Prasa-Książka-Ruch” dotowała w latach 80. budowę Szkoły Podstawowej nr 12 w Jarosławiu (dzisiaj imienia książąt Czartoryskich). Dotacja w kwocie 20 milionów pozwoliła zakończyć tę inwestycję. Przyczynił się do otwarcia w kamienicy Rynek 6 w Jarosławiu klubu Międzynarodowej Prasy i Książki (1985). 28 listopada 1985 roku Miejska Rada Narodowa Jarosławia uchwaliła nadanie Józefowi Krajnikowi tytułu honorowego obywatela miasta Jarosławia „za inspirację wielu poczyniń i pomoc w załatwianiu wielu istotnych spraw dla miasta”. Uroczystość nadania tytułu odbyła się 20 grudnia 1985 roku w siedzibie Stowarzyszenia Miłośników

Jarosławia. Dyplom-legitymację wręczył Jan Osada przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w towarzystwie Janusza Ważnego naczelnika miasta Jarosławia i Jana Jędrzycki I sekretarza Komitetu Miejskiego.

W 1988 roku patronował powstaniu nowej gazety jarosławskiej „Głosu Jarosławia” wydawanej na zlecenie Urzędu Miejskiego przez Rzeszowskie Wydawnictwo Prasowe. Redaktorem naczelnym „Głosu Jarosławia” był Henryk Grymuza, a siedziba redakcji mieściła się w kamienicy Rynek 6. W tym samym roku w Urzędzie Stanu Cywilnego w Jarosławiu odbyła się uroczystość związana z 40-leciem pożycia małżeńskiego Anny i Józefa Krajników.

Odznaczony Orderem Sztandaru Pracy II klasy i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz wieloma odznaczeniami resortowymi i branżowymi. Zmarł 6 grudnia 2005 roku w Rzeszowie, pochowany na Nowym Cmentarzu w Jarosławiu. W tym samym roku zmarła żona Anna Krajnik (1918-2005). Byli bezdzietni.

Pochód pierwszomajowy na ulicy Świerczewskiego, 1977.

OKRES
III RZECZYPOSPOLITEJ

Wojciech Szczepański

Wojciech Szczepański (1914-1993), pseudonim „Julian”, pułkownik, komendant Obwodu Jarosław AK, działacz WiN.

Urodził się 7 kwietnia 1914 roku w Żurawiczkach w powiecie przeworskim. Jego rodzice Jan i Zofia byli właścicielami niewielkiego gospodarstwa rolnego (3,5 ha). Mieli siedmioro dzieci, Wojciech był najmłodszy. W 1914 roku ojciec został powołany do wojska austriackiego i walczył na wojnie. Do Żurawiczek wrócił w 1917 roku jako inwalida wojenny. Matka zmarła w 1916 roku.

Szczepański do szkoły powszechnej chodził w Żurawiczkach i w Przeworsku, codziennie 7 km na piechotę. Ukończył siedem klas. W 1928 roku, po śmierci ojca wyjechał do brata mieszkającego w Warszawie. Zdał konkursowy egzamin i został słuchaczem Korpusu Kadetów nr 3. W 1932 roku przerwał szkołę ze względów finansowych. Zapisał się do Trzeciego Gimnazjum Miejskiego imienia generała Sowińskiego w Warszawie. Działal w organizacji młodzieżowej „Straż Przednia”.

W 1933 roku decyduje się na ochotniczą służbę wojskową i otrzymuje przydział do 21 pułku piechoty „Dzieci Warszawy”. W 1938 roku eksternistycznie zdaje maturę i zostaje skierowany do Szkoły Podchorążych w Bydgoszczy, a po jej likwidacji do Komorowa. Szkołę kończy w 1939 roku i w związku z wybuchem wojny zostaje awansowany do stopnia podporucznika.

W czasie wojny walczy z 5 pułkiem piechoty Legionów w rejonie Wilna. Po kapitulacji wraca do Warszawy i w grudniu 1939 roku jest w Żurawiczkach. Nawiązuje kontakt z kapitanem Janem Gołdaszem, komendantem Obwodu SZP Jarosław i zostaje oficerem organizacyjnym. W latach 1940-1941 był adiutantem Komendy Obwodu ZWZ Jarosław oraz oficerem organizacyjnym. W 1941 roku mianowany zastępcą komendanta Obwodu ZWZ Jarosław, a następnie AK. Pełni tę funkcję do 1943 roku. W latach 1943-1945 był komendantem Obwodu Jarosław. W ZWZ-AK używał pseudonimu „Julian”, a przejściowo w kwietniu i maju 1944 roku „Szczepcio” i „Iwan”.

W lipcu 1944 roku dowodził zgrupowaniem partyzanckim. Kierował akcją „Burza” na terenie Obwodu Jarosław będąc jednocześnie dowódcą I batalionu 39 pułku piechoty AK. Po wyzwoleniu, zgodnie z rozkazem, ujawnił się. Podjął współpracę z radzieckim komendantem Jarosławia podpułkownikiem Jacenkowem. Śledzony przez NKWD, dzięki ostrzeżeniu Jacenkowa, unika aresztowania.

W 1944 roku awansowany do stopnia kapitana. Po rozwiązaniu AK działał w tajnych organizacjach zbrojnych „NIE” i DSZ na kraj. Pełnił funkcję komendanta na teren powiatu jarosławskiego. W 1945 roku wyjechał do Krakowa i podjął studia na wydziale prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Cały czas działał w konspiracyjnej organizacji Wolność i Niezawisłość (1945-1947). Używał wtedy następujących pseudonimów: Bartosz, Krystyna, Roman, Teofil. W latach 1946-1947 był kierownikiem Krakowskiego Okręgu WiN.

8 stycznia 1947 roku aresztowany, nie przyznał się do działalności konspiracyjnej. Dopiero zatrzymanie Łukasza Ciepłińskiego i ostatniego Zarządu WiN wraz z przejściem archiwum dostarczyło UB informacji o działalności Szczepańskiego. Oślawiony Józef

Światło zażądał kary śmierci. Ostatecznie Szczepański został skazany na sześć lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich na trzy lata i przepadek mienia. Na mocy amnestii z 22 lutego 1947 roku karę więzienia zredukowano do trzech lat.

W więzieniu wytoczono mu ponownie proces i karę podwyższono. W 1984 roku zniszczono akta tej sprawy. Wojciech Szczepański karę odbywał w Krakowie na Montelupich, w Rawiczu, Warszawie na

Żołnierzy AK, działa w Zarządzie Głównym i tworzy Oddział w Jarosławiu, który wydaje Jarosławski Biuletyn Armii Krajowej. Dużo pisze i publikuje swoje artykuły w Rocznikach SMJ i Biuletynie AK. W 1990 roku wszedł w skład Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie.

Odnaczony Krzyżem Virtuti Militari, Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Krzyżem AK, cztero-

Defilada wojskowa na ulicy Grunwaldzkiej; w tle kamienice Dietzusa i Strisowera – lata 30. XX wieku.

Mokotowie i w Strzelcach Opolskich. Wielokrotnie namawiany był do pracy w wywiadzie. Więzienie opuścił 10 sierpnia 1954 roku. Dopiero wtedy dowiedział się o awansie na stopień majora, dokonany przez władze londyńskie. Schorowany leczyl się w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Górnio.

W latach 1957-1974 pracował w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Jarosławiu. Najpierw jako wiceprezes do spraw rolnych, a następnie do spraw zaopatrzenia i zbytu. Zmodernizował i zdynamizował działalność spółdzielni. W 1974 roku przeszedł zator mózgu i od następnego roku był na wcześniejszej emeryturze.

Od 1980 roku działał w NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych. W stanie wojennym popularyzował wiedzę na temat AK. Wygłaszał odczyty i prelekcje w kościołach i Stowarzyszeniu Miłośników Jarosławia. W nowej rzeczywistości organizuje Związek

krotnie Medalem Wojska, Krzyżem WiN, Orderem Polska Swemu Obrońcy, Medalem „Za udział w Wojnie Obronnej 1939”, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Krzyżem Partyzanckim.

W 2000 roku awansowany dekretem Prezydenta RP do stopnia pułkownika. W związku z tym Rada Miasta Jarosławia na posiedzeniu z 17 kwietnia 2000 roku zmieniła nazwę alei majora Wojciecha Szczepańskiego na aleję pułkownika Wojciecha Szczepańskiego.

Był honorowym członkiem SMJ od 6 września 1989 roku. Otrzymał honorowe obywatelstwo miasta Jarosławia uchwałą Rady Miasta z 26 kwietnia 1991 roku „za wkład w walkę o suwerenność, niepodległość i praworządność Ojczyzny”. Żonaty od grudnia 1943 roku z Marią Górską. Mieli dwoje dzieci: Antoniego (1945) i Małgorzatę (1957). Wojciech Szczepański zmarł 22 lutego 1993 roku i został pochowany w Wólce Pełkińskiej.

Kazimierz Ziobro

Kazimierz Ziobro, magister teologii, działacz NSZZ „Solidarność”, wicemarszałek Województwa Podkarpackiego.

Urodził się 12 lipca 1949 roku w Nowej Wsi Czudeckiej w województwie rzeszowskim. Rodzice Tadeusz i Weronika Krok posiadali gospodarstwo rolne. Wcześniej osierocony, kiedy miał dwa lata zmarła matka, a dziewięć lat później ojciec. Wychowywał się w Domu Dziecka w Dębicy. Ukończył Zasadniczą Szkołę Kolejową w Rzeszowie i Technikum Mechaniczne w Stalowej Woli. Studiował teologię na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1976 roku obronił pracę magisterską.

Krótko pracował w kopalni węgla kamiennego „Zabrze”. Następnie w Hucie Szkła „Jarosław”, najpierw na stanowisku starszego referenta do spraw szkoleń zawodowych, a następnie hutmistrza zmianowego.

We wrześniu 1980 roku zakłada NSZZ „Solidarność” w Hucie i zostaje wybrany pierwszym przewodniczącym Komisji Zakładowej. 29 września obejmuje funkcję przewodniczącego Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Jarosławiu grupującego na początku cztery, a po kilku dniach osiem zakładów pracy. Następnie wybrany zostaje wiceprzewodniczącym Zarządu Regionu Południowo-Wschodniego z siedzibą w Przemyślu. 20 czerwca 1981 roku w czasie walnego zebrania delegatów MKZ NSZZ

„Solidarność” w Jarosławiu, zrzeszającego około 36 tysięcy członków z Jarosławia, Przeworska i Radymna, ponownie wybrany przewodniczącym Związku. Pełnił tę funkcję z niewielką przerwą do stanu wojennego. Uczestniczył wraz z Waławem Zemanem i Romanem Cichulskim w I Krajowym Zjeździe Delegatów NSZZ „Solidarność” w Gdańsku.

Działa na rzecz samodzielności i niezależności MKZ Jarosław, który został zarejestrowany w Komisji Krajowej w Gdańsku. Doprowadził do wystąpienia Jarosławia ze struktur Regionu Południowo-Wschodniego i połączenia z Regionem Rzeszowskim. Zgodnie współpracował z NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych. Twardo negocjował z wojewodą przemyskim Zdzisławem Cichockim i władzami miasta Jarosławia w sprawie sprawiedliwego rozdziału dotacji, materiałów, artykułów spożywczych i przemysłowych. 18 listopada 1981 roku zorganizował „czarny protest”, polegający na wywieszaniu czarnych flag na zakładach prac i instytucjach w celu przyspieszenia realizacji zgłoszonych wcześniej postulatów. Dzięki tej akcji uzyskano poprawę w aprowizacji miasta, zgodę na wydawanie dwutygodnika „Do Rzeczy”, budowę kościoła NMP Królowej Polski przy ulicy 3 Maja w Jarosławiu i zmianę nazw niektórych ulic.

13 grudnia 1981 zorganizował strajk protestacyjny w Hucie Szkła. Jarosławscy księża odprawili mszę na terenie zakładu, który wkrótce otoczyły milicja i wojsko. Ziobro, przebrany w sutannę, z inicjatywy księdza Antoniego Ślusarczyka, proboszcza parafii Chrystusa Króla wyszedł bezpiecznie na zewnątrz. Ukrywał się do 16 maja 1982 roku. Ponownie podjął pracę w Hucie Szkła, ale w 1983 roku został zwolniony, ponieważ 11 listopada w Święto Narodowe założył białoczerwoną opaskę. Inwigilowany, działał w podziemnych strukturach związku i bezskutecznie szukał pracy. W 1987 roku zmuszony do wyjazdu za granicę. Przebywał w USA, działał w organizacji zrzeszającej członków NSZZ „Solidarność”.

W 1990 roku, po czerwcowych wyborach powrócił do kraju. Zamieszkał w Łąncucie. W latach 1991-2006 pracował w Powiatowym Urzędzie Pracy w Jarosławiu, najpierw jako

kierownik, a następnie dyrektor. Był radnym w I Sejmiku Województwa Podkarpackiego. Ponownie wybrany do Sejmiku w 2006 roku z listy Ligi Polskich Rodzin, objął funkcję wicemarszałka.

22 października 1993 roku Rada Miasta Jarosławia podjęła uchwałę następującej treści: „nadać Honorowe Obywatelstwo Miasta

Jarosławia byłemu Przewodniczącemu w latach 1980-1987 Międzyzakładowej Komisji Związkowej NSZZ „Solidarność” w Jarosławiu Panu Kazimierzowi Ziobro”. Wręczenie tytułu odbyło się na sesji Rady Miasta. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi przez Prezydenta RP i odznaką „Semper Fidelis”.

Żonaty z Jolantą Maciaszek, mają troje dzieci.

Kamienice wschodniej i północnej pierzei Rynku.

Bronisław Niemkiewicz

Bronisław Marian Niemkiewicz, pseudonim „Brona”, „Siwy”, żołnierz Armii Krajowej, działacz NSZZ „Solidarność” i Komitetów Obywatelskich.

Urodził się 20 lipca 1925 roku w Kamionce Strumiłowej. Jest synem Mieczysława i Filomeny z Jazienickich. Ojciec był rzeźnikiem-masarzem, matka zajmowała się domem i angażowała w działalność społeczną. Bracia Zbigniew i Franciszek należeli do AK. Franciszek (1924-1944) zginął w czasie akcji „Burza” koło Rudki. Siostra Zofia jako dziewięcioletnie dziecko została wywieziona do Kazachstanu. Szczęśliwie wróciła i mieszka w Kanadzie. Bronisław w 1931 roku ukończył szkołę podstawową w Kamionce Strumiłowej i zdał egzamin do gimnazjum imienia Kornela Ujejskiego, które zostało zlikwidowane po wkroczeniu Sowieców. Naukę kontynuował w radzieckiej dziesięciolatce.

Od początku wojny włączył się w działalność konspiracyjną. Już we wrześniu 1939 roku zaangażował się w zbieranie i ukrywanie broni pozostawionej przez Niemców. 16 października 1942 roku złożył przysięgę w AK. Wziął udział w kursie wojskowym prowadzonym przez nauczycieli gimnazjum Władysława Tarnowskiego i Bilińskiego.

We wrześniu 1943 roku zaprzysiężony przez Tadeusza Wachtela, dowódcę AK otrzymał pseudonim „Brona”. Początkowo działał jako żołnierz leśny, a następnie pod pseudonimem „Siwy” skierowany do Kedywu kolejowego w obwodzie Kamionka Strumiłowa. Zajmował się kolportowaniem prasy konspiracyjnej, zdobywaniem broni, amunicji, mundurów, obuwia i żywności z transportów kolejowych. Przekazywał szyfrowane informacje o ruchach wojsk niemieckich i brał udział w zaminywaniu torów. Współpracował z Julianem Wołoszańskim, pracownikiem centrali telefonicznej, który był łącznikiem z poszczególnymi grupami AK.

Czasowo działał we Frysztaku, zaangażowany wraz ze Stanisławem Zegarlińskim w poszukiwanie konfidenta gestapo, który był kierowcą księdza doktora Kotowskiego. Tam pobity przez niemiecką żandarmerię, ukryty przez księdza w kościele. Od 1943 w Jarosławiu, aresztowany i skierowany do karnej pracy w Parowozowni we Lwowie przy ulicy Janowskiej. Ponownie aresztowany, pracował przy budowie obiektów wojskowych. Uciekł w wagonie towarowym i dotarł do Przemyśla i dalej do rodziny w Grodzisku Dolnym w powiecie łańcuckim. Stamtąd wyruszył wraz z grupą „San” na pomoc Powstaniu Warszawskiemu. 18 sierpnia 1944 roku został zatrzymany w Rudniku nad Sanem przez Sowieców. W trakcie ucieczki postrzelony, przedostał się na furmance do Sieniawy, gdzie powołano Komitet Samoobrony do walki z UPA. Współpracował z oddziałami „Mewa”, „Wołyniak”, „Zygmunt” działającymi w Piskorowicach, Cieplicach, Dobrej, Dobczy, Manasterzu i Leżachowie. Aresztowany przez UB w Gorzycach, przewieziony do Przeworska, dotkliwie pobity i wyrzucony na plac. Poszukiwany przez UB. W październiku 1945 roku wyjechał do Pucka. W Gdyni pracował na poczcie i jednocześnie

uczył się w Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku. W 1947 roku zdał maturę. Przeniósł się do Wrocławia, pracował w bibliotece i na poczcie. W 1948 roku zapisał się na prawo na Uniwersytecie Wrocławskim. W 1951 roku przerwał studia z powodu złego stanu zdrowia i wrócił do Jarosławia.

Podjął pracę w Miejskim Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej. W 1952 roku ukończył wieczorowe Technikum Budowlane. Początkowo pracował jako referent, następnie kierownik zaopatrzenia, zastępca dyrektora i dyrektor. W ostatnich latach był kierownikiem działu ekonomicznego. W 1981 roku z powodu działalności w NSZZ „Solidarność” zmuszony do przejścia na emeryturę.

Należał do prominentnych działaczy związkowych w Jarosławiu. Tworzył struktury związkowe w MPGK i na terenie miasta. Posiadał znaczący wpływ na kształtowanie postulatów ekonomicznych „Solidarności” dzięki dużemu przygotowaniu merytorycznemu. Brał udział w rozmowach i negocjacjach z władzami miejskimi i wojewódzkimi. 2 maja 1989 roku został przewodniczącym Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” Ziemi Jarosławskiej. Był też wiceprzewodniczącym Komitetu Obywatelskiego w Przemyśle. Odegrał ważną rolę

w przygotowaniu wyborów do Sejmu kontraktowego i tworzeniu samorządów lokalnych.

6 maja 1994 roku Rada Miasta Jarosławia podjęła uchwałę o nadaniu Bronisławowi Niemkiewiczowi honorowego obywatelstwa miasta Jarosławia „w uznaniu zasług położonych dla rozwoju gospodarczego miasta i tworzenia samorządności”. W 2001 roku awansowany na stopień podporucznika Wojska Polskiego. Należy do Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej i do Stowarzyszenia Polaków poszkodowanych przez III Rzeszę.

Żonaty z Lidią Jasiewicz mają dwoje dzieci: Irenę, po mężu Zemła, która jest architektem i Pawła socjologa, wicewojewodę przemyskiego w 1990 roku.

Opactwo benedyktynek.

Ignacy Tokarczuk

Ignacy Tokarczuk, doktor filozofii, arcybiskup metropolita przemyski obrządku łacińskiego.

Urodził się 1 lutego 1918 roku w Łubiankach Wyższych koło Zbaraża. Rodzice, Szymon Tokarczuk i Maria Junka byli bogatymi rolnikami, właścicielami dwudziestomorgowego gospodarstwa. Tokarczukowie albo Tokarscy, bo tak byli zapisywani w dziewiętnastowiecznych dokumentach, żyli w Łubiankach Wyższych od XVII wieku. Tokarczukowie mieli sześcioro dzieci, troje zmarło w niemowlęctwie. Pozostali Ignacy, Anna (1921) i Józef (1925). Ignacy ukończył pięcioklasową szkołę powszechną w Łubiankach Wyższych z bardzo dobrymi wynikami (1930). Marzył o dalszej edukacji, trochę wbrew ojcu, który widział w nim następcę na gospodarstwie. Przekonały go dopiero argumenty dyrektora szkoły i katechetów. Gimnazjum humanistyczne ukończył w Zbarażu, maturę zdał w 1937 roku. W szkole należał do harcerstwa i Sodalicji Mariańskiej.

6 lipca 1937 roku złożył podanie do seminarium we Lwowie z następującym uzasadnieniem: wstępuję z powołania, aby służyć Bogu i Ojczyźnie. Naukę w seminarium łączył ze studiowaniem teologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Wybuch wojny, a zwłaszcza wkroczenie na te tereny wojsk radzieckich przerwały działalność seminarium. Tokarczuk wrócił do rodzinnej wsi i zaczął się ukrywać, ponieważ groził mu pobór do Armii Czerwonej. Do Lwowa wrócił we wrześniu 1940 roku i rozpoczął naukę w tajnym seminarium usytuowanym w klasztorze Zmartwychwstańców. Żył pod zmienionym nazwiskiem, z fałszywym paszportem i podrobionym zaświadczeniem o zwolnieniu ze służby wojskowej. Świecenia kapłańskie otrzymał 21 czerwca 1942 roku z rąk biskupa Eugeniusza Baziaka.

Jego pierwszą parafią były Złotniki koło Podhajec, do których należały kościoły w Sosnowie i Pantalisku. Młody ksiądz pracował w tajnym nauczaniu, miał dobre kontakty z parafianami bez względu na narodowość. Tymczasem pod koniec wojny na tych terenach uaktywnił się ukraiński ruch narodowy. Rozpoczęły się akcje terrorystyczne wobec Polaków. W Złotnikach pojawili się banderowcy. Ksiądz został ostrzeżony i zdołał się ukryć, a potem wyjechał do Lwowa, a stamtąd w listopadzie 1945 roku do Polski. Ukraińcy zabili wtedy w Złotnikach piętnastu Polaków. W 1983 roku komunistyczne władze wykorzystały te tragiczne wydarzenia do ataku na biskupa i oskarżenia o współpracę z Niemcami.

Ksiądz Tokarczuk w 1946 roku rozpoczął studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Najpierw na dwuletnim Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi i równolegle przez rok na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych (1946/7), a następnie na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej, którą ukończył w 1950 roku. Równocześnie w czasie wolnym prowadził pracę duszpasterską w powiecie Lęborskim. W latach 1947-1959 zorganizował parafię Łebunia koło Lęborka, integrując ludność kaszubską z przybyszami z różnych stron Polski i zagranicy.

W 1951 roku obronił pracę doktorską na KUL-u i został asystentem na Wydziale

Filozofii. Prowadził też zajęcia w seminarium duchownym. W 1952 roku opuścił KUL na znak protestu przeciw działalności Związku Młodzieży Polskiej na uczelni.

14 lipca 1962 roku ponownie zatrudniony na KUL-u jako adiunkt na wydziale teologicznym. Był to okres intensywnej pracy naukowej nad zagadnieniem religijności wsi polskiej. 3 grudnia 1965 roku mianowany przez Pawła VI biskupem ordynariuszem przemyskim. Ingres do bazyliki katedralnej i konsekracja odbyły się 6 lutego 1966 roku. Godnością arcybiskupa obdarzony 2 czerwca 1991 roku, a metropolitą przemyskim został 25 marca 1992 roku. Ordynariuszem przemyskim był do 14 kwietnia 1993 roku.

Nowy biskup przemyski za główny cel swojej posługi uznał realizację postanowień II Soboru Watykańskiego. Program ten zamierzał zrealizować poprzez budowę nowej sieci parafialnej, integrację lokalnych społeczności, budowę kościołów i intensyfikację praktyk religijnych. Według biskupa parafia miejska powinna liczyć około 10 tysięcy wiernych. Te standardy nie były spełnione przede wszystkim w Rzeszowie i Stalowej Woli. Optymalna droga do kościoła wiejskiego mogła wynosić co najwyżej 3-3,5 km w jedną stronę. W myśl tych założeń brakowało kościołów w Bieszczadach.

Uroczystości milenijne 1966 roku, z udziałem prymasa Stefana Wyszyńskiego i kardynała Karola Wojtyły dały asumpt do realizacji programu odnowy religijnej. Odbywały się rejonowe kongregacje dla księży, konferencje i katecheza dla dorosłych na temat posoborowej liturgii, prawd wiary i praktyk religijnych.

Nie powiodły się próby legalnej budowy kościołów i tworzenie nowych parafii. Od 1958 roku do końca lat 60. władze nie wydawały potrzebnych zezwoleń. W związku z tym biskup Tokarczuk, w porozumieniu z kapłanami i wiernymi zainicjował przystosowanie baraków, domów, stodoł na obiekty kultu. W ten sposób osiągnął dwa cele: zespolenie działań świeckich i duchownych i nowe miejsca kultu. Podobnie zorganizowano przejście opuszczonych i niszczących cerkwi unickich. Dzięki takim działaniom uratowano wiele unikalnych zabytkowych obiektów. W budowie, remon-

tach i adaptacji świątyń uczestniczyła cała diecezja. Wspólnie płacono grzywny, pomagano aresztowanym i zwalnianym z pracy.

Biskup Tokarczuk bronił autonomii Kościoła sprzeciwiając się zawłaszczeniu i kontroli działalności seminariów duchownych i punktów katechetycznych. W swoich wystąpieniach konsekwentnie przeciwstawiał się ideologii marksistowskiej. W zamian był szykanowany przy wyjazdach zagranicznych i nominacjach między innymi do Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu. Do Rzymu pojechał dopiero w 1974 roku.

Mimo szykan władzy ludowej i podsłuchów zawsze pozostał nieugięty, bezkompromisowy, odważny, silny siłą przemyskiego Kościoła. Pomagał i przyjmował opozycyjnych działaczy, od KOR poprzez NSZZ „Solidarność” po ROPCiO. Z jego inicjatywy diecezja przemyska wspierała darami rzeczowymi środowiska robotnicze dużych miast. W stanie wojennym organizował pomoc duszpasterską i materialną dla internowanych i ich rodzin.

W 1978 roku wydał dekret o powołaniu dziesięciu archiprezbiteratów, stanowiących ogniwo pośrednie między biskupem a dekanatami.

W tymże roku, w związku ze zmianą historycznych nazw miejscowości, polecił używać podwójnego nazewnictwa, na przykład Uherce-Nowa Wieś, Drohobyczka-Międzygórze. Popierał inicjatywy katolików świeckich odnośnie zrzeszania w organizacjach „Odrodzenie” i Klubach Inteligencji Katolickiej. Sprzyjał organizacji Dni Kultury Chrześcijańskiej. Sam wiele pisał i wydawał, między innymi „Wytrwać i zwyciężyć” i „W starciu z totalitaryzmem”.

Jego znakiem szczególnym pozostała nowa sieć parafii i dekanatów, budowa kaplic i kościołów, a także ochrona unickich cerkwi. W latach 80. zbudowano kościoły w Rzeszowie, Stalowej Woli, Tarnobrzegu, Sanoku, Jarosławiu, Przemyślu, Krośnie, Ustrzykach Dolnych, w Jasle i w wielu mniejszych miejscowościach. Od 1988 roku wspierał finansowo, darami rzeczowymi i poprzez wysyłanie tam kapłanów, katolików tej części diecezji przemyskiej, która pozostała w ZSRR.

Ksiądz biskup Ignacy Tokarczuk wielokrotnie przebywał w Jarosławiu. 11 lipca 1971 roku w kolegiacie jarosławskiej zakończyło się

Nawiedzenie diecezji przemyskiej w obecności wielu hierarchów Kościoła z prymasem Wyszyńskim i metropolitą krakowskim Karolem Wojtyłą. W 1975 roku, na 600-lecie diecezji przemyskiej wznowił kapituły kolegiackie w Brzozowie i Jarosławiu. Dzięki jego decyzji utworzono sześć nowych parafii i wybudowano trzy kościoły w Jarosławiu. Są to parafie pod wezwaniem Matki Boskiej Bolesnej ojców dominikanów, Trójcy Przenajświętszej ojców franciszkanów-reformatów, świętej Teresy od Dzieciątka Jezus, Chrystusa Króla, Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski i Miłosierdzia Bożego. W III Rzeczypospolitej Kościół

odzyskał dawne Opactwo Benedyktynek, które poddano generalnemu remontowi, a grekokatolicy cerkiew przy ulicy Sobieskiego.

28 kwietnia 1995 roku Rada Miasta Jarosławia obdarzyła arcybiskupa Ignacego Tokarczuka godnością honorowego obywatela miasta Jarosławia „w uznaniu zasług za trzydziestoletnią służbę duszpasterską w diecezji przemyskiej, której owocem jest powstanie wielu świątyń i odzyskanie Opactwa Benedyktynek w Jarosławiu oraz za nieugiętą działalność na rzecz prawdy i sprawiedliwości społecznej”.

Kolegium jezuickie św. Jana od strony południowej, obecnie plebania i kolegiata Bożego Ciała.

Izabela Fechter-Czacka

Izabela Fechter-Czacka (1914-1998), germanistka, harcerka.

Urodziła się 31 grudnia 1914 roku w Ustrońcu Śląskim. Jej ojciec Tadeusz Fechter był pierwszym dyrektorem szpitala powszechnego w Jarosławiu (1903-1923). Miała starszą, przyrodną siostrę Wiktorię, pseudonim „Tola”, (1904-1946), nauczycielkę historii, mocno zaangażowaną w działania AK w Jarosławiu, więźniarkę łagru w Stalinogorsku.

Izabela Fechter ukończyła szkołę powszechną imienia Królowej Jadwigi i gimnazjum w Jarosławiu. Była wyróżniającą się harcerką. Studiowała germanistykę na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i w Grazu. W tym ostatnim miejscu wmieszana w aferę szpiegowską, musiała pospieszenie opuścić Austrię.

Na początku wojny pracowała jako tłumaczka niemieckiego burmistrza w jarosławskim Magistracie. W związku z tym pomagała wielu ludziom w sprawach zatrudnienia, meldunkowych i aprowizacyjnych. 20 września 1940 roku Gestapo aresztowało kilkunastu pracowników Magistratu, w tym Fechter. Wszystkich umieszczono w więzieniu, w bu-

dynku Sądu, a następnie wywieziono do Tarnowa. Fechter osadzono na Montelupich w Krakowie, a następnie w Katowicach, gdzie była sądzona za szpiegostwo i skazana na karę śmierci. W pojedynczej celi oczekiwała na wykonanie wyroku. Dzięki interwencji matki i siostry, które znalazły wiarygodnego świadka, w grudniu 1940 roku opuściła więzienie i wróciła do Jarosławia. Zaangażowała się w dostarczanie dokumentów i żywności więźniom, i jeńcom radzieckim w Pełkiniach.

Izabela Fechter-Czacka honorowe obywatelstwo miasta Jarosławia otrzymała na mocy uchwały Rady Miasta z 14 marca 1997 roku. Uzasadnienie decyzji było następujące „za odwagę i patriotyczną postawę w czasie okupacji oraz aktywną działalność na rzecz rozwoju harcerstwa polskiego”. Wniosek w tej sprawie złożyła Komenda Hufca ZHP w Jarosławiu. Przekazanie dyplomu odbyło się 14 lutego 1998 roku, w domu Fechter-Czackiej w Katowicach. W uroczystości wzięli udział Jarosław Pagacz przewodniczący Rady Miasta Jarosławia i jego zastępca Waław Zeman.

Izabela Fechter była żoną Aleksandra Czackiego, żołnierza Armii Krajowej, który po wyzwoleniu musiał opuścić Jarosław w obawie przed aresztowaniem. Czaccy wyjechali na Śląsk. Mieli dwoje dzieci: Barbarę i Tadeusza. Izabela Fechter-Czacka zmarła 5 sierpnia 1998 roku w Katowicach i tam została pochowana.

Cerkiew Przemienienia Pańskiego przy ulicy Sobieskiego; widok sprzed 1910 roku.

Jan Haftek

Jan Haftek, neurochirurg, profesor medycyny, doktor honoris causa Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi.

Urodził się 8 listopada 1928 roku w Kańczudze w powiecie przeworskim. Ma czworo rodzeństwa, wszyscy skończyli studia wyższe. Wiele zawdzięcza matce, która prowadziła dom, zajmowała się wychowaniem i edukacją dzieci. Ojciec brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, działał w konspiracji, był więziony zaraz po wyzwoleniu. Wielki wpływ na profesora miał brat matki Bolesław Płachciński, dowódca plutonu dywersyjnego Armii Krajowej, zamordowany w 1945 roku w Rzeszowie.

Haftek brał udział w tajnym nauczaniu w Kańczudze. Gry na skrzypcach uczył go miejscowy ksiądz Józef Pęcherek. Maturę zdał w Liceum Ogólnokształcącym w Przeworsku (1947). Studiował medycynę w Warszawie, był stypendystą Ministra Zdrowia. Równocześnie od 1949 roku pracował jako młodszy asystent

w Katedrze Anatomii, a od 1951 roku w Klinice Neurochirurgii Akademii Medycznej w Warszawie. Jest uczniem Jerzego Choróbskiego ojca polskiej neurochirurgii. U niego w 1956 roku zrobił specjalizację. Następnie wyjechał na stypendium do Leningradu (1959-1960), a później do Londynu (1966-1967). W 1963 roku obronił pracę doktorską w Warszawie, a w 1970 roku habilitował się na Akademii Medycznej w Krakowie. Profesorem zwyczajnym został w 1987 roku.

W 1963 roku rozpoczął pracę w Konstancinie. Zorganizował tam pierwszy w Polsce Oddział Ostrych Urazów Rdzenia Kręgowego. Współpracował ściśle ze Stołecznym Centrum Rehabilitacji (STOCER) kierowanym przez Mariana Weisa, ucznia Adama Grucy. W 1970 został wcielony do wojska i jako podpułkownik objął Katedrę i Klinikę Neurochirurgii WAM w Łodzi. W 1982 roku odszedł do Stołecznego Centrum Rehabilitacji w Konstancinie i pracował tam do czasu przejścia na emeryturę w 1999 roku. W tym samym czasie kierował też Kliniką Urazów Układu Nerwowego. Od 2004 roku prowadzi zajęcia na fizjoterapii w Wyższej Szkole Zarządzania i Administracji w Zamościu.

Jest uczonym na skale europejską, specjalistą z zakresu nerwów obwodowych, urazów kręgosłupa i rdzenia kręgowego, twórcą nowoczesnych metod leczenia. Jako jeden z pierwszych lekarzy prowadził badania nerwów obwodowych przy użyciu mikroskopu elektronowego. Jest pionierem nowoczesnej mikrochirurgii nerwów obwodowych. Wykonał pierwsze w Polsce zabiegi przeszczepu nerwów obwodowych i operacje na kręgosłupie szyjnym z dojścia przedniego.

Przy urazach kręgosłupa stosował rozległe usuwanie uszkodzonych krążków międzykręgowych i trzonów kręgowych, dokonując stabilizacji kręgosłupa za pomocą przeszczepu kostnego pobranego z biodra lub strzałki chorego. Doprowadził do ścisłej współpracy ortopedów i neurochirurgów w leczeniu chorób kręgosłupa. Jest twórcą nowej dziedziny wiedzy zwanej neuroortopedią.

Zawsze ściśle współpracował z najlepszymi ośrodkami neurochirurgicznymi w Europie.

Prowadził wspólne badania, publikował na Zachodzie artykuły, wysyłał lekarzy. Organizował w Polsce międzynarodowe sympozja i konferencje. Wśród wielu prac naukowych, które napisał szczególne znaczenie ma monografia „Urazy kręgosłupa i rdzenia kręgowego” wydana w 1986 roku. Jest członkiem PAN i przewodniczącym Sekcji Neuroortopedii, inicjatorem powstania Polskiego Towarzystwa Rehabilitacji (1989).

W 1999 roku otrzymał tytuł doktora honoris causa WAM w Łodzi. W 2005 roku Światowa Federacja Towarzystw Neurochirurgicznych przyznała mu Medal of Honour. W 2006 roku otrzymał nominację i wpis do Złotej Księgi Nauki Polskiej. W 2007 roku w Sydney wyróżniony przez Światową Federację Chirurgów Ręki tytułem „Pionier of Hand Surgery”. Jest Kawalerem Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski.

27 lutego 1998 roku Rada Miasta Jarosławia nadała mu tytuł honorowego obywatela miasta Jarosławia. W uzasadnieniu napisano: „za wielokrotne, przez ponad 30 lat czynione

ratowanie życia w szpitalu jarosławskim ludziom z urazami czaszko-mózgowymi, za wybitne osiągnięcia w dziedzinie neurochirurgii i chorób kręgosłupa oraz za otwarte serce i osobiste zaangażowanie na rzecz dzieci z wadami postawy przejawiające się współpracą z Ośrodkiem Rehabilitacyjno-Wychowawczym w Jarosławiu.” Autorem wniosku był jarosławski neurolog Dariusz Bielecki. Z poparciem, w dłuższym przemówieniu wystąpił radny Stanisław Sobocki chirurg-ortopeda. Uroczyste wręczenie dyplomu miało miejsce 22 maja 1998 roku na sesji Rady Miasta. Wszyscy podkreślali znakomitą współpracę profesora z jarosławskim szpitalem, leczenie trudnych przypadków w Konstancinie, liczne konsultacje nawet w czasie wypoczynku w pobliskiej Radawie, gdzie profesor ma dom letniskowy. Profesor Haftek jest myśliwym, podróżnikiem, miłośnikiem poezji, znakomitym gawędziarzem, pięknie śpiewa i recytuje poezje.

Willa Turzańskich przy ulicy Kościuszki 8.

Josef Byrtus

Josef Byrtus, prawnik, ekonomista, dyplomata Republiki Czeskiej, doktor honoris causa Uniwersytetu Technicznego w Koszycach.

Urodził się 10 stycznia 1942 roku w Zlinie w Czechach. Szkołę średnią ukończył w 1959 roku. W latach 1959-1964 studiował na Wydziale Handlowym Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Pradze, a następnie na Wydziale Prawa Uniwersytetu Karola w Pradze (1966-1972). W 1981 roku obronił pracę doktorską na Uniwersytecie Masaryka w Brnie. Tytuł doktora honoris causa otrzymał na Uniwersytecie Technicznym w Koszycach. Przez wiele lat pracował w resorcie budownictwa w północnych Morawach i centralnych ministerstwach. Był doradcą do spraw współpracy z zagranicą

w Ministerstwie Polityki Gospodarczej i Rozwoju, dyrektorem kancelarii pierwszego wicepremiera Czech, szefem Urzędu do Spraw Stosunków Międzynarodowych. Następnie pracował jako kierownik Urzędu Ministra Spraw Zagranicznych Czech. W latach 1994-1998 sprawował misję konsula generalnego Czech w Katowicach, następnie w Koszycach na Słowacji (1998-2002). Od 2003 roku do dzisiaj jest ponownie konsulem generalnym Czech w Katowicach. Był długoletnim przewodniczącym międzynarodowej komisji czeško-polskiej do spraw współpracy regionów przygranicznych i współautorem międzynarodowego opracowania poświęconego tej tematyce. Organizował wystawy, warsztaty, akcje promocyjne i wymianę młodzieży z regionów przygranicznych. Brał udział w tworzeniu Stowarzyszenia na rzecz integracji Europy Środkowej z Unią Europejską, a także czeško-polskiej Izby Przemysłowo-Handlowej. Uczestniczył w międzynarodowych konkursach ekologicznych i w pracach środowisk kombatanckich. Sponsorował pierwszy Międzynarodowy Festiwal Muzyki Dawnej w Jarosławiu, wspierał festiwal wyszehradzki. Współpracuje z wyższymi uczelniami i instytucjami naukowymi w Polsce w charakterze wykładowcy i członka rad naukowych. W 1994 roku nawiązał współpracę ze Stowarzyszeniem Niezależnego Forum Prywatnego Biznesu w Jarosławiu (NFPB). Objął honorowy patronat nad międzynarodowymi targami zwanymi Wielką Giełdą Galicyjską, które odbywały się cyklicznie w Jarosławiu. W targach uczestniczyły małe i średnie przedsiębiorstwa z Czech. Z jego inicjatywy w 1999 roku powstał w Jarosławiu „Club Konsulów” przy NFPB skupiający dyplomatów rosyjskich, ukraińskich, węgierskich, czeskich, słowackich, niemieckich, austriackich, słoweńskich, duńskich, amerykańskich, włoskich i polskich. Sekretarzem generalnym Clubu jest Stanisław Machała z Jarosławia. Podobne gremium utworzono w Koszycach. Obydwa te stowarzyszenia działają na rzecz ożywienia współpracy transgranicznej.

Byrtus jest autorem wielu opracowań rządowych i specjalistycznych publikacji naukowych. W 1998 roku został odznaczony

Krzyżem Oficerskim Orderu Zasługi RP. Jako pierwszy Czech otrzymał Order Białego Dwojkrzyża na Słowacji. Posiada obywatelstwo honorowe Katowic, Koszyc i Jarosławia. To ostatnie otrzymał na mocy uchwały Rady Miasta z 22 maja 1998 roku „w uznaniu zasług w dziedzinie promocji miasta Jarosławia i

jego osiągnięć gospodarczych, społecznych i kulturalnych”. Dyplom honorowego obywatelstwa miasta Jarosławia otrzymał podczas Giełdy Galicyjskiej z rąk Jarosława Pagacza przewodniczącego Rady Miasta i Jerzego Matusza burmistrza Jarosławia.

Widok na cerkiew Przemienienia Pańskiego.

Domy wschodniej pierzei ulicy Ostrogskich, w środku kamienica nr 2, tzw. „Gdańska”.

Milan Peprnik

Milan Peprnik, ekonomista, dyplomata, konsul Republiki Czeskiej.

Urodził się 14 czerwca 1961 roku w Pradze. Ukończył tamtejszą Wyższą Szkołę Ekonomiczną z tytułem magistra inżyniera i Akademię Dyplomatyczną.

W latach 1984-1986 pracował w Federalnym Ministerstwie Handlu Zagranicznego. Od 1986 roku zatrudniony w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, przebywał na placówkach dyplomatycznych w Kuwejcie (1986-1993), w Polsce (1994-1999) i na Słowacji (1999-2001). Od 14 marca 2003 roku do dzisiaj pełni misję konsula do spraw ekonomiczno-handlowych Republiki Czeskiej w Katowicach.

Jest zawodowym dyplomata w randze radcy ambasady. W 2001 roku został doradcą do spraw personalnych Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Czeskiej. W 2002 roku przygotowywał szczyt NATO w Pradze w zakresie spraw personalnych, akredytacji i bezpieczeństwa.

W czasie pełnienia misji dyplomatycznej w Polsce działa na rzecz rozwoju polsko-czeskiej współpracy handlowej i gospodarczej. Aktywnie współpracuje z polskimi placówkami dyplomatycznymi, organami administracji państwowej, samorządowej, stowarzyszeniami i związkami gospodarczymi. Był inicjatorem powołania czesko-polskiej Izby Handlowej i czesko-polskiego Komitetu Gospodarczego przy Izbie Gospodarczej Republiki Czeskiej. Pracuje w międzynarodowej czesko-polskiej komisji do spraw współpracy transgranicznej i w międzynarodowej komisji do spraw ekonomiczno-handlowych.

Wielokrotnie w ramach zblżenia środowisk gospodarczych i handlowych obydwu państw inicjował misje gospodarcze, fora ekonomiczne, targi i wystawy. Wszystkie te działania zaowocowały wzrostem wzajemnych inwestycji i wskaźników finansowych w handlu zagranicznym Polski i Czech.

Peprnik był mocno zaangażowany w ulokowanie czeskich inwestycji w Tychach, a mianowicie firmy V.A.B. i produkcji piwa Pilsner w Browarach Tyskich. W ramach polsko-czeskiej współpracy gospodarczej zbudowano w Tychach hotel SPA „Piramida” wybrany budynkiem roku 2003.

Konsul Peprnik był wielokrotnie w Jarosławiu, w latach 1994-1999 uczestniczył w międzynarodowych targach „Wielka Giełda Galicyjska”. Współpracował z Niezależnym Forum Prywatnego Biznesu i jego prezesem Stanisławem Machałą. Dzięki Peprnikowi w targach uczestniczyło 125 czeskich podmiotów gospodarczych. Jedna z czeskich firm wykonała posadzkę w kościele parafialnym pod wezwaniem Chrystusa Króla w Jarosławiu.

W 1998 roku Rada Miasta Jarosławia nadała Milanowi Peprnikowi honorowe obywatelstwo miasta Jarosławia „w uznaniu zasług w dziedzinie promocji miasta Jarosławia i jego osiągnięć gospodarczych, społecznych i kulturalnych”.

Posiada Krzyż Zasługi Ministerstwa Obrony Republiki Czeskiej i Złoty Krzyż Zasługi nadany przez prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego, a ponadto wiele odznaczeń resortowych i branżowych. Jest żonaty, ma jedno dziecko.

Roman Koba

Roman Koba (1916-2001), pseudonim „Ryszard”, żołnierz Armii Krajowej, więzień Gross-Rosen, działacz polonijny w Szwecji.

Urodził się 9 sierpnia 1916 roku w Jarosławiu w wielodzietnej rodzinie Józefa i Rozyny z Pacaków. Ojciec był kupcem, właścicielem sklepów bławatnych, pracowni obuwia, drukarni oraz działaczem stowarzyszeń rzemieślniczych, radnym miejskim. W 1918 roku zaangażowany w działalność Organizacji Narodowej i tworzenie wojska polskiego w Jarosławiu. Matka pochodziła ze znanej rodziny Pacaków, krawców i kupców, właścicieli okazałej kamienicy na rogu ulicy Grunwaldzkiej i Kraszewskiego.

Koba ukończył II Gimnazjum imienia Augusta Witkowskiego w Jarosławiu (1934). W szkole aktywnie działał w harcerstwie. Następnie, idąc śladami starszego brata Władysława został słuchaczem Szkoły Podchorążych Piechoty w Komorowie koło Ostrowi Mazowieckiej. Po jej ukończeniu 1 sierpnia 1938 roku został mianowany podporucznikiem i brał udział w kampanii wrześniowej jako dowódca plutonu w 71 pułku piechoty. Walczył

Reprezentacyjne kamienice u zbiegu ulic Grunwaldzkiej i Kraszewskiego. Na pierwszym planie kamienica Pacaków; widok sprzed 1904 roku.

i został ranny w okolicach Zambrowa. W listopadzie 1939 roku powrócił do Jarosławia.

Ukrywał się we wsi Jagiełła koło Przeworska, w Kańczudze, Pruchniku i w okolicach Krakowa. Od marca 1940 roku w ZWZ, a następnie w AK, jako „Ryszard”. Był zastępcą dowódcy plutonu dywersji, którym kierował jego brat Władysław, pseudonim „Rak”. Oddział zajmował się zdobywaniem broni, wywiadem i akcjami zbrojnymi.

W styczniu 1944 roku aresztowany w Jarosławiu, wywieziony do Tarnowa, następnie osadzony na Montelupich w Krakowie. Stamtąd skierowany do obozów zagłady w Gross-Rosen, Lieberose, Sachsenhausen i Bergen Belse. W kwietniu 1945 roku, po wyzwoleniu obozu, w ramach akcji humanitarnej przewieziony wraz z bratem Józefem do Szwecji. Tam pozostali na emigracji. Tymczasem Władysław Koba działał aktywnie w Zrzeszeniu „Wolność i Niezawisłość”. Był kierownikiem ostatniego Zarządu Rzeszowskiego Okręgu WiN. 26 września 1947 roku aresztowany i skazany na śmierć. Wyrok wykonano 31 stycznia 1949 roku na Zamku w Rzeszowie.

Pod koniec grudnia 1946 roku Roman Koba włączył się w organizowanie Związku Polaków w Szwecji. Od 1954 roku prowadził niedzielne szkółki języka polskiego, założył zespół pieśni i tańca oraz kółko teatralne. Organizował uroczystości świeckie i kościelne w rocznice polskich świąt narodowych, a także wieczory autorskie z artystami z Polski. Nawiązał kontakty z emigracją w Londynie, kolportował literaturę i prasę polonijną. Był redaktorem

miesięcznika „Słowo Kongresu”. Do emerytury pracował w filii szwajcarskiego koncernu maszynowego ABB jako kierownik narzędziowni.

Pomagał uchodźcom politycznym z Polski. Brał udział w akcjach i demonstracjach przeciwko stanowi wojennemu. Współpracował z organizacjami kombatanckimi w kraju. Wybrany prezesem Kongresu Polaków w Szwecji. Od 1989 roku zaangażowany w przekazywanie darów dla Polski, Ukrainy, Litwy i Estonii. Niezwykle hojnie wspierał Stowarzyszenie Rodzin Katolickich w Jarosławiu. Organizował w Szwecji kolonie letnie dla dzieci z Polski i krajów byłego ZSRR.

W 1994 roku prezydent Lech Wałęsa odznaczył Romana Kobę Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Rada Miasta Jarosławia na posiedzeniu z 18 czerwca 1998 roku nadała Kobie honorowe obywatelstwo miasta Jarosławia „w uznaniu zasług dla organizowania życia kulturalnego i społecznego Polonii szwedzkiej oraz za osobiste zaangażowanie w działalność niepodległościową, charytatywną i akcje pomocy humanitarnej dla rodaków w kraju i za granicą”. Uroczyste wręczenie dyplomu miało miejsce 20 czerwca 1998 roku w Wielkiej Izbie kamienicy Gruszewiczowskiej. Roman Koba odebrał dyplom z rąk Jarosła-

wa Pagacza przewodniczącego Rady Miasta. Uroczystość uświetnił występ solowy Jadwigi Koby-Lindgwist, przy akompaniamencie Oksany Masny ze Lwowa. W 2004 roku jedną z ulic Jarosławia nazwano imieniem Władysława i Romana Kobów.

Koba był żonaty z Hanną Szer, pochodzącą z Warszawy, więźniarką Ravensbrück. Mieli czworo dzieci: Jadwigę, Stefana, Władysława, Jana. Jadwiga Koba-Lindgwist jest solistką Opery Królewskiej w Sztokholmie. Roman Koba zmarł 27 grudnia 2001 roku. Pogrzeb odbył się 16 stycznia 2002 roku w Vasteras w Szwecji.

Widok na kamienice w południowo-wschodnim narożu Rynku i ulicę Sobieskiego.

Jerzy Buzek

Jerzy Buzek, polityk, profesor PAN w Gliwicach, działacz związkowy.

Urodził się 3 lipca 1940 roku w Śmiłowicach na Śląsku Cieszyńskim, które dzisiaj należą do Czech. Matka Bronisława Szczuka była nauczycielką, a ojciec Paweł Buzek (1909-1953) inżynierem elektrykiem. Jego dziadek Jan Szczuka kierował przez wiele lat polską szkołą ludową. Ojciec pochodził z miejscowości Końskie niedaleko Śmiłowic. W latach trzydziestych studiował na Politechnice w Wolnym Mieście Gdańsku. Stał na czele organizacji skupiającej polskich studentów. W 1937 roku ukończył studia i podjął pracę w Chorzowie. W czasie wojny odmówił podpisania volkslisty, pracował czasowo w Opolu, a następnie zbiegł do Wiednia i pozostał tam do końca wojny.

Po II wojnie światowej Zaolzie zostało przyłączone do Czechosłowacji i Buzkowie wrócili do Chorzowa. Ojciec był dyrektorem technicznym w zakładzie sieci energetycznych w Gliwicach. Nie należał do PZPR, chodził do kościoła i za to był wielokrotnie przesłuchiwany i szykanowany.

Jerzy Buzek uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 24 w Chorzowie (1947-1953), a następnie do Liceum Ogólnokształcącego imienia Juliusza Słowackiego, które ukończył w 1957 roku. Studiował na Wydziale Mechaniczno-Energetycznym Politechniki Śląskiej w Gliwicach. W 1963 roku ukończył studia z tytułem magistra inżyniera mechanika-energetyka.

Rozpoczął pracę w Instytucie Inżynierii Chemicznej PAN w Gliwicach. Równocześnie miał zajęcia ze studentami na Politechnice Śląskiej i Opolskiej. W 1969 roku obronił pracę doktorską, a następnie habilitację i został profesorem. W 1971 roku był na stażu naukowym w Cambridge. Jest autorem wielu prac naukowych z dziedziny inżynierii chemicznej i inżynierii ochrony środowiska, a w szczególności ochrony powietrza. W przemyśle wdrożono jego projekty odsiarczania spalin.

W 1980 roku został przewodniczącym Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”. Brał udział w I Krajowym Zjeździe Delegatów w Gdańsku. W II turze przewodniczył obradom Zjazdu. 13 grudnia 1981 uniknął internowania, ukrywał się. W stanie wojennym był nieformalnym przewodniczącym podziemnej „Solidarności” na Śląsku pod pseudonimem „Karol”. W 1987 roku przerwał działalność konspiracyjną z powodu choroby córki. W 1989 roku powrócił do pracy naukowej.

W 1997 roku pełnił funkcję koordynatora zespołu ekspertów gospodarczych Akcji Wyborczej Solidarność (AWS). Opracowany wtedy program gospodarczy przyniósł AWS zwycięstwo w wyborach do Sejmu w 1997 roku, a jemu osobiście miejsce w parlamencie. W latach 1997-2001 był premierem rządu, który wprowadził Polskę do NATO (12.III.1999) i zrealizował cztery wielkie reformy społeczne: administracyjną (16 województw), służby zdrowia (Kasy Chorych), emerytalną (prywatne fundusze emerytalne) i reformę oświaty. Nastąpiło jednak osłabienie tempa rozwoju gospodarczego i wzrost bezrobocia, co doprowadziło do upadku rządu. W latach 2002-2004 był prorektorem do spraw nauki Akademii Polonijnej w Częstochowie. Założył Polonijną Szkołę Dyplomacji. Od 2004 roku do dzisiaj jest posłem

do Parlamentu Europejskiego. Pracuje w kilku komisjach: Przemysłu, Badań Naukowych i Energii, Ochrony Środowiska, Zdrowia Publicznego i Bezpieczeństwa Żywności, a także w Delegacji do spraw stosunków z państwami Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) oraz Delegacji do komisji współpracy parlamentarnej Unia Europejska-Ukraina.

Od 1974 żonaty z Ludgardą Czapłą pracownikiem naukowym PAN w Gliwicach. Mają córkę Agatę, znaną aktorkę. W 1998 roku założyli Fundację na rzecz Rodziny. Jest pomysłodawcą konkursu Pro Publico Bono na najlepszą inicjatywę obywatelską w Polsce.

W 1999 roku otrzymał honorowe obywatelstwo miasta Jarosławia „w uznaniu zasług za zaangażowanie w powstanie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Jarosławiu”. Dyplom odebrał w Warszawie, ale jako jedyny honorowy obywatel napisał piękne erudycyjne podziękowanie wskazujące na doskonałą zna-

jomość historii Jarosławia. Przedstawił w nim najważniejsze fakty, problemy i osiągnięcia miasta od czasów najdawniejszych do dzisiaj. W zakończeniu napisał „za uczyniony mi honor składam serdeczne podziękowanie Panu Burmistrzowi, Rajcom Miejskim oraz wszystkim mieszkańcom odtąd naszego wspólnego miasta”.

Gmach Żydowskiego Towarzystwa Rzemieślniczego „Jad Charyjym”, obecnie Biblioteka Miejska.

Synagoga przy ulicy Opolskiej; obecnie siedziba Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. ks. B. Markiewicza.

Budynek Towarzystwa Rzemieślniczego „Gwiazda” przy ulicy Franciszkańskiej; obecnie Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. ks. B. Markiewicza.

Mirosław Handke

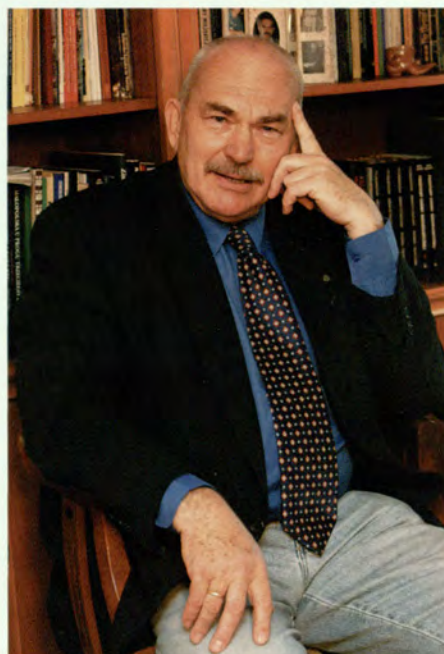
Mirosław Handke, profesor nauk chemicznych, rektor Akademii Górniczo-Hutniczej, minister Edukacji Narodowej.

Urodził się 19 marca 1946 roku w Lesznie w województwie wielkopolskim. Jest synem Bronisława i Franciszki Pietrasik. Ojciec był mistrzem stolarskim. Mirosław ukończył I Liceum Ogólnokształcące w Lesznie. Studiował na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (1964-1969). Pracę zawodową rozpoczął na AGH jako młodszy asystent. W 1974 roku obronił doktorat i objął stanowisko adiunkta. Habilitował się w 1985 roku i został docentem. W 1992 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w roku następnym państwowy tytuł profesora.

Na AGH zorganizował Zakład Chemii Krzemianów i w latach 1988-1991 był jego kierownikiem. W 1993 roku Zakład został przekształcony na Katedrę Chemii Krzemianów i Związków Wielocząsteczkowych. Równocześnie pełnił funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Inżynierii Materiałowej. Następnie został wybrany prodziekanem Wydziału Inżynierii Materiałowej (1990-1993). W 1991 roku ponownie został kierownikiem Zakładu Chemii Krzemianów i sprawuje tę funkcję z przerwami do dzisiaj. W latach 1993-1997 był rektorem AGH i wiceprzewodniczącym Kolegium Rektorów Szkół Wyższych Krakowa.

Od 1986 roku jest członkiem Komisji Nauk Ceramicznych Polskiej Akademii Nauk i Komisji Chemii PAN (1994). Opublikował około stu prac naukowych z dziedziny fizykochemii krzemianów i spektroskopii oscylacyjnej. Wypromował czterech doktorów chemii.

Handke był w 1981 roku przewodniczącym Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w AGH. Od 31 października 1997 roku do 20 lipca 2000 pełnił funkcję ministra Edukacji Narodowej w rządzie Jerzego Buzka. W 1999 roku wdrożył reformę oświaty, której celem było upowszechnienie średniego i wyższego wykształcenia, wyrównanie szans edukacyjnych

dzieci i młodzieży, wprowadzenie nowych programów nauczania i wzmocnienie funkcji wychowawczej szkoły. Zostały one podporządkowane jednostkom samorządu terytorialnego. Nowy ustrój szkolny tworzą 6-letnie szkoły podstawowe, 3-letnie gimnazja i 3-letnie licea. Wprowadzono zewnętrzny system oceniania osiągnięć uczniów.

W czasie kiedy pełnił funkcję ministra Edukacji została utworzona Wyższa Szkoła Zawodowa w Jarosławiu (21.07.1998). Rada Miasta Jarosławia 28 czerwca 1999 roku „w uznaniu zasług za zaangażowanie w powstanie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Jarosławiu” nadała Mirosławowi Handke tytuł honorowego obywatelstwa miasta Jarosławia. Profesor Handke jest także laureatem „Złotego Dębu” najwyższej nagrody gminy Żarów.

Żonaty z Bogumiłą Zabłocką, mają dwóch synów: Artura magistra inżyniera informatyki i Bartosza doktora fizyki.

Rynek. Widok na kamienice w narożu północno-wschodnim u wylotu ulicy Ostrogskich.

Jerzy Zdrada

Jerzy Zdrada, historyk, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, działacz polityczny i związkowy, poseł na Sejm.

Urodził się 26 listopada 1936 roku w Częstochowie. W 1960 roku ukończył historię na UJ. W latach 1959-1984 był pracownikiem naukowym Polskiej Akademii Nauk. Obronił pracę doktorską i habilitacyjną. W 1993 roku mianowany profesorem UJ.

Od września 1980 roku w NSZZ „Solidarność”, wybrany przewodniczącym Komisji Zakładowej w PAN w Krakowie. Działacz podziemnej „Solidarności”, redaktor „Biuletynu Małopolskiego” i „Kroniki Małopolskiej”. Od stycznia 1982 roku w strukturach Regionalnej Komisji Wykonawczej. W maju 1982 roku odelegowany do tak zwanej grupy merytorycznej Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej (TKK). Reprezentuje podziemie w kontaktach z francuskimi związkami zawodowymi CFTC i CFDT. Od sierpnia 1983 roku współtworzy i zostaje wiceprzewodniczącym Regionalnej Komisji Solidarności „Małopolska”, odpowiedzialny za kontakty z TKK.

W 1984 roku zwolniony ze stanowiska docenta w PAN. Pozostaje kilka miesięcy bez pracy. Ponownie zatrudniony w Oddziale Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej (1984-1993). 25 października 1987 roku przewodniczy wspólnemu posiedzeniu TKK i utworzonej przez Wałęsę Tymczasowej Rady „Solidarności”, na którym powołano jawną Krajową Komisję Wykonawczą (KKW). Był zwolennikiem zachowania nieujawnionych struktur konspiracyjnych. Został doradcą KKW. Od 1988 roku działał w Komitecie Obywatelskim przy Lechu Wałęsie.

Z listy Komitetu Obywatelskiego wybrany posłem na Sejm (1989-1991). W 1990 roku współtworzy Ruch Obywatelski-Akcja Demokratyczna (ROAD). Jest członkiem Unii Demokratycznej i Unii Wolności. Reprezentuje te partie w Sejmie I i II kadencji (1991-1997). Pracował w komisjach: Edukacji, Nauki i Postępu Technicznego (wiceprzewodniczący), Obrony Narodowej oraz Konstytucyjnej. Zajmował się ustawami budżetowymi, reformą oświaty, szkolnictwa wyższego i nauki, instytucjami kulturalnymi, a przede wszystkim opracowaniem konstytucji RP. W Sejmie był autorem projektów ustaw i uchwał dotyczących oświaty i nauki, a w tym rozbudowy Biblioteki Jagiellońskiej, budowy nowego centrum uniwersyteckiego w Krakowie i Krakowskiego Akademickiego Parku Technologicznego oraz objęcia przez Sejm patronatu nad obchodami 600-lecia odnowienia UJ.

W latach 1997-2001 pełnił funkcję wiceministra Edukacji w rządzie Jerzego Buzka. 28 czerwca 1999 roku Rada Miasta Jarosławia nadała mu tytuł honorowego obywatelstwa „w uznaniu zasług za zaangażowanie w powstanie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Jarosławiu”. W 2007 roku profesor Zdrada został odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski.

W 2001 roku wycofał się z czynnego uprawiania polityki. Pracuje naukowo, jest autorem wielu opracowań historycznych z zakresu historii politycznej Polski i Europy w XIX wieku. Należy do Stowarzyszenia Wolnego Słowa.

Władysław Drewniak

Władysław Drewniak, ksiądz katolicki, dziekan, katecheta, więzień polityczny.

Urodził się 18 marca 1948 w Harcie w powiecie rzeszowskim. Rodzice Piotr i Stanisława z Błońskich zajmowali się rolnictwem. W 1966 roku ukończył Liceum Ogólnokształcące imienia Juliusza Słowackiego w Przemyślu. W latach 1966-1972 był słuchaczem Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu. Święcenia kapłańskie przyjął 17 czerwca 1972 roku z rąk arcybiskupa Ignacego Tokarczuka. W latach 1972-1975 pracował jako wikary w Kraczkowej koło Łańcuta, następnie w Rzeszowie-Zalesiu (1975-1977), Przewrotnem koło Głogowa Małopolskiego (1977-1978) i w parafii Bożego Ciała przy kolegiacie w Jarosławiu (1978-1984). Od 1984 roku do dzisiaj jest proboszczem i dziekanem w Gorzycach w powiecie tarnobrzeskim w diecezji sandomierskiej. Sprawuje opiekę duszpasterską w założonym w 1994 roku Krajowym Ośrodku Socjalno-Szkoleniowym dla kobiet

w Gorzycach. Jest duszpasterzem NSZZ „Solidarność” w Federal Mogul Gorzyce, dawniej Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego.

W Jarosławiu był katechetą Liceum Ogólnokształcącego imienia Mikołaja Kopernika. Odważny, bezkompromisowy, nieugięty, z wielkim autorytetem wśród młodzieży. Szczególnie znienawidzony przez Służbę Bezpieczeństwa. W nocy 13 grudnia 1981 roku był wśród kapłanów odprawiających mszę w strajkującej Hucie Szkła „Jarosław”. Na lekcjach religii otwarcie krytykował decyzję o wprowadzeniu stanu wojennego i wspomagał grupy młodzieżowe zbuntowane przeciwko reżimowi komunistycznemu. Pomagał młodzieży w tworzeniu konspiracyjnej organizacji, niósł pomoc internowanym.

Aresztowany 18 marca 1982 roku i sądzony wraz z członkami Niezależnego Zrzeszenia „Wolność, Równość, Niepodległość”. Ksiądz oskarżono o współdziałanie z „WRN”, kolportowanie i przechowywanie ulotek oraz udostępnianie mieszkania do nielegalnych spotkań. Osadzony w Załężu, w celi z recydywistami, z zakazem odprawiania mszy. Wyszedł na wolność 17 czerwca 1982 roku.

„WRN” została założona przez licealistę Macieja Tadeusza Ulmę, syna Tadeusza, znanego pedagoga i działacza opozycyjnego i skupiała przede wszystkim młodzież szkolną z Liceum Ogólnokształcącego. Grupa zajmowała się redagowaniem i rozprowadzaniem ulotek, w których zachęcano do bojkotowania prasy, radia i telewizji, gaszenia w domach światła o godzinie 21, bojkotu studniówek. Na ulotkach wypisywano następujące hasła „Reżimowi nie”, „Pracuj wolno”, „Uwolnić więźniów politycznych”, „Precz z neostalinizmem”, „List do generała”.

W marcu 1982 roku w sali katechetycznej kolegiaty jarosławskiej doszło do spotkania „WRN” z „Polską Młodzieżą Walczącą”. Obie grupy połączyły się w „Legion Wolności”. W tym samym czasie działała jeszcze trzecia grupa „Jarosławska Organizacja Solidarnych” założona przez Krzysztofa Mruka i Andrzeja Kuczkę. Wszystkie te grupy zostały rozbite przez aresztowania w połowie marca 1982 roku.

Rozprawa księdza Drewniaka i „WRN” odbyła się przed Wojskowym Sądem Garnizony w Rzeszowie. 17 czerwca 1982 roku sędzia podpułkownik Mieczysław Przyboś wydał wyrok skazujący księdza na dwa lata więzienia w zawieszeniu na cztery lata oraz grzywnę w wysokości 40 tysięcy złotych i koszty procesu 11 tysięcy złotych. Pozostałe osoby otrzymały od półtora do dwóch lat więzienia w zawieszeniu na cztery lata i karę grzywny. Proces obserwował biskup Bolesław Taborski z Przemyśla, księża i młodzież.

Prokurator wojskowy Lutesław Górecki, złożył odwołanie. W drugiej instancji Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego, na sesji wyjazdowej w Rzeszowie wymierzył księdzu karę półtora roku pozbawienia wolności w zawieszeniu na cztery lata i grzywnę, którą odsiedział wcześniej. Wtedy oskarżonych bronił finezyjnie mecenas Władysław Siła-Nowicki z Warszawy, Lech Świerczewski z Rzeszowa i inni. W 1993

roku Sąd Najwyższy na wniosek Prokuratora Generalnego uniewinnił wszystkich skazanych.

O odwadze i sile ducha księdza Drewniaka może świadczyć fakt odprawienia mszy świętej 31 sierpnia 1983 roku w trzecią rocznicę podpisania porozumień sierpniowych. Wzięło w niej udział kilkaset osób, a po jej zakończeniu około osiemdziesięciu jarosławian złożyło kwiaty na przykościelnym placu.

13 grudnia 1999 roku Rada Miasta Jarosławia przyznała księdzu Drewniakowi honorowe obywatelstwo miasta Jarosławia „za odważną działalność, obronę wolności, godności i praw człowieka w czasie stanu wojennego, oraz za długoletnią pracę z młodzieżą i kształtowanie postaw patriotycznych, a także pełną oddania posługę duszpasterską”. Wręczenie honorowego tytułu odbyło się 3 kwietnia 2000 roku podczas uroczystej sesji Rady Miasta, na której przyjęto uchwałę o nadaniu honorowego obywatelstwa Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II.

Kościół jezuicki św. Jana, obecnie kolegiata Bożego Ciała.

Jan Paweł II

Jan Paweł II, właściwie Karol Józef Wojtyła (1920-2005), teolog, filozof, kardynał, papież.

Urodził się 18 maja 1920 roku w Wadowicach. Był młodszym synem Karola i Emilii z Kaczorowskich. Miał starszego brata Edmunda (1906) lekarza, który pracował w szpitalu w Bielsku. Tam zaraził się szkarlatyną i zmarł w 1932 roku. Ojciec był porucznikiem, zatrudnionym w Powiatowej Komendzie Uzupelnień 12 pułku piechoty w Wadowicach. Po śmierci żony (1929) opiekował się synem.

Karol skończył w Wadowicach szkołę podstawową i gimnazjum (1938). Był jednym z najzdolniejszych uczniów. Już wtedy należał do kółka teatralnego i rozpoczął współpracę z Mieczysławem Kotlarczykiem, twórcą Teatru Rapsodycznego w Krakowie.

W 1938 roku ojciec wraz z synem przenieśli się do Krakowa, ponieważ Karol rozpoczął studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim (1938-1939). W tym okresie pisze już pierwsze wiersze i dramaty. W 1940 roku spotyka na swojej drodze Jana Tyranowskiego, mistyka, krawca z zawodu, który odmienia jego życie i kieruje w stronę kapłaństwa. W latach 1940-1941 pracuje fizycznie w Zakładach Sodyowych „Solvay”, najpierw w kamieniołomie na Zakrzówku, wraz z kolegami Juliuszem Kydryńskim i Wojciechem Żukrowskim. 18 lutego 1941 roku na atak serca umiera ojciec.

Karol rozpoczyna studia teologiczne w podziemnym seminarium w Krakowie, zakończone przyjęciem święceń kapłańskich w 1946 roku. W latach 1946-1948 odbywał studia w Rzymie na Papieskim Uniwersytecie Świętego Tomasza z Akwinu zakończone obroną pracy doktorskiej. Po powrocie do kraju zostaje wikarym w Niegowici, a w 1949 roku u świętego Floriana w Krakowie. Rozpoczyna współpracę z „Tygodnikiem Powszechnym” i „Znakiem”.

W latach 1951-1953 pisał pracę habilitacyjną na UJ. Od 1954 roku pracował jako wykładowca na Wydziale Teologii UJ i na Wydziale Filozofii

KUL-u. W 1956 roku został zastępcą profesora i kierownikiem Katedry Etyki KUL-u.

W 1958 roku mianowany biskupem pomocniczym Archidiecezji Krakowskiej, najmłodszym w Polsce, a w 1965 roku po śmierci arcybiskupa Eugeniusza Baziaka, arcybiskupem metropolitą krakowskim. Uczestniczy w pracach Soboru Watykańskiego II. W 1967 roku odbiera z rąk Pawła VI nominację kardynalską. W Episkopacie Polski pełni funkcję przewodniczącego Komisji do Spraw Nauki Katolickiej oraz Rady Naukowej Episkopatu Polski.

16 października 1978 roku wybrany 264 papieżem przyjął imię Jan Paweł II. Po raz pierwszy od 1522 roku biskupem Rzymu został nie Włoch, ale Polak. 22 października miała miejsce uroczysta inauguracja pontyfikatu z udziałem wszystkich kardynałów składających homagium nowemu papieżowi.

Pontyfikat Jana Pawła II charakteryzowało otwarcie na dialog ze światem, liczne pielgrzymki (104), mediacje w sporach międzynarodowych, apele o pokój, wspólne modlitwy z przedstawicielami innych wyznań i religii, audiencje. Jan Paweł II odegrał istotną rolę

Ołtarz główny w kościele św. św Mikołaja i Stanisława panien benedyktynek, przeniesiony z kościoła jezuickiego w Przemyślu.

w pokonaniu systemu komunistycznego w Europie Środkowo-Wschodniej. Pierwszą podróż ewangelizacyjną odbył do Dominikany i Meksyku (25.I.-1.II.1979). Polskę odwiedził po raz pierwszy też w 1979 roku, a potem jeszcze siedem razy (1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002).

Papież przywiązywał ogromną wagę do właściwego odczytania nauki Kościoła we współczesnym świecie, a szczególnie katolickich zasad moralnych. Dokonał reformy prawa kanonicznego, niezmienionego od 1917 roku. Opracowano nowy Katechizm Kościoła Katolickiego, poprzedni pochodził z 1566 roku. Nastąpiła reorganizacja Kurii Rzymskiej i gruntowna reforma administracji Kościoła w Polsce. Miały miejsca liczne kanonizacje i beatyfikacje, między innymi Maksymiliana Kolbego, królowej Jadwigi, Józefa Sebastiana Pelczara, Jana Sarkandra, Jana z Dukli, siostry Faustyny Kowalskiej, Rafała Kalinowskiego, Alberta Chmielowskiego i beatyfikacje 108 męczenników polskich z II wojny światowej, Anieli Salawy, Edmunda Bojanowskiego, Karoliny Kózkówny, Julii Urszuli Ledóchowskiej, Bolesławy Lament, ojca Rafała Chylińskiego i innych błogosławionych.

W myśli filozoficznej Jana Pawła II najważniejsza jest problematyka osoby ludzkiej, szczególnie podkreślenie godności człowieka i relacja między filozofią i teologią. Jan Paweł II dał temu wyraz w pracach naukowych, encyklikach i adhortacjach. Do najważniejszych publikacji z tego zakresu należą „Zagadnienie podmiotu moralności”, „Miłość i odpowiedzialność”, „Osoba i czyn”, „U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II”, a z encyklik „Redemptor hominis”, „Dives in misericordia”, „Laborem Exercens”.

Twórczość literacka Jana Pawła II wydawana głównie pod pseudonimem Andrzeja Jawienia zawiera wiersze medytacyjne, poematy o problematyce etyczno-religijnej, dramaty: „Przed sklepem jubilera”, „Brat naszego Boga”, „Poezje i dramaty”, „Dar i tajemnica”, „Tryptyk rzymski”.

W 1981 i 1982 roku na życie papieża dokonano nieudanych zamachów. 24 grudnia 1999 uroczystie zainaugurował w Bazylice Świętego

Piotra obchody Wielkiego Jubileuszu Roku Świętego 2000. Jan Paweł II zmarł w Rzymie 2 kwietnia 2005 roku i został pochowany w podziemiach Bazyliki Świętego Piotra.

W 1993 roku odznaczony Orderem Orła Białego, a w 2004 uhonorowany nagrodą Karola Wielkiego. 3 kwietnia 2000 roku Rada Miasta Jarosławia postanowiła nadać Janowi Pawłowi II honorowe obywatelstwo miasta Jarosławia „w uznaniu nieocenionych zasług dla Polski i świata, za zaszczerpanie nadziei i podkreślenie tożsamości narodu polskiego, zbudowanego na fundamencie autentycznej wiary, oraz za obronę życia, solidarności i pokoju”. 25 października 2000 roku jarosławska delegacja wręczyła Ojcu Świętemu akt nadania honorowego obywatelstwa na audiencji generalnej na Placu Świętego Piotra. Ponadto Jan Paweł II otrzymał statuetkę z herbem Jarosławia, pozłacanym 24 karatowym złotem wykonaną przez Szymona i Tadeusza Ubermanów, album o Jarosławiu i kasetę z programem słowno-muzycznym wykonanym przez uczniów Szkoły Podstawowej nr 4 oraz obraz przedstawiający jarosławską kolegiatę, namalowany przez Izabelę Stelmach.

W 2005 roku odsłonięto w sali narad jarosławskiego ratusza tablicę z wizerunkiem Ojca Świętego i napisem „Najwybitniejszemu Polakowi Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II w piątą rocznicę przyjęcia honorowego obywatelstwa miasta Jarosławia Mieszkańcy 25 października 2005 R.” Tablicę wykonał artysta rzeźbiarz Stanisław Lenar. Już w 1991 roku jedna z głównych ulic miasta otrzymała imię Jana Pawła II.

Gmach gimnazjum, obecnie Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika, widok z początku XX wieku.

Stanisław Zając

Stanisław Zając, adwokat, polityk, poseł na Sejm.

Urodził się 1 maja 1949 roku w rodzinie chłopskiej w Święcanach koło Biecza. Ukończył Liceum Ogólnokształcące w Bieczu. W latach 1967-1972 studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po studiach pracował jako sędzia w Sądzie Rejonowym w Jasle. Od 1980 roku jest adwokatem w Krośnie i Jasle.

Był doradcą NSZZ „Solidarność” i obrońcą w procesach politycznych. W 1992 roku wstąpił do Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego (ZCHN). W latach 2000-2002 był prezesem, a od marca 2002 roku szefem Rady Naczelnej ZCHN. Obecnie działa w Prawie i Sprawiedliwości.

Wybrany posłem I, III, V kadencji z okręgu Krosno-Przemyśl. W Sejmie III kadencji pełnił funkcję wicemarszałka (1997-2001). W wyborach parlamentarnych w 2005 roku zdobył najwyższą liczbę głosów na Podkarpaciu. Jest autorem ustawy powołującej Uniwersytet Rzeszowski. Był radnym Sejmiku Województwa Podkarpackiego.

15 maja 2000 roku Rada Miasta Jarosławia nadała mu tytuł honorowego obywatelstwa „za promocję miasta Jarosławia w kraju i poza jego granicami, nawiązanie współpracy międzyregionalnej, a także osobiste zaangażowanie i wspieranie inicjatyw związanych z pozyskaniem specjalistycznego sprzętu diagnostycznego dla Centrum Opieki Medycznej w Jarosławiu oraz rozwojem naszego miasta i regionu”. Autorami wniosku byli ksiądz Andrzej Surowiec i Stowarzyszenie „Rodzina Kolpinga” oraz Tomasz Kulesza i Stowarzyszenie Małopolskie. W uzasadnieniu podano następujące dokonania Stanisława Zająca: pozyskanie środków z Fundacji Polsko-Niemieckiej na remont ośrodka rekreacyjno-sportowego w Heluszu, wymianę grup młodzieżowych z Jarosławia i Niemiec, zaangażowanie i pomoc w zorganizowaniu uroczystości poświęcenia kościoła Chrystusa

Króla i pozyskanie sprzętu medycznego dla jarosławskiego szpitala. Wręczenie dyplomu honorowego obywatelstwa miasta Jarosławia odbyło się 5 czerwca 2000 roku na sesji Rady Miejskiej. Aktu nadania dokonał Janusz Szkodny przewodniczący Rady Miasta. Stanisław Zając posiada także obywatelstwo honorowe Jasła.

Jest żonaty z Alicją Sołtys. Mają dwoje dzieci. Agnieszkę i Wojciecha, którzy są prawnikami.

Gmach gimnazjum realnego, obecnie Zespół Szkół Drogowych i Geodezyjnych, początek XX wieku.

István Kovács

István Kovács, historyk, dyplomata, tłumacz, poeta, eseista.

Urodził się 19 sierpnia 1945 roku w Budapeszcie. Ukończył filologię polską i historię na Uniwersytecie Loránda Eötvösa w Budapeszcie (1968). Pracę magisterską napisał na temat kampanii wojennej Jerzego II Rakoczego w Polsce w 1657 roku. W latach 1970-1971 studiował historię na Uniwersytecie Wiedeńskim. Od 1972 roku pracował w Katedrze Literatur Wschodnioeuropejskich Węgierskiej Akademii Nauk. W 1975 roku obronił pracę doktorską o Norwidge.

W latach 1990-1994 pełnił misję attache do spraw kultury w Ambasadzie Węgier w Warszawie. Dwukrotnie był konsulem generalnym Węgier w Krakowie (1994-1995, 1999-2003). W 1995 roku założył i objął kierownictwo Katedry Polonistyki na Uniwersytecie Pétera Pázmánya w Piliscsabie. Obecnie pracuje w Instytucie Historii Węgierskiej Akademii Nauk w Budapeszcie.

Jest znakomitym znawcą dziejów Polski i stosunków polsko-węgierskich. Jego zaintere-

sowanie Polską zaczęło się od przeczytanej w dzieciństwie książki o Polakach, którzy zawsze wspierali Węgrów w ich walce o niepodległość. W Polsce wydano dwie prace historyczne jego autorstwa „Józef Bem – bohater wiecznych nadziei” i „Polacy w węgierskiej Wiośnie Ludów 1848-1949”. Ta ostatnia otrzymała nagrodę imienia Waława Felczaka i Henryka Wereszyciego, wybitnych specjalistów z zakresu historii Węgier.

Kovács przetłumaczył na język węgierski wiele dzieł literatury polskiej. Rozpoczął od „Siekierzady czyli zimy leśnych ludzi” Edwarda Stachury (1972). Przekład ten uznano za kongenialny. Od tego czasu datuje się wielka popularność Stachury na Węgrzech. Tłumaczył Słowackiego, Norwida, Krasińskiego, Lenartowicza, Brandysa, Zadurę i innych.

Jest wybitnym poetą węgierskim. Już na studiach pisał wiersze i należał do grupy poetyckiej „Dziewiątka”, która odgrywa wielką rolę w poezji węgierskiej. Zadebiutował tomem wierszy „Niebo wirujące na śniegu”. Jest to poezja intelektualna zwrócona ku wartościom europejskim i powszechnym. Wiersze Kovácsa wychodzą od konkretności i wiodą do metafory. W Polsce wydał tomik wierszy „Księżyc twojej nieobecności” (1991) i „Okruchy przestrzeni” (2003).

Współpracuje szczególnie blisko z Krakowem, Zwierzyńcem i Jarosławem ze względu na wspólną polsko-węgierską historię tych miejscowości oraz przyjacielskie kontakty z miejscowymi środowiskami. W Zwierzyńcu jest pochowany Edward Nyary, powstaniec styczniowy pochodzący z Węgier, a w Jarosławiu Leon Czechowski uczestnik węgierskiej Wiosny Ludów i polskich powstań narodowych. Z inicjatywy Kovácsa w obydwu tych miejscowościach ufundowano tak zwane kopijniki, czyli rzeźbione w drewnie pomniki sławiące męstwo bohaterów polsko-węgierskich zmagających o niepodległość. W Powstaniu Styczniowym uczestniczyło około 400 węgierskich ochotników.

W Jarosławiu przebywał i był właścicielem części miasta książę Siedmiogrodu Franciszek II Rakoczy, bohater węgierskiego powstania przeciw Habsburgom (1703-1711). Ówczesna właścicielka Jarosławia Elżbieta z Lubomirskich

Sieniawska wspomagała węgierską irredentę. Po klęsce powstania Rakoczy wraz ze swoimi towarzyszami schronił się w Jarosławiu, Jankowicach i Chłopicach. Wielu Węgrów zamieszkało tu na stałe.

Dzięki staraniom Kovácsa w Zwierzyńcu i w Jarosławiu eksponowano przygotowane na Węgrzech wystawy historyczne poświęcone bohaterom i wydarzeniom ze wspólnej historii walki o własne państwo. Wielokrotnie odbywały się wykłady, odczyty i spotkania literackie z jego udziałem. Wymieniono grupy młodzieżowe i turystyczne. Telewizja węgierska realizowała programy poświęcone tym miejscowościom. Kovács był jednym ze współzałożycieli „Clubu Konsulów” w Jarosławiu.

Posiada obywatelstwo honorowe Krakowa, Zwierzyńca i Jarosławia. Honorowe obywatelstwo miasta Jarosławia otrzymał 25 lutego 2002 roku „za całokształt działań i inicjatyw w rozwijaniu współpracy polsko-węgierskiej oraz osobiste zaangażowanie w przekazywanie faktów historycznych ze szczególnym uwzględnieniem udziału Polaków w węgierskiej Wiosnie Ludów, a także ufundowanie kopijnika poświęconego płk Leonowi Czechowskiemu w Jarosławiu”. Wniosek w tej sprawie złożył Wiesław Pajda – dyrektor Niezależnego Forum Prywatnego Biznesu i Stanisław Machała – sekretarz generalny Clubu Konsulów. 8 marca 2002 roku István Kovács na sesji Rady Miasta odebrał akt nadania honorowego obywatelstwa z rąk burmistrza miasta Jana Gilowskiego.

Rynek. Na pierwszym planie plac św. Michała kryjący fundamenty kolegiaty Wszystkich Świętych.

Wieże kościoła benedyktynek.

Robert Korzeniowski

Robert Korzeniowski, lekkoatleta, mistrz olimpijski, mistrz świata i Europy.

Urodził się 30 lipca 1968 roku w Lubaczowie. Matka Emilia Sawczak jest pielęgniarką, pochodzi z Niemstowa, a ojciec kolejarzem, urodzonym w Oleszycach. Pracował na kolei w Rzeszowie, Rozwadowie i Tarnobrzegu. Mają czworo dzieci: Roberta, Pawła, Sylwię i Mirosława. Najstarsza trójka uprawiała chód sportowy.

W latach 1968-1980 Korzeniowski mieszkali w Jarosławiu w kolejowym bloku z 1926 roku, przy ulicy Reymonta. Robert uczęszczał do przedszkola nr 4 przy ulicy Słowackiego i do Szkoły Podstawowej nr 1 dzisiaj Królowej Jadwigi, którą wspomina z sympatią, jako szkołę z tradycjami i odpowiednią dyscypliną, ale i pewną dozą indoktrynacji. W 1980 roku Korzeniowski przenieśli się do Tarnobrzega, ponieważ w Jarosławiu mieli tylko jednopokojowe mieszkanie. Robert w Tarnobrzegu ukończył Liceum Ogólnokształcące imienia Mikołaja Kopernika i zaczął uprawiać sport. Najpierw dżudo, a od 1983 roku chód sportowy w Międzyszkolnym Klubie Sportowym pod kierunkiem Mieczysława Żarnowskiego, nauczyciela wychowania fizycznego z Liceum. W 1985 roku zdobył w chodzie złoty medal na Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży w Rzeszowie. W 1986 roku jego trenerem został Krzysztof Kisiel z Kalisza, z którym współpracował do końca kariery.

W latach 1987-1993 studiował na Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach i startował w barwach Akademickiego Związku Sportowego (AZS). Studia ukończył z dyplomem trenera drugiej klasy i nauczyciela wychowania fizycznego. Od stycznia 1994 roku był zawodnikiem Wawelu Kraków i francuskiego klubu US Taurcoing.

Zdobył cztery złote medale olimpijskie w chodzie sportowym na 50 km (1996, 2000, 2004) oraz na 20 km (2000). Jest trzykrotnym mistrzem świata w chodzie na 50 km (1997,

2001, 2003), dwukrotnym mistrzem Europy (1998, 2002), wielokrotnym mistrzem Polski. W 1998 i 2000 roku wybrany najlepszym sportowcem Polski. Jest jedynym Polakiem w historii sportu, który zdobył cztery medale olimpijskie w konkurencjach indywidualnych. W 2004 zakończył karierę sportową.

Od 1993 roku prowadzi z żoną firmę „Korzeniowski i Sport Promocja”. Jest organizatorem międzynarodowego mitingu „Na Rynek marsz”. W latach 2002-2004 był dyrektorem Grupy Lekkoatletycznej Elite Cafe. Pełni funkcję ambasadora do spraw tolerancji i fair play przy Radzie Europy. Od 1 stycznia 2005 roku pracuje jako dyrektor programów sportowych w Telewizji Polskiej.

Żonaty z Agnieszką Fidziukiewicz, mają dwie córki: Angelikę i Rozalię. Od 1993 roku mieszkają w Krakowie.

4 listopada 2000 roku Korzeniowski odwiedził Jarosław na zaproszenie władz miasta. Spotkał się z mieszkańcami i otrzymał symboliczne klucze do miasta oraz list gratulacyjny z rąk Jana Gilowskiego-burmistrza Jarosławia. 22 września 2003 roku Rada Miasta Jarosławia przyznała mu honorowe obywatelstwo jako „długoletniemu mieszkańcowi naszego miasta, wybitnemu sportowcowi przekazującemu pozytywne wzorce wychowawcze naszej młodzieży, za całokształt działań i inicjatyw służących promocji miasta i środowisk Jarosławia”.

BIBLIOGRAFIA

1. *Księga honorowych obywateli powiatowego, królewskiego, wolnego handlowego miasta Jarosławia w obwodzie przemyskim, w Królestwach Galicji i Lodomerii założona w roku 1857*, Muzeum w Jarosławiu, Akta miasta Jarosławia, sygn. 61.
2. *Biuletyn Informacyjny Rady i Zarządu Miasta Jarosławia*, Jarosław 2003-2005.
3. BEREZA T., *Sylwetka Wojciecha Szczepańskiego*, Jarosławski Rocznik Armii Krajowej, Jarosław 2006.
4. BUSZKO J., *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848-1918*, Warszawa 1996.
5. Czajkowski J., *Kardynał Adam Stefan Sapieha*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1997.
6. DANEK W., *Kraszewski Józef Ignacy*, Polski Słownik Biograficzny [dalej cyt. PSB], t. XV/2, z.65, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970.
7. FRAS Z., *Florian Ziemiałkowski (1817-1900)*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991.
8. GACEK J., *Honorowi obywatele Rzeszowa (1849-1939)*, *Z przeszłości Rzeszowa (II)*, Rzeszów 1997.
9. GARLICKI A., *Józef Piłsudski 1867-1935*, Warszawa 1988.
10. GOTTFRIED K., *Monografia miasta Jarosławia*, bez roku, mps Muzeum w Jarosławiu.
11. GRODZISKI S., *Sejm Krajowy Galicyjski (1861-1914)*, Warszawa 1993.
12. HUSAR J., *Władysław Koba. Przyczynek do dziejów Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” w Polsce południowo-wschodniej*, Przemysł 2001.
13. IWANECZKO D., *Opór społeczny a władza w Polsce południowo-wschodniej 1980-1983*, Warszawa 2005.
14. KAWAŁKO B., KWOLEK A., *Jan Haftek*, Zamość 2007.
15. KIENIEWICZ S., *Gołuchowski Agenor*, PSB, t.VIII, Wrocław-Kraków-Warszawa 1959-1960.
16. KIENIEWICZ S., *Sapieha Adam*, PSB, t.XXX IV/4, z.143, Wrocław-Warszawa-Kraków 1993.
17. KOVÁCS I., *Lustro dzieciństwa*, Warszawa 2002.
18. KOVÁCS I., *Okruchy przestrzeni*, Sejny 2003.
19. *Księga Jubileuszowa. 25 lat pasterskiego posługiwania ks. biskupa Ignacego Tokarczuka*, (red.) J. F. Adamski i M. Rudnicka, Brzozów-Stalowa Wola 1991.
20. MALIŃSKI M., *Polski papież. Karol Wojtyła*, Kraków 1999.
21. MIERZWIŃSKI Z., *Generalowie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1995.
22. MIŁOBĘDZKI A., *Architektura polska XVII wieku*, t. 1-2, Warszawa 1980.
23. PAPARA T., *Sprawozdanie z czynności Rady Miejskiej i Magistratu królewskiego wolno-handlowego miasta Jarosławia na czas od r. 1897 do końca grudnia 1903*, Jarosław 1904.
24. PIOTROWICZ G., KOWALSKI J.S., *Jan Paweł II. Pielgrzym w Ojczyźnie*, Kraków 1999.
25. POHORECKI F., *Badeni Władysław*, PSB, t.1, Kraków 1935.
26. PROKOP K., *25 lat „Solidarności” 1980-2005*, Przemysł 2005.
27. STARZYŃSKI S., *Badeni Kazimierz*, PSB, t. I, Kraków 1935.
28. WONDAŚ A., *Szkice do dziejów Jarosławia*, t.1, Jarosław 1934.
29. WYRZYKOWSKI K., KORZENIOWSKI R., *...i o to chodzi*, Warszawa 2005.
30. ZAGÓRSKI A., *Szczepański Wojciech*, *Małopolski Słownik Biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939-1956*, t. 2, Kraków 1997.
31. ZIEMBICKI W., *Dietzius Adolf*, PSB, t.V/2, z.22, Kraków 1939.
32. ZIĘBA Z., *Jarosławskie cmentarze*, Jarosław 2008.
33. ZUBRZYCKI J. SAS, *Miasto Jarosław i jego zabytki*, Kraków 1903.

INDEKS OSÓB

Badeni Kazimierz.....	47
Badeni Władysław.....	33
Bartoszewski Karol.....	43
Beust Fryderyk ^{Pradyma} Franciszek.....	38
Buzek Jerzy.....	86
Byrtus Josef.....	80
Dietzius Adolf.....	50
Drewniak Władysław.....	92
Fechter-Czacka Izabela.....	77
Gaberle Ernest.....	34
Gołuchowski Agenor.....	37
Gruca Adam.....	63
Haftek Jan.....	78
Handke Mirosław.....	89
Jahl Władysław.....	53
Jan Paweł II.....	94
Roman Koba.....	84
Korzeniowski Robert.....	101
Kovács István.....	98
Krajnik Józef.....	64
Kraszewski Józef Ignacy.....	44
Niemkiewicz Bronisław.....	72
Pepnik Milan.....	83
Perykasz Edward.....	62
Piłsudski Józef.....	57
Pressen Wawrzyniec.....	31
Saar Henryk.....	29
Sapieha Adam Stanisław.....	49
Szczepański Wojciech.....	68
Tokarczuk Ignacy.....	74
Wieczorkiewicz Wacław.....	59
Zajac Stanisław.....	97
Zdrada Jerzy.....	91
Ziemiałkowski Florian.....	40
Ziobro Kazimierz.....	70

RF-8137

ISBN 978-83-60483-02-2

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Rzeszowie

RF-8137

020-0008964--00